

ARGIA

Mari Puri Herrero
Juan Ramon Makuso
Panpi Dirassar
Henrike Knörr

2006ko uztailaren 9a | LXIX. urtea | 2.048 zenbakia | 3,50 euro

Oporrak pauso batera

Kike Amonarriz • Olatz Beobide
Fermin Etxegoien • Pello Lizarralde
Emilio Lopez Adan

Hasi uda lagunartean jolastuz!

Ekainaren 28tik uztailaren 12ra
%20ko deskontua ARGIAren jolas guztietan.

| Eskaerak | ☎ 943 37 15 45 | denda@argia.com | www.argia.com

Iritziak

- 23 **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
 24 **Jon Alonso.** Ttakun (h)errenka.
 25 **Xabier Etxaniz Erle.**
 EHUkoen negarraz.
 26 **Arantxa Urbe Irazusta.** Euskal Herrian
 ez dago euskal hezkuntza publikorik.
 26 **Joxerra Garzia.** *Moritur te salutant.*
 27 **Allande Boutin.** Nahi ote?
 27 **Joxe Mari Ostolaza.**
 Biek elkar hartuta.
 28 **Xebastian Lizaso.**
 Bertso berriak oporrei jarriak.

Xabier Etxaniz Erle.

Panpi Dirassar.

Erdiko kaiera

- 29 **Juan Ramon Makuso:**
 "Hiritar bezala frakasatu
 dugu". Mikel Asurmendi.
 33 **Zuberotar dantzen aldarria.**
 Ainhoa Lendinez.
 35 **Argitalpenak.** Iker Barandiaran
 eta Pilar Iparragirre.
 38 **Ezpalak.** Katixa Garate.
 40 **Denbora-pasak.**
 42 **Ihesi: Zumaiaiko itsas labarretik.**
 Itsaso Ibarra.
 46 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre,
 Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta
 Nagore Irazustabarrena.

Aitzindariak taldea.

Zumaiaiko labarra.

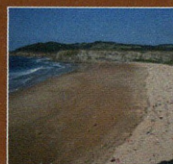

Henrike Knörr.

Termometroa

- 52 **Henrike Knörr, Islandiako XVII.
 mende hasierako euskaraz.**
 Miel A. Elustondo.
 54 **Bero-beroan.** Xabier Letona eta
 Onintza Irureta.
 56 **Net Hurbil. Munduko kopa
 atsedendaldi Brasilgo krisian.**
 Pello Zubiria.

4 | Oporrak

Urrutira joan gabe

Oporretan leku paregabeak ezagutzeko ez dago urrutira joan beharrik. Gure auzoak diren herriek aukera zoragarriak eskaintzen dizkigute. Kantabria, Soria, Errioxa, Huesca, Landak eta Biarno hartu eta horietan aditu diren egileei bertako berri emateko eskatu diegu. Begira, begira, zer dugun aldamenean!

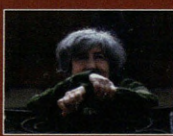
49 | Panpi Dirassar

Mikel Asurmendi

58 | Azkena

Txillardegia

18 | Mari Puri Herrero

Marijaiaren ama den artista hau Bilbon jaio zen 1942an. Madrilen eta Amsterdamen ikasi zuen arteaz dakiena. Eta Parisen bizi izan zen 1969tik 1971ra. Egun Euskal Herrian, Parisen eta Madrilen bizi da. Eta bere obra nonahi aurkitu daiteke.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Mikel Garcia, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Lioarte, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Kortza.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15, 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Uruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140, 48.100 Mungia. POSTA-ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaia Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Marko Arnsbach.

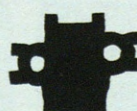

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
 diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
 Departamentua

 kutxa

Auzora goaz oporretan

A man with dark hair, seen from behind, is walking away on a dirt path. He is wearing a black t-shirt with a yellow stripe on the sleeve and blue jeans. He is carrying a large black duffel bag with white stripes over his right shoulder. The path leads through a grassy area towards a small wooden structure and a green fence. In the background, there are rolling hills and a town under a clear sky.

Nora joan oporretara? Hori izaten da hilabeteotan askok buruan izaten dugun zalantza. Batzuek urrutira egingo dute bidaia. Beste batzuek inguruan geratzeko asmoa izango dute. Eta hain zuzen, gure mugetatik bertan, Euskal Herritik aterata, baina urrutira joan gabe, bertatik bertara, ditugu hainbat paradisu. Hemen Kantabria, Soria, Errioxa, Biarno, Huesca eta Landetako proposamenak bildu ditugu. Leku eder askoak baditugu eta inguruan.

Kantabria

Eskumaren ezker pareta

Mapan begiratua, Euskal Herriko ezker-pareta dirudi Kantabria auzo-lurraldeak. Ondorioz, Espainiako eskumaren mugarrira ere bagenuke! Tira, Kantabria pagotxa da Bilbo aldean bizi garenontzat: gertu dago, eder ageri zaigu, jan eta lo merkeago egin ditzakegu bertan. Kantabria osoa korrituko dugu artikulu labur honetan. Etorri nahi ez baduzue, toki gehiago besteontzat.

FERMIN ETXEGOIEN

HASTEKO, CASTRO ETA LAREDO... Ez dira bat ere "cool", badakigu. Proba ezazue bien artean dagoen Oriñon badiarekin, zer esanik ez bazter batean ezkututzen den Sonabia hondartza naturista: buru gainean sekulako pareta dauka, bertako buitreak itsasora begira jaiotzen dira, penintsulako bakarrak.

Barru alderantz egiten duen Guriezo bailara ez da bereziki interesgarria, gainera laster Bizkaia bilakatzen zaigu Turtzioz-Artzentales eskualdean. Hurrengoa bai, Laredotik barrurantz lehen natur gune bikainaz egingo dugu topo: Asón ingurua. Tira, Laredo bera ere... Hondartza gainean etxe-lerroak ezarri izan ez balira, lehen mailako erreserba naturalean geundeke, sekulako padura dago bertan eta merezi du inguratzeak.

Kantabriako mendilerroak lau gune nagusi dauka eta lehenean gaude, Castro Valnera (1.718) mendi inguruan. Portillo de la Sia mendateraino igotzeko ordubete inguru beharko duzue Laredotik. Soba bailara zeharkatuz: bertakoek asmatu zuten "sobao" bizkotxo fama-

tua, baina bertakoak ez dira *pasiegoak*. Izan ere, nortzuk dira *pasiegoak*?

Etxeko traste oinarrizkoenak mando gainean eramanda, hilabetero etxez aldatzen diren familiek osaturiko Herria, h larria onartzen badidazue. Familia bakoitzak hiruna etxe dauka, etxe baten inguruko belarra agortzen denean hurrengo etxera doaz, eta horrela hila-betero. Europa osoan ez dago hain ziklo laburreko eredu trantsumanterik. Non ikus daitezke benetako *pasiegoak* gaur egun?

Miera bailaran aurki itzazue Calseca eta Valdicío mendi auzoak, flipatuko duzue. Carriedo bailara ez da *pasiegoa*, baina Selaya gainean eta Pisueña mendi aldean badago zer esploratu. Pas bailara, noski, *pasiegoa* da bere osoan. Hala ere etxerik-etxe mando gainean bidaiatuz ba ote dabil inor oraindik ere? Vega de Pas hiriburutik egin ezazue Castro Valnera azpiraino, esker-eskuin ageri zaizkizuen etxoletan familia *pasiego* tradizional batzuk aurkituko dituzue. San Pedro del Romeral inguruan ehunka txabola *pasiego* daukazue zain: galdu haien artean ea

TXIKIPOLIT JATETXEA

Musika plaza.
20800 Zarautz
Tel: 943 83 53 57
e-posta: info@txikipolit.com
web orria: www.txikipolit.com

Eskuinean
Langreko
hondartza.
Behean
Langreko
itsaslabarrak
eta Liebanako
bailara.

zer gertatzen den. Imajinatzerik ez daukazuen mundu berezia daukazue zain, oraindik ere.

Santander eta harago

Hiriburua baino lehenago, Laredo-Santoña-Noja "hondartzopolis" handia ez da guztiz mespretxagarria. Lehen aipatu padura-gune bikainaz gain, baita tar-tean zabaltzen den kantabriar dehesa habitat goxoagatik. Santanderreko badiaraino ailegatu aurretik, to beste hondartza bakartiago batzuk: Isla eta Ajo, masifikazioa jaisten da; Galizano, hondartza txikia eta desberdina; Langre, anfiteatro natural zoragarria; Loreda, badiara begira jada. Gero datoz Somo, oso turistikoa, eta Pedreña, dotorezia ukitu *british* horrekin. Bere handian, Santanderreko badiak ikuskizun aparta dakar. Ekaina erdian ere, Astillero herri post-industrialetik Picos-eko azken elurrak antzeman daitezke. Sartuko gara hiriburura ala ez? Tira, egin dezagun Magdale-

na uharteraino di-da batean. Pereda pasealeku post-frankista gainditu dugu, ezkerretara Sardinero hondartza irekiak daude eta eskumara

badiako barne hondartza epelak. Txangoa ez zai-zue damutuko.

Hiriburua eta Torrelavega bigarren hiria lotzen dituen autobide ingurua, ordea, Kantabriako alde-rik zatarrena dugu: etxe lerro adosatuek dena hartu dute. Halere merezi du Pas eta Cabuerniga ibaiak itsasoratzen diren Liencres ingurua ezagutzeak, sekulako hondartza, padura eta dunak.

Eremu zentral honen barrualdea Kantabriako bihotza dugu. Besaya, Buelna, Iguña... Honela sonatzen du Kantabriako hizkuntzak. Mesetarako bide xamur samar bakarra hemendik igarotzen da, Reinosa helburu. Haren inguruan zabaltzen da Campóo eskualdea, guztiz mesetarioa. Bigarren mendigune nagusia begira gauzka: Alto Campóoko mendilerro harroak. Hamabost bat gailur zeruratzen dira bi mila metrotik gora, denak

Gaudiren *El Capricho* eraikina Comillasen.

lotzea posible da sekulako ertz-zeharkaldia eginez, baina hobe banan-banan hartzea eski-estaziotik abiatuta.

Eta jendea

Soilik bi mila karaktere dauzkat Kantabriako lurraldearen azken herena aurkezteko... eta jendearen karakterraz ere aritzeko. Bilboko Zazpi Kaleetan oso ezagun den Txiriboga tabernako ugazaba Antonio deitzen da eta Bárcena Mayor herrian jaio zen, Kantabriako herririk ederrena nonbait: "*Sí, majo, pero la gente...*", erantzun ohi du Antoniok honetaz galdetuta.

Tira, bizitza osoa daramagu Kantabrian barna ibiliz, mendi bailaretan zein kostaldeko herrietan. Beti ondo... baina tokiak eta tokiak daude, badakigu. Kostaldean, Santillana eta Comillas bezalako herri monumentalak ditugu. Biak ere, Espainia inperial eta atzerakoienarekin lotzen ahal dituzue lasai asko... baina ikus-tea ere ez zaizue damutuko.

Comillaseko eraikin unibertsitarioetan, adibidez, neo-gotiko ingelesa eta Espainiako nazional-katolizismoa bat eginda daude! Gaudi ere bertan dago, *El Capricho* eraikin txikiarekin. Gero datoz Kantabriako hondartzarik handienak: Oyambre, naturaren harribitxia, eta San Vicente de la Barquera herri sonatuaren hondartzak handiak ere, kilometrikoak.

Mendialdera eginez gero, Kantaauriar mendilerroa sekulako hesia bilakatu zaigu jada. Cabuérniga bailaratik igoko gara Palombera mendateraino, lehen mailako natur gune bikai-nean sentituko zarete ezinbestean, Saja erre-serba famatuak hartu baikaitu.

Zer esanik ez hurrengo bailaran: Polaciones basatia, Kantabriak ondoen gorde duen sekre-

tua! Puenteansa herria izan dakizueke abiapuntua: errepede estuan gora arretaz gidatu eta goi-lautadara ailegatuko zarete, hartzak Bilbotik gertuen bizi diren gune naturala hain zuzen.

Peña Sagra mendigunea mugarri handia bada eskualde honetan. Iparraldeko magalean San Sebastian de Garabandal eta beste herri isolatu batzuk daude. Errepide horietako bihurgune batzuetatik, batera ageri zaizkigu Naranjo de Bulnes eta itsasoa bera.

Eta ailegatu gara gure azken portura. Itsasoan, Pechón herri txikia izan liteke: joan zaitezke, baina gero ez esan inori, oraindik ezezagun samarra baita. Mendialdean, Piedras Luengas eta San Glório mendate garaiak: bestaldean Palencia eta León hasten zaizkigu.

Haraino ailegatze-ko Deva ibaian gora egin dugu, hasieran Hermida arroila estuan barrena. Eta bailara zabaldu zaigu bat-batean, Liébana mundu berezian gaude, mendien arteko paradisuan.

Curavacas eta Peña Prieta atzean ageri dira zein baino zeinago. Kantabria bukatzen ari zaigu, jaun-andreok. Mendebaldean –eskumara ala ezkerretara, nondik begiratzen zaion– inoiz ikusi duzuen harri-paretarik garaiena ageri zaizue –Picos de Europa!– eta bukatu da Kantabria. ■

Zure bizikleta prestatu!, uda honetan Busturialdeko BTT Zentroan pedalei eragin

EUSKADI BTT-N

**NATURA
KULTURA
GASTRONOMIA
KIROLA**

btt euskadi
zentroak centros

**BTT ZENTROA
BUSTURIALDEA**

FITXA TEKNIKOA

IBILBIDE-KOPURUA	10
KILOMETROAK	244,74
1 BERDEAK	8,15
4 GORRIAK	94,21
5 BELTZAK	142,38
3 LOTURAK	17,96
ZAILTASUN MAILA	ERDIKOA-HANDIA

EUSKADI GOBIERNO VASCO
 EUSKADI atsegin handiz con mucho gusto
 BUSTURIALDEA URDABAI
 Eólica de EUSKADI

www.euskaditurismoa.net

Haizea horma erorien artean

Errioxako eta Soriako herri hustuetan barrena

Ez da oporretarako ohiko lekua, baina magikoa behintzat bada. Errioxatik hasi eta Soriaraino ibilbidea egingo dugu. Hor, Las Tierras Altas esaten zaion inguruan, hogeita hamarren bat herri hustu ziren berrogeita hamar urtean. Herri horien iraganeko oparotasunaren eta biziaren zantzuak han dira oraindik. Eta ikusteak merezi du.

PELLO LIZARRALDE

IDAZLEA GAZTEA ZEN ARTEAN eta liburu bakarra zuen kalean. Poemak. Liburuaren izena, liluragarria: *La lentitud de los buyes* (Idien moteltasuna). Kazetari lanak egiten zituen tarteka, eta orain hogeita bi urte Soriako San Pedro Manriquera bidali zuten San Juan gauetz txingarren gainetik oinutsik ibiltzen diren gizonez erreportaje bat egitera. Bezperan hiriburuko liburu denda batera jo zuen eta Avelino Hernándezen liburu bat zuela atera zen handik. Egile soriar horrek jarri zuen inguru hartako herri hustuen arrastoan, eta Julio Llamazaresek, hori baitzen idazle gazte haren izena, bezpera eta biharamuna herri haietan barrena eman zituen, aspaldiko zirrara batek jota; izan ere, guztietan ikusten zuen urtegi batek estali zion jaioterriaren itzala. Egun haietan iritsi zitzaion gure herrian irakurle eta idazle askok hain maitea duen *La lluvia amarilla*-ren (*Euri boria*) lehen taupada.

ARGAZKI PRESS / L.F.

Idazlearen zirrara gure baitan berritzea gure esku dago. Inor gutxi esango dizu hara inguratzeke, jeep izeneko hori ahazteko eta zeharkaldi ikusgarriak (kontagarriak) utzita basamortu menditsu honen atarian begira geratzeko, luzaro. Basamortua betetzen ez dakienak hemen ez du zer eginik.

Mapa zehatza lagun ona izan ohi da. Hatza maila kurben gainetik, kolore batetik bestera... Berdetik arrera, horitik zurira, errepide gorritik berdera, berdetik horira eta horretatik mendi bide zurira...

Las Tierras Altas esaten diote inguru horri, eta sarbide ugari ditu. Nik Errioxako Enciso hautatu izan dut. Encisoraino ere iritsi da igandeko egunkariaren gehigarrietan saltzen den xarma, baina dinosauroen arrasto hollywoodarra ustiatzen du batik bat herri horrek. Informazio gune bat ere sortu zuten, eta herri egokia da

ostatu hartzeko.

Encisoko azken zubia zeharkatu eta ezker hartuz gero pista batek jartzen zaitu lehen herri husturako bidean. Hiru bat kilometro daude gaineraino, eta han lehenengo dinosauro oinatzak: La Senobako aztarnategikoak. Muinotik ageri da Garranzo. Urrunetik bizirik dirudi, lokarturik beharbada. Kondaira batek dio termita izurrite batek bota zituela garranzotarrak. Bertaratutakoan ohartzen zara honda-mendiaz.

Joan den mendeko 60etako urteetan hasi zen gainbehera. Orain hiru mende herri aberatsa zen, eta errotak eta bolak eraiki ziren. Dena beharko zen, ardiak ugari baitziren, eta ehundegiak eta lantegi bat sortu zituzten, gainera. Trantsumantzia hain garrantzitsua zen toki hauetan *chamarito* aritzen ziren batzuk, ardi gidari, alegia. Encisoko eta Garranzoko oihalgintzaren krisiak behartu zituen emigrazteraz.

Atzera Encisora jaitsita, Soriako bidea hartu behar da Las Ruedas de Encisora iristeko. Encisotik bi kilometro-ra behar luke, bide bazterrean, Soriako mugan. Han zegoen duela pare bat urte. Han ote oraindik ere? Bide ertzeko pintaketa erdi ezabatuek ohartarazten zizuten arriskuaren nondik norakoaz. Cidacos ibaian urtegia egiteko asmoa zegoen. Hainbeste lur eta ur behar al da behinbetiko ahanzturara kondenatzeko?

Betiko bideak ibai zuloa jarraitzen zuen, batzuetan ia zintzur bihurturik, Las Tierras Altas-eko guneraino, Yanguaserraino. Atari eta bidegurutze da Yanguas antzinatik, Mestaren garaitik. *On Kixote*-n aipatzen da, Espainiako artillerik onena egiten zela eta. Cidacosen bazterretik gaztelu arabiarrerrainoko aldatasak etxex beteta daude. Ingurukoek ez bezala herri honek maitale franko du eta bizitasuna ematen diote; bidean dabilenak argibideak eta zerbitzu batzuk lor ditzake, eta oinez jarraitu nahi duena abelbide zaharrean

Las Tierras Altas inguruko irudiak. Lehen, Yanguasekoa. Azken hau atari eta bidegurutze da aspalditik.

barrena abia daiteke. Errepidea hartuz gero berdin dio zein norabide hautatzen den, guztiek herri husturen batera daramate.

Inguru honetan hogeita hamarren bat herri hustu ziren berrogeita hamar urtean. Gehienetan dabil haizea horma erorien artean, sasiak janda daude karrikak, hilerrietako gurutzak, elizetako aldareak eta erretaula hondarrak; bizilagun gehienek zeuzkaten apurrak eraman zituzten eta gaitza da hemen bizi izan zirenen bizimodua gogora ekar dezakeen ezer aurkitzea. Hemen pausoa tentuz botatzen duzu, beldur baitzara ez ote zaizun buru gainera harriren bat eroriko. Eguzki errainuak zeharka sartzen direnean, bidaiariak harrotutako hauts zuria argitzen dute.

Eskuin hartuta, Diusteseko bidean dago La Mata. Ez dakit non, aspaldi, familiak kontatzeko, piztuta zeuden suak kontatzen omen ziren: zenbat beheko su hainbeste familia. La Matan hogeita hamarretik gora izan omen ziren. Yanguaseko auzo bat izan zen aurreko mendean eta 70etako bukaeran hustu zen erabat; urtetan hilerriak eskaintzen zien talaiaik ikusi behar izan zituzten urruneko argiune elektrikoak, eta konturatzearekin argindarra ez zietela bertara ekarriko alde egin zuten.

La Matak pistatik atera eta gora jo behar Camporredondoraino iristeko. Han zaudelarik ez dago, itxura batean, izenetik ekar daitekeen ezer. Leku babesa da, gune bildua, baratzeak ageri dira oraindik ibarrean. Seinale da tarteka nor edo nor etortzen dela. Iconaren pinu aldatze basati batek egotzi omen zituen azken bizilagunak orain dela berrogei bat urte. Begiak itxi eta lozorro berde horretan pixka batean geratzeko gogoia ematen du. Begiak irekita galerak kontatzen dira, eta hemen galerak kontatzea heriotza txikien zerrenda egitea da.

Yanguaseko bidegurutze itzulitakoan bi errepide har daitezke. Eskuinekoak hegoaldera

anduri landetxea

Ubera Auzoa 13

20570 Bergara.

Tel.: 943 777 050 / 635 727 666

e-posta: andurilandaetxea@yahoo.es

Zelaieta Berri Landetxea

Itsaspe Auzoa

20829 Itziar

Tel: 943 74 28 56 • 655 74 27 06

e-posta: xalba3@euskalnet.net

Dinosauroen erreplikak.

darama. Bide hori hartuz gero laster da Villar del Rio, porlanezko dinosauroak egin dituen herria, eta gero, mendatearen beste aldean, Oncala. Handik hurbil du etxea idazle ahobero batek. Herri horretako andre batek esan zigun idazle horrek asko famatzen duela Soria, baina gero kexu dela atariko ardi gorotza biltzen ez dutelako.

Beherago dago Aldealseñor. Han ere deus berririk ez: bidaia-bizilagunen baten itzalaren peskizan. Mercedes Álvarez izan zen han jaio zen azkena. Handik gutxira Iruñeko Arrotxapean jarri zen bizitzen eta duela pare bat urte itzuli zen jaioterrira *El cielo gira* (*Zerua jiraka*) film dokumentala errodatzera. Ordura arte erroetan sartua uste zuena amets bihurturik aurkitu zuen, eta bazterrak ostentzen ikustean ahots bareaz mintzatu zen lurralde ezezagun baten atarian.

Aldealseñor han dago, ordea, eta ni Yanguaseko bidegurutzean, eta badakit sartaldera

abiatzen banaiz Taniñe eta Aldealcardo joko ditudala, eta biak hutsik daudela. Bi herri horien arteko bidaia ere hutsaren barrena egiten da, baina hutsaren mutur batetik bestera. Aldealcardon sasoi bateko herriaren hezurdura baino ez dago, eta sastraka du haragi bakarra. Taniñen, ordea, ezagun da jendea ibiltzen dela, eta desolamendu berri baten argazki perfektua da. Handik alde egin behar izan zutenen seme-alabek hiritik ekarritako sosekin plaza itxura eman nahi izan diote eremu bati eta etxe batzuk handinahikeriaz eraberritu dituzte. Mexikon urtero ospatzen den maskarada ispilu egokia da. Izen polita jarri zioten hotzikarari: *la fiesta de los muertos*.

Mila bide eta bidaldi hemendik aurrera. Alhama ibaiaren bidetik itzul daiteke Errioxara. Hor dira Magaña, Trévago, Sanfelices, Cigudosa... Herri horiek ez dituzte hustu. Berdin dio.

Bidaia iraun duen bitartean hain da astuna oharkabean bildu duzun isiltasun zama, ezen zure barnean bilduta begiesten dituzu lurraren erraietatik aterakak diruditen etxe mutu horiek. Ezin, orduan, lekua bete, hitzak besterik ez baitituzu heriotza baino okerragoa den horri aurre egiteko, eta hasierako idazle gazteaz oroitzen zara. "Poemak idaztea otoitz egiteko era bat da" entzun zenion behin, eta putzu isil horretara hurbiltzeko modu bat izan daitekeela esango zenuke. Nekeza da, ordea, otoitz egitea antzinako jainkoak joandakoan berrien aztarnarik gabe geratu den eremu izoztu horretan. ■

Argazkiak:
Soriako Turismo Patronatua

Biarnoa

Gure begiekin

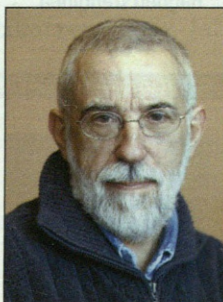
Beste bide batzuk badiren arren, merezi du Biarnora patxadaz inguratzea. Horretarako Bidaxuneko kale zaharretatik Akamarrera hurbilduko gara. Ondoren, Labastide-Villefranquetik behera, Biarnoa galduko gara, Oloroeraino.

EMILIO LOPEZ ADAN

BARDOZETIK ABIATUKO GARA, Bidaxunera; horrela sartuko gara gaskoinez mintzatzen den (mintzatu zen...) Euskal Herrian. Aldapa behera, ordokian ikusten da herria, eta ibaiaren gaineko kaskotxo batean gazteluaren hondamendiak. Han zen agramontesen burua (Gramont), eta ondoko herri euskaldun batean, Lukuzen, beaumontesen (Beaumont) orubea. Erdi Aroan Nafarroa osoa odoleztatu zuten leinu horiek hemen zuten sorlekua. Gazteluan, Gramonteko armarien inguruan zizelkatua omen zen, gaskoinez, “*Are du mon no mudera*”, esan nahi baita euskaraz, “Munduan deus ez da aldatuko”. Handikien ametsak! Ikusiko dugunez, tronpatu ziren.

Bardozetik beheiti ikuspegi guztiz ederra da, eta ederragoa zen bidea berritu baino lehen, auto zaharrentzat egin bihurtune nasaiek asti gehiago uzten baitzioten bidaiariari. Ez kexa edo gure ordezkari politikoak xamurtuko dituzu: teknologiak baimentzen dituen lan publiko handi guztiak egin egin behar dira, eta hori da balore nagusia.

Nik aholkatzen dizut denbora hartzeko eta Bidaxuneko karrika zaharretan ibiltzeko. Gero, Akamarrera, oraindik Euskal Herrian eta gaskoinez, aulki eta kadira egileen herria. Eta, laster, Labastide-Villefranquetik behera, Biarnoa

DANI BLANCO

sartu, handik ibai handian gora jarraitzeko – “gave” deitzen dira menditik heldu ur garbi eta azkar horiek–, Oloroeraino.

Bidean bada non gelditu. Salbaterra, hasteko: ura, gaztelua, zubia, eliza eta agoten atea, ostatu ondoko pago gorria... Ikusteko, gelditzeko, eta oroitzeko: Nafarroako Sanzia printzesak han sufritu zuen uraren epaiketa, munduratu zuen haur eskasa deabruaren obra ez zela “frogatzeko”; Salbateran ere, gurean hain bortitzak izan ziren XVI. mendeko erlijio gerlen denboran, euskaldun katolikoek hartu eta suntsitu zuten protestanteen herria zena... Guk gainditu ditugu horrelakoak, zerbait bederen onerako aldatu, nahiz eta progre batzuek beste zibilizazioen erlijio gerren obratzeko eskubidea defendatu... Beno, bakea. Laster, Nabarrenkoxe, murailaz inguratuta, sapa egunetan isil eta ezkutua; herria Albrecteko Henri, Nafarroako azken erregeetarikoko batek, fortifikatu zuen, gaixoak sentitzen baitzuen bere azken lurra “bi ximinoen arteko zorri bat bezala” zirela. Aurrerago, eta beste derrota baten oroitzapena: Gurs. Hango kontzentrazio zelaian errepublikano anitz egon zen alemanen okupazio pean, eta tarte euskaldun pilo. Munduan barbarokeria gero eta eraginkorragoa izan da, kontzentrazio zelaia izanik

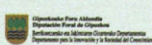
MURGIL ZAITEZTE BURDIN HARANEAN!

Bertan ikusgai:

- Euskal Burdinaren museoa
- Mirandaolako burdinola
- Artzantzaren ekomuseoa
- Ogiaren txokoa
- 50. urteetara bidaia, langileen ibilbidea
- Burdinolen taupadak ibilbidea

Urola garaia eskualdeko turismo bulegoa

Mirandaola Parkea (Legazpi)

Tel.: 943 73 04 28

www.lenbur.com

e.posta: mirandaola@lenbur.com

sarraskien tratamendu industrialak. Gelditu, eta oroit.

Eta ordokien bukatzeko, Oloroe.

Xiberotarrentzat hiri handi hurbilena: handik lau urratsetara, Eskiula (Biarnoan den herri euskalduna) eta Barkoxe, Etxahun zahararen aberria. Bi eliza ikusgarriak ditu, batez ere misterioz bete den Dona Mariakoa. Oloroe izena, omen, "Tluro"tik dator, "ili" edo "hiri" eta gero "ur": zer den ez dizuet jakinaraziko. Biarnesak dirateke hizkuntza latinoko euskaldunak. Ez da harritzea bizkaitar bati gertatu zitzaiona, muga mendiz igaro, Francoren gaitik eskatu (bai, bai, frankismoa diktadura bat zen...), han goiko herri batean erori feriaren erdian, eta deus ezin konprenituz lagunari esan "oso euskara zarratua" zutela hango baserritarrek...

Oloroetik gora, mendira, Aspe haranean gaindi. Aspe, Axpe, edozein bizkaitarrek badaki zer den. Gauza kuriosoa, "Atx" harri zuria, kare harritzko peña, esateko, Bizkaian eta Aspe haranaren inguruko kausitzen da: Achar, Atxerito... leku ezagunak dira mendikarientzat eta hain segur leku-izen euskaldun fosilizatuak.

Aspe haranean oso borroka latza izana da berrikitan: bidea zabaldu eta Somporteko tunela egin nahi zuten nazioarteko komunikazioak hobetzeko eta haranaren garatzeko, trenbide eder zaharreko zubi bat ibaiak eraman eta gero. Garapenerako eta XX. mendeko bukaeran sobera desegokia zen zubia berreraiki eta trenak egokitu. AHT ezinean, autopista! Irabazi dute. Eric Petetin, "Aspeko indioa", kartzelatik ospitale psikiatrikora eraman zuten, eta ekologisten herrixkan eskopeta eskuetan sartzen zirenak nahikoa lana dute hartzen aurkitzeko eta garbitzeko, hori baita 4x4 autoetan natura defendatzen dutenen oraingo lana. Euskal laborari sindikalisten laguntza badute ere, beraz ez sobera aipa hartzarena ez baduzue denekin samartuta bukatu nahi. Bego. Tunela egiteko ez zuten sindikalisten laguntza, baina berdin egin zuten. Diotenez, jendea ez

Goian, Barkoxeko panoramika. Behean, Gurs-eko kontzentrazio-eremura bidean dagoen trenbidea.

omen da kontent, lan handiek banatu dirua ahi-tzen ari dela eta haranak ez duela burua altxatu-ko, baina gero berdin bozkatuko dute lan handiak bultzatu zituzten etxeko politikarien alde... Bof!

Bidean gaindi, eta tradizioari jarraikiz, Sarran-keko Andra Mari beltzari eskaintzen ahal zaio kandela bat; nik behin egin nuen, eta tradizioak bai baina federik ez nuela igariz alimaleko ekai-tza igorri zigun gero Oliboneko zirkuan. Andra Mari saiaturia da: Nafarroako Margaritak biziki maite zuen lekua, eta *Heptameron* liburuan aipa-tzen du; haren alaba, Albretoko Joanak, ez zuen olerkirako astirik eta tropak igorri zituen "idolo beltza" errekaratzen botatzeko... Alta, hor dago.

Gero Accous, haraneko herri nagusia; han inguruan bazen mediku militante bat, Espainian eta bere kolonietan abortua debekatua zenean. Ez zarete harrituko mendiko errepidean pintada zahar bat aurkitzen baduzue: "*Aborto libre!*"; tunelaren aurkakoek Espainiari hartu zioten ere zerbait: "*No pasarán!*"...

Errepide nagusia utzirik, igo eta igo Lescu-neraino. Handik, mendia, dena inguru-inguru zirkuz guztiz eder eta ikusgarri batean, Aña-mendi, Hiru Erregeen Mahaia, Atxerito... nabarmentzen direla. Hara heltzeko, denboran, errepide estuen garaian, gaua ematen genuen Biarnoko herri batean, afaldu, ogia bertan erosi, biarnesez zerbait ikas: "*Aqueras montanhas que tan hantais son m'empachan de veser mes amors on son. Devath ma frinesta i a un auseron, tota la nuèit canta, canta sa cançon. Se canta que cante, canta pas per jo, canta per ma mia, qu'es au luènh de jo...*". Iparraldeko edozein mendi-kari zaharrak badaki kanta hori.

Alta, ez baduzue atzeratuek bezala egin nahi, moderno eta demokratik baldin bazarete, bada Biarno ezagutzeko beste parada bat: autobidea Baiona-Paue, auto-bia Oloroeraino, ezkerreko lerroan jo-ta-ke, tunela pasa eta Can-francenen karta posta bat eros eta igor Nuria Lopez de Gereñuri: "Hiru ordu, 26 minutu eta 43 segundo, Biarno osoa". Seguru enkoardatuko duela. ■

CONNY BEYREUTHER. ASTERO

Jaca

Euskaldunon udalekua Pirinioetan

Bilboko euskaltegi batean eman beharreko hitzaldia amaitu eta Tolosakoa nintzela jakitean ikasleetako batek honako hau esan zidan: “Bada, agian, udan Tolosaldera joango naiz euskara praktikatzera”. “Udan ez zaitez Tolosaldera joan; han ez da inor geratzen eta! Euskara praktikatzera zoaz Jacara!”.

KIKE AMONARRIZ

IKASLE HARK TXANTXETAN nenbela pentsatuko zuen agian, baina serio ari nintzen; izan ere, udan, euskara gehien entzuten den hirietako bat izango da Jaca, edo nahiago baduzue, Chaca, aragoieraz. Ez dut kale-neurketarik egin, baina emaitzak harrigarriak izango lirateke.

Euskaldunon topaleku

Euskal Herria inguratzen duten Kantabria, Errioxa edo Gaztelako beste hainbat herri bezala, Jaca familia euskaldun askoren opor-leku da, gustu guztietarako aukerak eskaintzen baititu Oroelen itzalak babesten duen Donejakue bideko herri zahar eta eder honek: mendi ibilaldiak, kaleko giroa, igerilekuak, ikuskizunak... eta normalean ondo jasan daitekeen mikroklima lehor

DANI BLANCO

eta atsegina; freskoa goiz eta iluntzetan eta beroa arratsetan, nahi duenean erretzen ondo baldin badaki ere.

Neguan elurra, udan hiria edo mendia... Kontua da Jaca eta Jacetania urte osoko turismo gune bilakatu direla. Horren froga, azken hamarkadako hirigintza hazkunde ikaigarria. Bertako batzuekin hizketan, eraikitzen ari zirenak “*casas para vascos*” zirela aipatu zidaten. Bazekitela etorkizun ekonomikoa neurri batean turismo euskaldunaren baitan zegoela, baina... Ez ninduen “baina”ren doinu saminak harritu.

Historia aberatseko eskualdea

Ez dago zalantzarik. Done Jakue bidean zaude. Erromesak maiz ikusiko dituzu bide ertzean. Eta

Agua Tuertasen barrena abiatzea, Historiaurrean sartzea da.

erromanikoaren bila joan gabe, bera hurbilduko zaizu. Aragoiko erresumako hiriburu izan zen honetakoa dugu, esate baterako, penintsulako lehen katedral erromanikoa.

Askoz ere ikusgarriagoa da, ordea, San Juan de la Peña, harkaitzaren kontra eraikitako monasterio magikoa. Granitozko txapelak babesturiko zenobio honetan, Erdi Arora itzuli zareten sentsazioak hartuko zaituzte. Eta horren ezagunak ez izan arren, Santa Maria de Iguácel edo San Pedro de Siresara hurbiltzea gomendatuko nizuke.

Jacan bertan, garai eta estilo desberdinetako eraikinak ikusi ahal izango dituzue, katedraleko plazatik abiatuta, hiriko kaleak estuetatik barrena abiatzen bazarete: Erlojuaren dorrea, Aragoiko platereskoaren adibide ederra den Udaletxea edo Aragón ibaia zeharkatzen duen San Miguel zubia, konparazio batera. Rapietako gotorlekura igoz gero, inguruetako bista zabalaz gozatu ahal izango duzue, eta fortea eta berunezko soldadutxoak erakusketa ikusi.

Eta Gotorlekua. Oso-osorik mantentzen den gutxietako bat da. Hurrekin joateko leku egokia da; bertako lubakian dauden oreinak bisitatze aitzakian, inguruko terrazetan egonalditxo egin ahal izango duzuelako. Bertan militarrek daude, eta egia esan, ez naiz inoiz sartu.

Egañaren Jaca

1930eko abenduan Galán kapitaina Errepublikaren alde matxinatu zenean, haren soldaduen artean bazen zaraustar bat, urteetara fraide sartu eta Francoren eskutik saria jasoko zuena, Espainiako Lanbide Eskolarik onena sortzeagatik. Horixe da, duela urte batzuk Andoni Egañak

Loarreko gazteluaren handitasuna areagotzen du ilunabarrak.

idatzitako *Pansoa noiz luzatu* eleberraren gaia. Jacara doanak eraman dezakeen irakurgairik egokienetako bat da, zalantzarik gabe.

Chaca

Hiri honen izena era askotara ikusiko duzue idatzita –Iaca, Iacca, Jaca...– aragoieraz izan ezik. Fablak 500 bat hiztun omen ditu Chacan bertan, baina aitortu behar dut, inoiz ez dudala inor aragoieraz hitz egiten topatu. Zaila da alderdi haue-tan, gaztelania ez den beste hizkuntza bat dagoenik sumatzea. Liburu dendatan ondo miatuz gero, aragoieraz idatzirik liburuxkaren bat aurkitu ahal izango duzue, eta fablaz idatzitako txartelen bat irakurri nahi izanez gero, Cadiera tabernara joan beharko duzue. Eta kito!

Fablarik ez, baina jan-edana bai. Ostalaritza indartsua du Jacak, eta ondo jakin du egokitzen inguratu zaion turismo euskaldun familiarrari.

Nahi adina ibilaldi

Goizeko freskurren babesean, ibilaldi ugari egin daiteke oinez Jacatik abiatuta inguruko herrixketara: Barós, Asieso, Guasa...

Denbora gehixeago behar da Oroel mendira igotzeko (1.769 m.). Jacatik abiatuta 3 bat ordu. Bestela aterperaino autoz inguratu eta 2 ordu-tan igoko zarete. Animatuenek, urtero abuztuan antolatzen den Oroeleko igoeran har dezakezue parte.

Pirinioetako gailurrez aparte asko dira, familiar eta hurrekin egin daitezkeen ibilaldiak. Formigaletik abiatuta, bi aukera proposatuko dizkizuet: Portaletetik Anayeten lakuraino, edo Portaleteko muga pasa eta berehala autoa apartatuta, Midi d'Ossaren azpialdera heltzea. Oso aterpetxe txukuna duzue bertan. Echotik aurrera Ozako basoraino iritsi eta Aguas Tuertasen barrena abia zaitezke, trikuharriz, animaliez eta mendi tontor ederrez inguratuta, eta indarrean egonez gero Estaneseko lakuraino iritsi. Astunen teleaulkia hartuta, amuarrainen lakuraino igo zaitezke eta paseotxo bat emanez Midi d'Ossaren parera heldu.

Plan errazagoa nahi? Meatzariek zerabilten Artousteko trentxoak izen bereko lakuraino eramango zaituzte, malkar ikusgarri baten ertzetik.

Merezi du, egun ez oso eguzkitsu batean, inguruko herrixka txiki guztiak zeharkatzen dituen errepidea hartu eta Aisaraino heltzea, gero bertatik basoan barrena abiatzen den bidea segitzeko. Garcipollera da, gutxi ezagutzen den beste haran interesgarria. Virgen de Iguacelera doan bidea hartuta, eskuinetara Villanovilla herrixka hustu eraberritua edo

Larrosa herri abandonatua aurkituko dituzue.

Zer gehiago? Canfranc bere tren-geltoki eta nazien urrearen inguruko historia harrigarriekin. Urrutixago Ansó eta Echo. Eta hegoaldera joanda, Riglos, labanaz moztuak diruditen harkaitz gorrixka izugarriekin. Gertu, Loarreko gaztelua. Lur hauek euskaraz mintzo dira oraindik: Loarre, Aierbe... Eta Santa Eulalia de Gállegoko etxe atarrietan lauburu ugari ikus daiteke oraindik.

Festarako aukera anitz

Udan zehar ohikoak dira kultur eta musika ekitaldiak, asko eta asko kalean: liburu azoka, kale-antzerkia... Abuztuaren lehen astean, Pirinioetako folklore jaialdiak, mundu osoko kolorez, dantzaz eta musikaz beteko du Jaca.

Herri txikietako festak ere nonahi. Ez aukerarik galdu Os Chotos d'Embún bezalako taldeekin kalejiran ibiltzeko, bizilagunek gazta eta txorixoa banatzen duten bitartean. Esate baterako, Aragües del Puerton. Eta Huescako festak ere ez dira ahaztekoak!

Inguruko udako jaialdien artean, Sallent de Gállegoko Pirineos Sur nabarmendu behar; aurten uztailaren 13tik 29ra. Baita udan zehar, Done Jakue bideko herrietan egiten

Midi d'Ossau.
Pirinioetako mendirik ederrenetakoa nonahitik begiratzen dela ere.

den antigoaleko musikako Jaialdia. Folk musika Aragües del Puerton eta Jasan uztailan eta Bailon abuztuan. Santa Cilian, berriz, kaleko antzerkia abuztuan.

Kiroling

Talde txikitan edo koadrila handitan, hurrekin edo gabe, eskarmentua izan edo lehen aldiz hurbildu, egoera guztietara egokitutako aukerak aurkituko dituzue: raftinga, arroilen jaitziera, eskalada, mendia... gainera, izotz gaineko patinaia, eta hegaldiak, Santa Ciliako aerodromoan.

Aldapetan pedalei ondo eraginez gero, Aisako itzulua eman dezakezue bizikletan Guasillotik abiatu eta Castiellotik itzulita. Edo San Juan de la Peñara joan, Oroeleko mendatetik edo Santa Cruz de la Serósetik.

Perretxikoak bildu nahi dituenak, eguraldia eta zortea lagun, aukera paregabea izango du paraje hauetan. Ez dut pista handiegirik emango, baina Somportetik bestaldera pasaz gero, nekez itzuliko zarete ondo, gibelurdin edo zizahoririk bildu gabe.

Eta, aizue, lasai-lasai egon eta aspertu nahi baduzue, horretarako aukera ere izango duzue. ■

kulturagenda

Uztailaren 5etik 18ra

Urdaneta kalea, 9 | 20006 donostia

Erakusketak

Erakustaretoa

Uztailak 13 - Irailak 23

GLAS-KULTUR

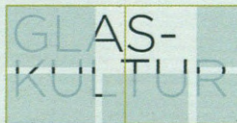
Zer gertatu zen gardentasunarekin?
¿Qué pasó con la transparencia?

Xavier Arenós | Marc Bauer | Denis Beaubois |
François Bucher | C505 | Hannah Collins |
Octavi Comeron | Do-Ho Suh | Domènec |
Eventstructure Research Group |
Andreas Gursky | Anna Malagrida |
Iñigo Mangano-Ovalle | Antoni Muntadas |
Alexander Pilis | Orit Raff | Pablo Rivera |
Thomas Ruff | Gregor Schneider | Efrat Shvily |
Frank Thiel | Timm Ulrichs | Uro |
Javier Vallhonrat | Albert Vidal | Anton Vidokle

Ganbara

Abuztuaren 26arte

Alfredo Bikondoa

Alfredo
Bikondoa

arteleku

Kristobaldegi, 14 20014 Donostia
www.arteleku.net

Lantegia

Uztailak 3-28

Uztailak 21. 20:30

Ipurtargi baten aitorkizunak

Zuzendaria: Kontxi López

BADAGO BIZI ZARIK GAU AZ HARATAGO.
(IPURTARGI BATEN AITORKIZUNAK.)
HAY VIDA MÁS ALLÁ DE LA NOCHE.
(CONFESIONES DE UNA UCIÉRNAGA)

Asteartetik larunbatera arte: 10:30-14:00 | 16:00-20:30

Landetatik Arcachon-era

Oporrak, aisialdia, aste bukaerak... Lanari lapurtutako bizpahiru egun solte horiek primeran pasatzeko leku ugari dago Landetan hasi eta Arcachonera egingo dugun bidaia honetan.

OLATZ BEOBIDE

NAPOLEON III.AK izandako premonizioari esker, itsasoak eta hondarrak erabat konkistatu zuen kilometro andana hura pinuz bete eta haien sustraiek lurrari eutsi zioten. Gaur autopistaz joanda ere, pinu altu haiek babes-tutako pasillo berde horretan beti daukazu non gozatu.

Euskal Herriaren iparreko mugak amaitu ahala bete-bete harrapatuta gaude Landetan.

Herri bakoitzean nabarmen sentitzen da nekazaritza eta turismoa dituztela bizimodu eta bisitan goazenok hori da preseski eskertzen duguna: kilometro luzeetan zehar, bizikletaz zuhaitz eta soro artean egin daitezkeen ibilbideak, eta perretxikoak balira bezala herri txiki horiek guztiek gustura, eta azpiegitura egokiekin, emango dizuten ongiatorria. Herri gehienek bi topagune nagusi dituzte, herria bera eta hondartzako gunea. Hau da, Cabreton... Cabreton *plage*, Hossegor... Hossegor *plage*, Mimizan... Mimizan *plage*.

Izena aipatzearekin bat Mimizanen egingo dugu lehenengo geldiunea. Herrian bertan, egunaren arabera, artisau merkatu koloretsuarekin egingo dugu topo –asteko egun bakoitzean daukagu merkata herriz herri dantzan—. Bertan, fruituak, gazta, pitxiren bat, modako pareo luze eta motzak, jostailuak, sandalia dotoreak... Adin guztietakoek aurkituko dute tonto erosteko moduko zerbait.

Herrian bertan geratu nahi badugu, hara non ditugun pizzeria, creperia... eta janari kriolloa edota mexika-

ARGAZKI PRESS/ G. G

Mimizan eta Arcachoneko kostalde paregabea.

rra eskaintzen duten jatetxeren bat ere topa dezakegu erraz asko.

Merke hitza zaila izaten da lotzen aisialdi-ko jatorduekin, baina neurrian gastatzea posible izaten da. Haurrak dituztenei nabaritu egiten zaie, umeentzako menuak edota plater bat birentzako baliatzeko duten naturaltasuna dela medio. Eta detaile “txiki” horiek izaten dira horrelakoetan tripa bete eta patrika gehiegi ez hustutzeko fundamentalak.

Herrian bueltaxka eman eta berehala ihes egingo dugu herritik, eta bagoaz hondartza, laku edo akuapark batera eguraldiaz eta naturaz goatzera. Hori da Landetako mikroklimak eta espazioek daukaten gauzarik onena. Baina egun euritsu tuntun horietan ere badaude zereginak: animaliak dituzten base-

txeak bisitatu –animaliak ikusi eta gero foie-grasa erosteko aitzakian—, arrantza zerorrek egin dezakezun tokira joan; gero amuarrainez betetako autoa hartu eta aldameneko kanpin kideekin parrillada egiteko adina arrain badaramatza-zula amaituz eguna... Karts-etan ibil zintezke, edo bestela, euritakoa hartu eta hor zehar pasioan ibili perretxi-ko eta pinaburu artean.

Eta, batez ere, urte sasoi epelagoetan, Mimizanera joan denak badaki, melankoliaz betetako egun horietan, Atlantiko Handiko hondartza luze eta irekiek zenbateraino baimentzen dituen, maitetxoari eskua askatu gabe, ia hitzik gabeko pasio luze eta sakon horiek. Hain dira sanoak lurra eta ura, bihotza eta burua bake santuan jartzeko!

Eta oinak deskantsatzeko kotxea hartu eta Landa osoak zeharkatu ahala, helmuga ezin hobea aurkituko dugu: Arcachon!

Zer ote du bada Arcachonek? Kristoren badia! Europako dunarik handiena dugu bertan: Pilako Duna. Egurrezko eskailera ugari igo ondoren, hondarrezko mendi hartan egindako barre eta jolasak, bueltaka-bueltaka txiribueltan, jolasean eta beheeraka-beheraka uretaraino ere iritsiko zara. Hori bai, gero autoa utzi duzun lekura arte, egunsentia ikusiaz pasio eder bat irabaziko zenuke, baina hainbesterainoko gogorik ez baldin badago, gehientsuenetan bezala, hantxe ibil zaitezke duna gainean jolasean, pasioan, eta berriz ere, egurrezko eskailera eroso horietatik tipi-tapa buelta.

Arcachoneko badian izan eta Cassis, Andernos, Cap ferret, Ares... nahi den tokian, baina *Port Ostréicole* jartzen duen seinalea jarraitu, eta ostrak saltzen dituzten egurrezko etxoletara joatea derrigorrezkoa da. Ostren kaitxo horietan ikusiko duzue badia bere osotasunean, marearen arabera, ontziak uretan edo lokatz gisako hondar bustian egonen dira. Hori bai dela plazera: portuko txoko batean jesarri, ardo zuria, ostrak eta foie-gras platerak mahai gainean... eta begiak irekitasun horretan badiari begira, orain urik ez dagoela, orain badatorrela. Haurrak, txakurrak, zaharrak, helduak... hondartza-lokatz-marisma horietan pasioan ikusi, badian ikus daitezkeen zeru dotoreak, tenperatura goxo eta atseginak! Zazpi zentzumenak esna, eta era berean, goxatuak geratzen dira arratsalde horietan.

Hegazti ugari topa daitezke padura horietan: zisneak, ahateak, eta izenez ezagutzen ez ditudanak. Aukera izanez gero, itsasontzian badian buelta bat ematea litzateke benetako luxua.

Asteko egun guztietan aurki dezakegu azoka. Egun bakoitzean herri batean. Eta bertan denetik aurkituko dugu.

Hori bai, beti ere lekua ongi ezagutzen duen norbaitekin eta mareen ordutegia eskutan, bestela, berriz ere marea jaitsi eta badia husten denean itsasontziak ez dauka kaira itzultzeko beta handirik.

Arcachoneko badia inguruan ere, Landetan bezala, biziki ezagutzen dituzte turistak nahi eta beharrak, eta txoko guztietan topa daitezke kanpin, hotel eta aisialdirako planak egiteko parkeak.

Txoko berezi-berezi batzuk ere badaude. Besteak beste, Ares ondoran topa daitezkeen La Jenny izeneko gune naturalak. Beste batzuk ere badaudela esan badidate ere, nik hau ezagutzen dut, eta alemana, nederlandera, ingelese, frantsesa eta batzuetan euskara ere entzun daitezke toki pribilegiatu honetan. Egurrezko etxe dotorez osatuta dago eta zenbait herri baina askoz ere etxe gehiago baldin badauzka ere, hain ongi eraikita dago, bakean eta baso artean zaudela besterik ez duzula ikusten. Naturismoa praktikatzeko aholkatzen da, baina ez da derrigorrezkoa, guneko erdiko igerilekuan bainatzeko ez bada. La Jenny barruan, goi denboraldia denean, denda, bi taberna, jatetxe bat, igerilekua, umeen txokoa eta abar topa ditzakezu. Bestalde, nahi adina kirol egin daiteke bertan: tenisa, golfa, arku tiroa... baina ez dago inolako zerbitzurik. Eta ohikoena, han, batetik bestera bizikletaz ibiltzea da, bai barruan eta baita pinuz babestutako paseotxoak jarraituz, kanpoaldean geratzen den hondartza zabal eta handira ailegatzeko. Berriz ere Atlantikoa dugu begien aurrean.

Arcachoneko egun euritsu batean, aquarium-era bisita eginez gero, arrain polit batzuez gain, Napoleon III.ak Landak pinuz betetzeko ideia preziatu horren mapa eta maketak ere topa ditzakezue. Bisita On! ■

HONDARRIBIA
Hondarribiko Udala
Tel.: 943 11 12 13

BETI ZURE ZAIN
www.hondarribia.org

Turimo bulegoa
Tel.: 943 64 54 58

Hondarribiko Udala
Euskara Zerbitzua

«Beharbada jende gutxiagok joan behar du museoetara!»

Pintore eta grabatzailea da Mari Puri Herrero. Bere obraren ezaugarri ditu giza irudi desitxuratua eta paisaia. Beltza zuen garai bateko kolorea. Orain, kolore denak ageri dira haren lanean. Urte askoan landutako ofizioa du, ibilbide singularrean gauzatu duena, bateko eskola eta besteko manifestuetatik kanpo. Gaztaroko Bilbo ilunetik argira aspaldi etorri zen artista, Paristik eta Amsterdametik barrena.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Iñigo Azkona

1942an jaio zinen, Bilbon. Hortik hasiko gara... Abenduaren hamarrekoa naiz. Kuriosoa da, bada pintore mordoxka bat egun horretan ez bada, hor inguruan jaiotakoa.

Bilbon jaioa, baina ez dituzu han sustrai guztiak.

Amaren aldeko familia Artziniegakoa zen. Martinez de Nanclores dut bigarren deitura, oso Arabakoa. Aita bai, Bilbokoa nuen, eta ni neu ere Bilbon jaio nintzen, Errekalde alamedako etxe modernista batean, Colon de Larreategi kalearekin izkina egiten duenean:

Montero etxea. Gaudirena ematen duela esaten du oraindik ere jendeak.

Ez da nolanahiko etxea.

Kanpotik ez ezik, barrutik ere zer edo zer baino gehiago da etxe hori. Hango moldura eta sabai koloreztatuak eta! Oso modernista, etxea. Inor markatzeko moduko etxea, badiotsut. Etxe hura, beraz, alde batetik. Bestetik, ordea, Artziniega. Hona etortzen nintzenean, amamarenera eta izebarenera, kontrakoa gusatzzen zitzaidan: hemengo austeritatea erabatekoa zen. Harria, egurra, argia... Horregatik diot mutur biak ezagutu nituela. Uste dut horrek markatu egin nauela estetikoki.

1942an bost urte ziren Areilzak, Bilboko alkate zelarik, gerra-diskurtso hura egin zuenetik Albia antzokian.

Gogoan dut gure txikitan oraindik ere bizi-bizirik zeudela gerraren oroitzapenak. Jendeak iragan berria zuen gerra. Gogoan dut errazionamendu kupoiak ibiltzen zituela jendeak. Gogoan dut ogi zuria egiten zela gure etxean; Bilboko beste hainbat etxetan bezala, alegia. Amaren familia zela eta, askotan etortzen ginen Artziniegara. Hemen, amamak denetarik zeukan: arrautzak, patatak, barazkiak... Artziniegatik Bilbora, berriz, zera zegoen, fielato bat, muga moduko bat zegoen Kastresanan: ez zegoen jeneroa pasatzerik. Artziniegatik Bilbora gindoazela, gure aita oso urduritzen zen, uste zuen harrapatu egingo zutela, jeneroa kendu.

Giro zaila neskatala pozik hazteko.

Gure familian bi bandoe-tako jendea zegoen. Hori da gerra zibilek dakarten gaitza. Etxean gerrako historiak entzuten nituen, kartzelakoak... Baina, gehien-gehien gogoratzen dudana eta nigan arrasto itzela utzi duena Bilbo ilun hura da, espiritualki miserablea. Gogoan dut erakusketak ikustera joaten nintzela eta negargarriak zirela. Garaiko kultur giroa penagarria zen. Beste zera hori, aldiz, gerrako historiak eta, horixe besterik ez ziren: istorioak, Sakamantekasena bezala, mitoak.

Gerrako historiak batetik, Bilbo iluna bestetik.

Barru-barrutik bizi nuena giro ilun hori zen, Bilbo beldurgarria. Gainera, iru-

Mari Puri Herrero

Nortasun agiria

Mari Puri Herrero Martinez de Nanclares (Bilbo, 1942). Bilbokoa aita eta Artziniegakoa ama. Hiriko giroan hazi zen nahiz eta herri txikikoa ere bertatik bertara bizi izan zuen. Horrek ekarri dio bere obra artistikoan hain bistara den natura. Asentzio Martiarena izan zuen irakasle Donostian. Madrilen ikasi zuen 1958tik 1961era. Handik bi urtera egin zuen lehenengo erakusketa, Bilbon, inaugurazio egunean bertan poliziak itxiarazia. Amsterdamen ikasi zuen grabatua 1966-1967an, eta Parisen bizi izan zen 1969tik 1971ra. Euskal Herrian, Parisen eta Madrilen bizi izan da harrezkero. Hainbat erakusketa ditu eginak, dela bakarka, dela taldean, batean eta beste. Haren obraren kalitatea, teknikaren bikaina, kolorearen erabilera harmoniatsua eta kultur asmoa azpimarratu dute kritikoeak. Gaur egun, hamaika museo, biblioteca eta era askotako kultur etxetan da Mari Puri Herreroren obra.

ditzen zait orduan gehiagotan egiten zuela euria, dena ilunago zela. Hileta eszena haiek eta! Zalgurdi beltza, hildakoa barruan zeramala. Hildakoa haurra bazen, zalgurdi txuria. Zenbaitek ez dit sinesten, baina ni ondo gogoratzen naiz: apaizak, biderakoarekin pasatzen zenean, monagiloa zeukan aldamenean, kanpaiarekin. Gu, berriz, belaunikatu egiten ginen espaloian, nahiz eta bustita egon, hark pasae-ran kanpaia jotzen zuenean. Oroitzapen izugarriak dira.

Ikasketak eta?

Lehenengo, Bilbon bertan, mirabeen kolegioan. Gero, hamar urte nituela Zallara bidali ninduten gurasoek, barnetegira. Zoritxarreko oroitzapena dut hangoa. Irlandar mojak ziren. Ingeles hezkuntzaren goresmen egiten zuten. Ziotek huraxe zela hezkuntzarik onena: oso estuak ziren. Oroitzapen iluna dut. Hara, Artziniegatik iparraldera goazela, pinu beltza hasten da Okondon, eta halakoxea zen Zalla ere: beltza. Mendiak beltzak, giroa beltza, eta kultura giroa, berriz, izutzeko modukoa.

Gurasoek bazizuten asmoren bat: barnetegira bidali zintuzten, garai hartan!

Oena zelakoan zeuden. Modak dira. Baina horrek garbi adierazten dizu orduko giroa. Zeure burua zigortu beharra, belztasuna, tristura... zer zen hura, ordea! Kartzela bizi zutenek huraxe izango dute esperientzia gogorre-na baina, nirekiko, Elizak garai hartan zuen indarrak ez zion batere inbidiarik Francok zuenari. Hortik atera kontuak. Dena zen bekatu. Zallako kolegioan, adibidez, Espainiako himno nazionala jotzen ziguten kontsagrazioan, jai handietan. Eta "mojatxo" organo-jole. Elizatik barrena begiratzen genion munduari, haren katixima izugarritik barrena.

Behin edo behin entzuna dizut esaten ez zinela ikasle ona...

Oso ikasle txarra nintzen. Ez nuen batere ikasten, baina zirrimarraz beteta neuzkan liburu denak: pertsonen zirrimarrak eta.

Zer dela eta jotzen zenuen horretara?

Liburu-etako ilustrazio eta argazkiei begiratzea gustatzen zitzaidan. Gure aitak

bazituen zenbait liburu, oraindik gordeta dauzkadanak: argazkiz beteta daude. *Figuras de la Historia* eta. Edo geografiakoak, arteari buruzkoak... denetarik. Sei urte nituela haiei begira egoten nintzen. Irudi bidez ikusi nuen mundua, zuri-beltzean. Horrek grabatura eram ninduen gero.

Ez dakit egia den, ala topiko, baina artista baten bizian beti ageri da irakaslea. Zure kasuan, Asentzio Martiarena.

Donostian pasatzen genuen uda. Egia esan, udako garai hark atzeraka eragiten zidan. Nahia-go nuen iraila, Artziniegara etortzen ginenean. Donostian Martiarenaren berri eman zidaten eta berarengana joan nintzen. Hainbat gauza erakutsi zizkidan. Oso gauza kuriozoak. Jendea oinez pintatzen, adibidez. "Hau erori egingo da. Hau ez dabil ondo", esaten zidan. Mundua beste era batera, atseginago, erakusten hasi zitzaidan. "Hau gaizki baino okerrago dago!" esan beharrean, bestela jarduten zuen: "Saiatu hori egiten. Ea asmatzen duzun". Orduantxe hasi nintzen pentsatzen munduan gutxi-asko ondo bizi zintezkeela. Izan ere, mojek transmititu ziguten bizimodua ez zen batere alaia, batere gustagarria.

Kolegioa ere bukatuko zen noiz edo noiz.

Gaizki pasatu nuen kolegioan. Gainera, tiki-kardiak izaten nituen. Halako batean, aitak esan zidan: "Tira, pintatu nahi baduzu, pintatu!". Eta hamazazpi urte nituela Madrilera eram ninduten. Harako gogoa neukan, Prado Museoa ikusi nahi nuen. Velazquezen aretoa eta! Liluratu egin ninduen. Garai hartan egurrezko zorua zeukan museoak eta areto batek bestera zindoazela karrax-karrax egiten zuen egurrak. Zoragarria zen. Jakina, orain ez da egurrezko zorurik. Akabo bada, dena erreteko ere!

Bilboko museoa ondo ezagutzen zenuen zuk ordurako.

Parkera joaten nintzen senideekin. Haiek jolas egiten zuten eta ni museora sartzen nintzen. Ez zitzaidan soka-dantzari eta horrelakoetan jolas egitea gustatzen. Pezeta bat balio zuen museo sarrerak eta amak pezeta hura ematen zidan. Pribilegioak nituen. Museora sartu eta inor ez! Ezta arimarik ere. Bedelak, nire atzetik, gela batetik bestera. Egundoko misterioa zuen museoak niretzat. Hura konparatu gaur egungo joerarekin, eskola-umeak museora eramateko ohitura horrekin, eta kontrastea izugarria da: ume mordo, hirurogei agian, denak museora, "koadro honetan halako eta halako ageri da eta...". Nire oroitzapena bestelakoa da.

1963koa duzu lehenengo erakusketa, Bilbon bertan.

Helburu militarra

"Badut marrazki bat, guardia zibil bat neska txiki bati betaurreko ilunak janzten. Nire marrazkien liburuan dago. Beste bat ere ari nintzen egiten behin, 1975ean. Artziniegan nintzen. Garai hartan guardia zibilak zeuden herrian eta orain udaletxe den horretan zuten kuartela. Ondoan, frontoia zegoen eta hantxe egiten zuten jolas umeek. Tartean, gure semeak, bost urtekoa orduan. Gure umea jolasean eta ni, beti bezala, marrazki egiten... guardia zibilak marrazten. Izan ere jende txokantea zen, haien trikornioa eta! Ni konturatu gabe haietako bi atzetik etorri zitzaizkidan. Kuartela helburu militarra zela eta ez neukala hura marrazterik. Agiriak eskatu zizkidan. Eta hau eta hura. Eskerrak udaltzaina azaldu zen, aspaldi ezagutzen ninduen. Helburu militarra, alajaina!"

Bai. Poliziak itxi zidana.

Itxi? Horrelakorik ez nekien.

Bai. Nik egiten nuen pintura modua ez zen garai hartan Bilbon egiten zena. Nik oso gauza espresionista egiten nuen, iluna, pertsonaia arraroak ageri ziren nire lanetan...

Giza irudi desitxuratuak ordurako?

Bai. Gordeta dauzkatz oraindik. Kontua da erbestean ibilita nengoela eta ez nuela Bilboko jendea ezagutzen. PCkoak eta. Erakusketara, berriz, Dionisio Blanco, Blas de Otero eta beste etorri ziren.

Agustin Ibarrola eta?

Bai, horiek denak. Konturatu ziren erakusketa hura ez zela besteak bezalakoa eta zalaparta sortu zen. Eta bata zela, bestea zela, brigada politiko soziala azaldu zitzaidan inaugurazio egunean, galdezka: "Eta eskua jasota daukaten haiek, zergatik daukate jasota eskua?". Nik batere asmorik gabe eginak nituen lan haiek, arteari buruz dudak irizpidearen arabera. Haiek galdezka eta galdezka. Nik belakunak dar-dar. Galderak egin eta, azkenean, kartela eseki zuten: "Itxita, gobernuaren aginduz".

Ez al zen inauguratu?

Biharamuna arte ez. Orduan bai, irekitzen utzi zuten, eta ez dakit zergatik. Gero, *Hierro* kazetan sekulako kritika egin zuten erakusketaren kontra, gupidarik gabea ordea. Hebain-hebain egin ninduen kritikoak. Ondoren zera jakin nuen, alegia, aurretik beste kritikaren bat egin zuela, Ibarrolaren erakusketaren baten gainean, artistaren lanaren oso aldekoa, eta kartzelara sartu zutela. Kritikoak, alegia. Eta, jakina, nik erakusketan egin eta ireki baino lehen itxi zutenean, "honi egurra!", pentsatu zuen. Horrelakoak idatzi zituen: ez kasu egiteko okerreko bidetik eraman nintzaketan ahots korifeoei eta antzekoak.

Handik laster Amsterdamera joan zinen, grabatua ikastera.

Bilbon egiten zen zinema dokumentalaren jaialdi batean Rembrandti buruzko labur bat ikusi nuen. Erabat jo ninduen. Rembrandt pintore eta grabatzaile izan zen, biak, eta antzokitik irten eta horixe esan nion neure buruari: "Amsterdamera joan behar dut!". Eta haraxe, 66-67an. Han galaxiatik irten nintzen.

Zer esan nahi duzu, zertan lagundu zizun Amsterdamek?

Ez dagoela gatazkarik pintura klasikoaren eta pintura modernoaren artean. Hemen, aldiz, erabaki beharra zeneukan, bata ala bestea. Holandan, bestalde, egoera oso ezberdina zen. Materialari zegokionez, adibidez, oparotasun handia zegoen, hemen ez bezala. Teknika ere

Marijaia

"Eta nori inporta zaio Mari Puri Herrerok sortu zuela Marijaia? Festaz gozatzen duenari bost inporta zaio. Ni ez naiz batere festazalea baina pertsonaia edo dena delakoa egiteko eskatu zidaten eta pentsatzen hasi nintzen. 78ko uda zen. Gogoan dut Zuberoako pastoralara ikustera joan ginela, autobusetan. Esanahi handiko pastoralara zen, ez dakit ez ote zen Orreagan. Autobusean ernatu zen ideia. Kontua zen libertitu zain urte askoan egon zen pertsonaia adieraztea. Ze garai bateko festa haiek... Bestalde, Marijaia ez zen betiko egin. Ez zen asmoa.

Lehenengo festa batzordearentzat egitea zen asmoa, lehenengo urteko festa haietarako. Marijaia ez zetorren jai-egitarauan ere. Ustekabekoa izan behar zuen. Baina arrakasta izan zuen eta hortxe segitzen du. Zenbait jenderi ez zitzaion gustatzen, madretik ateratakoea da eta Mari jaia".

asko ikasi nuen Amsterdamen. Material ezberdinak landu nituen. Mihiseak ondo prestatzen ikasi nuen. Eskuzko lanari garrantzi handia ematen zioten, eta hori oso inportantea da.

Alfonso Perez Agote soziologoarekin ezkondu zinen 1969an eta harekin batera ibili zara Paristik hona, Madrilera hurrena. Bilbon, Gabriel Aresti aurkeztu zizuten behin.

60tik 70era asko joaten nintzen Tomas Ellakuriaren inprentara, Villerias kalean, eta jende asko ezagutu nuen han. Eta behin, hantxe eza-gutu nuen Aresti. Baina ez nuen tratatu.

Arteak estetikatik ez ezik justizia sozialetik ere behar zuela zioen...

Bai, baina. Zehaztu egin nahiko nuke hori. Egia da inguruak zipriztindu egiten zaituela, baina artea ez da panfletoa. Ezin du izan. Artelanak aditzera ematen du egoera bat edo dena delakoa, aditzera eman, baina zuzenez bertara jo gabe. Nik ez dut panfletotan sinesten, ez naiz horren aldeko.

Otsailean egin nahi nuen elkarrizketa, Bilbon egin zenuen erakusketarekin batera. Baina

gaztelupeko HOTSAK
Tel: +34 943 753016
Fax: +34 943 750139
gaztelupeko@hotsak.com

RAFA RUEDA
Saredun eskua

ATOMOOG
Zerutik eskegita

SEXTY SEXERS
Iluntze berri baten bila

FOUR FRIENDS
Dzanga

UEK
Heltzearen diren egunak

MUGALDEKOAK
Biziago sentitzeak...

Bilbo-Madril

Parisa joatekotan zineten eta ez genuen egiterik izan orduan. Handik itzultzen zinetenean egingo genuela agindu zenidan. Eta, egia esan, bart etorriak zarete Paristik. Paris, behin eta berriz.

70ean han izan ginenetik, beste zenbait egonaldi labur egin ditugu han. Aldi laburra igarotzen dugunez gero, ez daukat estudio handirik jartzeko modurik eta paperera, formatu txikira jo beste biderik ez dut izaten. Eta papera zerbaiten enbrioi da beti. Sinesmen handia diet paper txikian ageri diren ideia eta arrasto txikiei. Bestalde, kanpoan egoteak, ikertzaileen erresidentzian, austeritatezko estetika horretan, ideien mundua besterik ez daukazu, eta horretan ematen duzu denbora. Lurretik gora bezala zaude, pentsatzeko astia daukazu, egin duzunaz eta egiten ari zarenaz. Izan ere, askotan bizitzak berak eramaten zaitu, handik edo hemendik, eta ona da bertan geldiyuna egin eta gogoeta egitea. Gainera, zuk egiten dituzun ez bezalako lanak ikusten dituzu kanpoan eta horrek zeure lana beste era batera planteatzera behartzen zaitu. Aro aberasgarriak zaizkit, oso.

Joan deneko hogeita hamar urtean hainbat erakusketa egin dituzu, bakarka eta taldeka, eta zure lanak leku askotara iritsi dira... Diote zailena ez dela iristea, bertan irautea baizik.

Dudarik ez izan horretan.

Irauteko, ordea, aurrera egin beharra dago. Inork ez du barkatzen.

Erakusketa egiten duzun aldiro zer edo zer berri ez baduzu, galdua zara: ez dizute hots egingo erakusketarik egiteko. Lehen eginda-

"Museoak leku misterioitsuak iruditzen zitzaizkidan txikitan. Han inor ez zen ibiltzen.

Bilboko museoak neure aurkikuntza izan zen, txikitakoa. Gero, hamazazpi urte nituela Prado museoak ikusi nuen. Bilbon baino jende gehiago ibiliko zen Pradon, baina ez askoz gehiago! Madril, Bilboren aldean, Paris zen. Ez uste, Madrilak ere herri-giroa zuen orduan, baina Espainian zer edo zer ezberdin nahi zuenak haraxe jotzen zuen. Hantxe hasi nintzen ikusten bazela zenbait jende irakurtzeko gogoak zuena, musika zaletasuna, artearekiko interesa... Gogoan dut behin, zera kontatu zutela erresidentzian, ostiral santu egunean jatetxe batera txuleta jatera joan zirela batzuk! Madril unibertsitatea zegoen. Horixe zuen bere alde. Bilbon, jesuitena besterik ez zegoen".

koa behin eta berriz egiteak, baina hasierako tentsiorik gabe, okerrago egitea dakar. Hazi beharra dago. Niri, pinturan, artisten trantsizio garaia interesatzen zaizkit, tentsio berezi bat izan ohi da eta. Hortxe egosten dira etorkizuneko lan onenak, oker asko eginda bada ere. Baina okerrak egin beharra dago. Okerrak egiten ez baduzu ez duzu aurreratuko. Are gehiago orain. Artea masa-espektakulu izan dadin egoskortuta daude. Nahitaez izan behar omen du horrela. Horrek asko behartu du egoera, eta txorakeria asko esatera ere bultzatu du jendea. Gaur egun arteak masa-espektakulu izan behar duenez, masak jasoko duen moduko mezuak zabaldu behar dituzu. Izugarria iruditzen zait. Penagarria. Garai hori bizitzea tokatu zaigu.

Akabo Mari Puri neskatala hura, Bilboko museoan bera bakarrik ibiltzen zena, bakarrik areto batetik bestera, bedelak zelatan zituela.

Arteak elitista izan behar du, baina ez diruagatik, edo halako auzo batean jaioa zarelako, lana ulertzeak eskatzen duen esfortzuak merezi dizulako baizik. Adibidez, oso gustura egon naiz Berlingo museo klasiko egin berrian. Han bai, zera esan nion neure buruari: "Hau bai, museo hau ni bezalako lau oilorentzat da!". Erakusketa primeran jarrita zegoen, koadro bakoitza bere lekuan, batere ez soberan. Bazezilen jendea, baina ez taldeka, isilik baizik, errespetuz, arretaz ikusten. Hori gustatzen zait, eta ez oraingo furia hau: "Ea, zenbat bisitari izan ditugu aurtengo?". Beharbada jende gutxiagok joan behar du museoetara! Zenbat jende, zenbat jende! Hori, izatekotan, San Mamesen. ■

ZER
IRITZI DIOK
EGOERA
POLITIKO-
JUDIZIALARI?

O.K.

?!?

... ORWELL
ETA
KAFKA

ALDE,
LORDASKA!!

Jan, edan eta lo

Napoleonen harritailuan txiza egiteko, lehen-lehena Napoleonen harritailua beharrezkoa dela. Egutero ikasten dira gauzak, eta egutero ahazten, zorionez, bai. Bestela ezin bizi. Zer ikasi behar den eta zer ahaztu, horixe izaten da koska. Ez dakit gogoan daukazuen, baina urte edo urte t'erdia dela, halako aztarna zaharrak agertu ziren Iruñeko (Iruñea-Pamplona, ez Iruña-Veleia) Gaztelu Plazako lurraren azpian, parkinga egiten ari zirenean. Musulmanen hilobiak omen zeuden tarteko, eta beste hainbat bitxikeria, nonbait —sekula ez dugu jakin, ezta jakingo ere; auskalo euskarazko idazkunen bat ere ote zitekeen—. Bertako alkate andreak erabaki erabatekoa hartu zuen; dena suntsitu zuen, parkingaren ohoretan, ondare hori berreskuratu eta aztartzeko eskatzen zuen hiritar andanari kasurik egin gabe.

Zer nahi duzue, lagunok, nahiago iraganak zamatuta bizi, etorkizunak itota baino. Baina hau ere esaldi tranposoa da, horren jakinaren gainean idatzi dut, egia esan; kontua baita zer gogoratu, eta zer ez; eta zergatik, eta zertarako. Bai ba, boterean dauden ideologiak sakralizatzen dutela iragana. Ideologia hori bera etorkizunera proiektatzeko, ideologia horrek etorkizunera jauzi egin dezan. Horra beste gakoetako bat. Horregatik, gauzak zer diren, iraganarekiko aske izatea desio dezaket, edo iraganari atxikia bizitzea, inguruabarren arabera, gauzak guztiz kontrajarriak diren arren, itxuraz bederen, eta bi kasuetan ni naizen berbera izanda; tokian tokiko botereko ideologiak zer irentsarazi nahi didaten. Gure oroimenarekikoak ere, dena bezala, dialektikoak direla, alegia. Baina hau denok daki-gun kontua da, noski.

Horregatik agian, iragane-ko kontu hauek, batzuetan, aski irrigarriak iruditzen zaizkit. Agertu zen Lazarraga eta hara! literaturaz,

JOSU SANTESTEBAN

Jon Alonso

Mujika

Borda

soziologiaz eta hizkuntzalari-tzaz ustez genekiena hankazgoratu zen. Orain, berriz ere Araban —Araba, zazpigarren alaba, euskalduntasunean epel—, agertu dira idazkune famatuak, eta arkeologiaz, antropologiaz, eta historiak ustez genekiena aldrebestu da. Are gizarte zibilaren antolamenduaz ustez genekiena ere: "Jan edan lo" hori Paleoelkar-

te Gastronomiko baten goiburua baizik ezin daiteke izan. Edo filosofiaz: bizi-proiektu baten adierazpen programatikoa al da aipatu leloa? Baietz topatuko duten hurrengo idazkunea "Ñaka-ñaka" izan —edo ez, noski, hori ezin liteke—. Ez da harritzekoa zenbait jende susmoraino asaldatuta egotea.

Nondik begiratzen den, orde, dena da irrigarria. Hitzaren bidez egia bilatzeko nahia asmo hutsala da, ezinezkoa nahi izatea da, irrigarria hortaz. Hitzaren bidez egia maskaratzeko, makilatze-ko nahia bezain hutsal eta ezinezkoa, hizkuntza eta ofizioaren trikimailuak oso ongi menderatuta ere. Finean, dena da absurdua, hartara iritsi nahi izanez gero. Horregatik, absurdutik ihes egiteko alegia, gabiltza beti leungarrien bila, nola baita pentsatzea, egia bilatzea ezinezkoa izan eta, egia benetan bilatzeko borondatea dela kontuan hartu behar dena. Edo egia maskaratzekoa. Esatekorik edukitzea, beste hitzez. Erlatiboki erraza da hitzen atzean ezkutatzea, komeni

denean bakarrik burua atera eta kukurik egiteko, edo eztena erakusteko. Alegia, Napoleonek arrazoi zuela, eta baita ere arrazoi Napoleonen harritailuan txiza egiten zue-nak ere. Apur ditzagun iragane-ko kateak, txizalariak nahi zuen eran, eta begira diezaiegun elkarren begiei bertatik bertara, diskurtsoka aritu gabe, Napoleonek gomendatzen zuen gisa. Baina alferrik da; gorputz-jarioak libratzeak edo hurbiltasun fisiko-ak ez du bermatzen zer esatekorik edukitzea. ■

Hitzaren bidez egia bilatzeko nahia asmo
hutsala da, ezinezkoa nahi izatea da, irrigarria
hortaz. Hitzaren bidez egia maskaratzeko,
makilatze-ko nahia bezain hutsal eta ezinezkoa,
hizkuntza eta ofizioaren trikimailuak oso ongi
menderatuta ere. Finean, dena da absurdua,
hartara iritsi nahi izanez gero

Xabier Etxaniz Erle

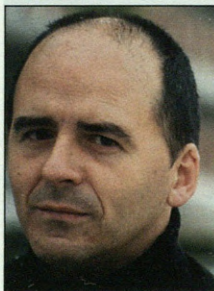
EHUKO IRAKASLEA ETA GASTEIZKO IRAKASLE U. ESKOLAKO ZUZENDARIA

EHUkoen negarraz

Ekainaren 18an, Iritziaren Leihoa sail honetan, Joseba Azkarraga –Mondragon Unibertsitateko irakaslea– EHUko irakasleen grebaz aritu zen. HUHEZIKo irakaslearen bihotza ez dugu samurtzen EHUko irakasleok gure greba horrekin, baina, susmoa dut, bihotza samurtu beharrean kontrako joera sorra-razi diola grebak.

Egia da igoera handia eskatzen dela, 6.000 euro. Baina egia da baita ere ikasketak amaitzean lizentziatu batek unibertsitate publikoan edo institutu batean lan egiteko aukera izanez gero, 6.000 euro gehiago kobratuko dituela bigarren aukera hartuta. Eta egia da ere unibertsitateko irakasle funtzionariook Lakuako funtzionarioek baino dezente gutxiago kobratzen dugula. Arrazoi horiek bultzatu dute greba.

Gu "lanaren aristokrazia" omen gara, eta gure parean, gizartean, lagun prekarizatuak dauzkagu. Oso argudio demagogikoa erabiltzen du Azkarragak, edo gure soldata igoerarik gabe prekarietatea desagertuko al da? Horrela bada ni prest nago 6.000 euro gutxiago kobratzeko. Hori bai, gauza bera eskatu beharko zaio euskal langileria guztiari! Ondo baino hobeto ezagutzen dut euskalgintza-ko irakasleen egoera, etxean bertan dut adibidea, baina EHUko irakasleen soldata igoerak ez du konponduko, ez okertuko, hauen egoera. Harrigarria gerta dakieke bat-batean diru kopuru hori eskatzea unibertsitateko irakasleek; baina arestian esan bezala ez dugu beste funtzionario batzuek baino gehiago nahi... ezta gutxiago ere.

ZALDI ERO

Baina Azkarragaren artikulua mingarria suertatu bazait, iradokitzen duen ironia erabiliz, unibertsitateko irakasleonek lana edo lan eza da. ARGIA honetan bertan idatzi zuen artikulua bat Lurdes Oñederrak unibertsitateko irakasleonek lanari buruz, agian irakurri egin beharko du berriro Azkarraga jaunak. Nik, datu txiki batzuk emango dizkiot, edozein modutan, zuzentzen dudana ikastegiko dozentziak: Gasteizko Irakasle Eskolan irakasle elebidunok –gehiengoa gara ikastegian– konbenioan agertzen den eskola ordu kopurua gainditzen dugu, horrez gain ohikoa da bakoitzak 3 edo 4 programa ezberdin eman behar izatea, eta batez beste 300 ikasle dauzkagu. HUHEZIKo irakasle batek jakingo duen bezala, horrez gain ikerkuntza eta gestioa ere egin behar da, eta etengabe-ko formazioa –jasotzen eta ematen–. Beraz, mingarria gertatzen zait irakasleonek lan arduraldiari buruzko komentarioa.

Eta, mingarria ez baina bai oso kez-
garria artikulugileak esaten zuen gezurra. EHUko irakasleok, greba egin genuenok, ez dugu esan greba egin ez dugunik. Hori gezurra da. Irakasle guztioi galdetu zaigu greba egin dugun ala ez, eta lehenengo grebako datuak bakarrik ezagutzen ditut, 300 irakasle baino gehiagok esan zuten greba egin zutela, 500 batek ez zuela greba egin... eta gainerakook ez genuen erantzun; nire kasuan helburua greba egitea zelako, arazoa plazaratzea eta kontrola jarri behar bada, jar dezatela kontrol mekanismo bat unibertsitatean.

Baina, Azkarraga jauna, guk ez genuen gezurrik esan, eta zuk lortu duzu nire bihotza ukitzea... baina ez ezkerretik, ironia, demagogia eta gezurretatik baizik. ■

Azkarraga jauna, guk ez
genuen gezurrik esan, eta zuk
lortu duzu nire bihotza
ukitzea... baina ez ezkerretik,
ironia, demagogia eta
gezurretatik baizik

gure!
arteak
euskaraz

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

Arantxa Urbe Irazusta

HIK HASI-KO KIDEA

Euskal Herrian ez dago euskal hezkuntza publikorik

Euskal Herrian ez dugu sekula hezkuntza publikorik izan; bada Baskongadetan, Nafarroan, eta baita Iparraldean ere eskola publikoa deitzen diotena. Baina ofizialki, bi lehenak hezkuntza sistema espainiarraren pean daude, eta hezkuntza sistema frantziarraren menpe dago hirugarrena. Era berean, baditugu herri ekimenetik sorturik eta bokazio publikoa izanik, pribatuaren tratuera duten eskolak; administrazioa haien jabe ez delako.

Hala, euskal hiritar guztiok dugu Euskal Herrian ikasteko eta euskal heziketa jasotzeko eskubidea, eta hezkuntzarako dugun oinarritzko eskubide hori jasotzen duen eskola izango da publikoa eta herritarra.

Euskal Herria diogunean, 21.000 kilometro koadroko orubeaz ari gara: 685 udalerriz eta 3.000.000 biztanlez osatua. Beraz, euskal hezkuntzarako eskubide bera dugu hiritar guztiok; izan Barakaldokoak, Zarauzkoak, Lapuebla-koak, Tuterakoak, Miarritzekoak edo Atharratzekoak.

Eta publikoaz ari garenean, hitz horren jatorritzko definizioaz ari gara: izaera publikoa, kolektibitatearena, hau da, herritik sortua. Azken bi mendeetan, batez ere, administrazioek monopolizatu dute publikoaren izaera. Ondorioz, eskola publikoa denona, bai; egitekoa, ordea, administrazioarena

bilakatu da. Beraz, herritarrok dagokiguna berreskuratu behar dugu.

Garai berriak datoz mundura. Orain arteko definizio eta antolaketa asko zaharkituta geratu dira, agortuta, baita hezkuntzan ere.

Euskal herritarrok hezkuntzari buruzko erabakiak hartzeko eskubidea dugu. Europako gainerako herriak bezala, Euskal Herriak bere hezkuntza sistema izateko eta arautzeko eskubidea du. Molde zaharrak apurtu, aurrera begira jarri eta hezkuntza herritarren beharretara egokitu behar dugu, egungo egoera, eta aurretik oinordetzan jasotako sare eta ereduak gaindituz.

Herria martxan dago. Benetan sinesten badugu hezkuntza funtsezkoa dela norbanakoaren taxuketan, herri baten garapenean eta jendartearen kohesioan, hezkuntzak lehentasun soziala izan behar du.

Eta guk, hezkuntza munduan gabil-tzanok, erantzukizun berezia dugu horretan guztian. Hezkuntzako erkide gisa, eta, batez ere, hiritar gisa. Historiaren ataka honetan aktore izatea suertatu zaigu.

Egungo jendartearen ezaugarriei erantzuteko publikoak izaera anitza behar du. Herri ikuspegia iparrorratz dugula, ea molde zaharrak eta gatazka antzuak gainditzeko gai garen; herri gisa, orain arte ezagutu ez dugun hezkuntza publikoa eraikitzeko. Ez da gutxi! ■

Garai berriak datoz mundura.

Orain arteko definizio eta antolaketa asko zaharkituta geratu dira, agortuta, baita hezkuntzan ere

TXANDAN
Joxerra Garzia

Morituri te salutant

Ustel usaina jasan ezina bihurtzen ari zitzaila erabaki ziguten bat-batean, eta, *far-westeko* filmetan *Zalditeriako Zazpigarrena* nola, izen zibila eta izan militarra duen patruila bidali zuten, *txunta-txunta* arranditsuen erritmoan, John Wayne-ren paperean epaile bat jarririk, indio gaiztoak "garbitzera".

Ari nintekeen, baina ez naiz Marlaska Handiaz ari. Ari nintekeen, baina ez naiz denok auzoan nahi genukeen zabor-errautsegiaz ari. Ari nintekeen, baina ez naiz tabakoaren legeaz ari; ezta bestelako drogez edo etorkinez edo futbol mundialaz ere.

Txirindularitza garbitzeko abiatu berri duten *liftina* nuen gogoan, lerro hauek idazten hasi naizenean. Hala

zitzaidan, ezagunegia aukeran.

Gidoia beti bera baita. Gizarteak —guk geuk, alegia— gero eta helburu zentzugabeagoak harrarazten dizkiogu geure buruari, gero eta mortirolo pikoagoak igo ezean biziak graziarik ez duela sinetsarazita. Gero, helburu zentzugabeok iristeko batzuek direnak eta ez direnak irenseteko prest daudela eta horrek "gure" irudia zikintzen duela ikusita, *sherifa* bidaltzen dugu, edo kapitaina, edo dena delakoa, guk eskatua egitearren bizia emateko prest dauden gladiadoreak begien bistatik ken ditzan.

Ematen digun irudia gustuko ez dugunez, ispilua haustea da errazena. ■

ere, B edo C saileko *spagetti western* bezala, *déjà vu* egiten

Allande Bontin

KAZETARIA

Nahi ote?

Batera plataformak inizatiba herrikoia-
ren erreferendumen eskaeraren aldeko kan-
paina fase erabakigarrian sartu da. Hots
46.000 izenpetze bilketan. Pirinio Atlantia-
rrak deitu Departamenduko boto emai-
leen %10. Hau da erreferenduma lokala eskatze-
ko bildu behar dena. Asko da. Kontutan hartzen
badugu, Departamenduko ekialdean, Biarnon,
jendea ere interesatu behar dela. Haiekilako bai-
korragoa izateko, horrela Biarnoko Departa-
mendua erdiesteko aukera izanen dutela adierazi
beharko litzaieke, bereiztea baino bi nortasunen aldeko
apustua egiten dela azpimarratuz. Aipa dezagun ere firma
kanpaina honetan baietzaren alde izatea jendeari ez zaiola
eskatzen, baizik eta populuak erabakitze-
ko aukera izatea. Azkenean jendeak baietz
ala ezetz esan dezan, baina erabaki dezan!

Ontsalaraz, 2003ko dezentralizazio
legeek baimentzen dute horrelako errefe-
rendumen eskaera. Batak Iparraldeko
auzapezei ekainaren 10ean udaletxeak ire-
kiak uzteko baimena eskatu zien, izenpe-
tze kanpaina aitzina eramateko, eta dago-
eneko, sinatu dutenen datuak
egiaztatzeke —ezen sinadurak balioa izan
dezan, hauteskunde bulegoetan erregis-
tratua izan behar du—. Kasu gehienetan,
arazorik gabe goiz horretan baimena izan
zuen Batak. Zenbait kasutan, hala nola Baionan edo
Miarritzen, alkateak pertsonalki Departamenduaren ideia-
ren kontra izanik ere, Herriko Etxetako ateak ireki zituz-
ten, demokratikoki. Hau puntu ona!

GAIZKA IROZ

Puntu ez hain ona izan da Baionako alkate-
ordeak eta Batakideak Paueko Prefetuari
idatzi gutun irekian azpimarratu duena: Prefe-
tuak auzapezei Batakari udaletxeak irekitzea ez
zela bidezkoa jakinarazi zien. Elkartearen hel-
buruek ez baitute omen deus ikustekorik,
Herriko Etxeek kudeatu behar dituzten gaie-
kin. Legegizona den aipatu Batakideak adie-
razi duenez larriak dira administrazioaren
ikusmolde eta jokamoldeak, zeren 1982ko
lehenengo dezentralizazio legeen ondotik,

Prefetuaren kontrola ez baita egiten erabakiak hartu
baino lehen baizik eta hartu ondoren. Hain zuzen ere
udal autonomia errespetatzeko! Hor presionatze saiake-
ra ikusi eta salatu du Baionako zinego-
tzi zentrista euskaltzaleak. Gaineratu
du ere bai, Administrazioak erran ez
bezala, Kontseilu Nagusia edo Depar-
tamenduetako biltzarren eskumena
dela hauen muga edo barne antola-
mentuari buruzko erabakiak hartzea.

Nahiz Frantziako Parlamentuak azke-
nean erabakitzen duen. Horiek oro
aipatuz, berriz zera argi geratzen da:
Iparraldeko zinegotzi eta auzapez
gehienek, edozein alderdietako izan,
Departamendua eskatzen dutela eta
Parisek, ez dakigun zeren beldur, ez

duela ez eta ere horri buruz eztabaidatu nahi.

Azken datu bat: 10.000 sinadura inguru bildu dira...
Helburuetarik urrun momentuko. Iparraldeak benetan zer
nahi du? ■

« 10.000 sinadura inguru bildu

dira Batakaren sinadura

kanpainen. Helburuetarik

urrun momentuko »

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Gu izorratzea
xede. Bakea, berez,
ez dela zuzena.
Hondar atxilo-
tak gogoan ditudala jokatu dute elkarren kon-
tra Alemanian. Trabiesak ez dira eskas izan gure inguruan.
Gehienek, hitzez behintzat, biak galtzaile izatea nahi. Eta
ezin, bietako bat garaile irtengo baitzen ezinbestean. *Oila-
rrak* nagusi, *manzanilloak* etxera. La Sexta berria izan dut
mezulari, Patxi Alonso bilbotarrak zuzentzen duena. Bluf
Montes izeneko ergel bat oihulari eta Julito Salinas beha-
rrezko laguntzaile. Oilarretan, heren bat beltzek osatzen
zutela esan digute kar-kar batean, frantses postizoak baili-

Biek elkar hartuta

ran. Estatua eta nazioa ez
direla bat esan nahi zuten.
Hala hartu dut nik behintzat.
Eta manzanilloen taldeari

erreparatuta, hamaikatik bost zituzten egoera berean.
Puyol, Xabi, Cesc, Pernia, Alonso: katalanak, argentinarra,
euskalduna. Hauek bezain espainolak badira frantsesak
besteak. Bukaeran, ergelen kar-karrak eta adar jotzeak
auhenak, Espainiaratu zaizkigu porrotaren hobenak aurki-
tu nahian, euren ogibideak ez baitu amaierarik. Ez gara
bat. Euren esan dute. Eta ordaintzaileak beti berak, gu ale-
gia. Madrilgo Audiencia Nacionala lekuko, hor jolasten ari
baitira gure etorkizunaz bakearen izenean. ■

BERTSO BERRIAK

Xabastian Lizaso

Oporrei jarriak

I

Urte osoan zehar
lanean gogaitu
oporretan pixka bat
beharko lasaitu
erabakitzen hasi
ta ezin amaitu
oporrak prestatzeak
estresatzen gaitu

II

Lau lagun ta lau amets
mahaiaren erdira
batzuek hondartzara
besteak mendira
“guazen holakotara
han biak badira!”
ta azken erabakia
sosari begira

III

Kontsumoaren soka
da ezin etena
oporretara joanda
konpontzen da dena
nahiz ta garesti izan
kanpinik merkeena
jende pobrea ohi da
joaten ez dena

KARLOS CORBELLA

IV

Azkenik planak egin
kanpin baterako
nahiz bertatik ez garen
asko aterako
kanpin zahar zulatu bat
dugu aukerako
oskarbi bada ez da
“izarrik” faltako

V

Gu ere joaten gara
kontatu asmotan
etxean bezain ondo
ez egotekotan
erokeria ere
moda da askotan
etxe ordaintzen ta
kanpinean lotan

VI

Nahiz ta gutxi gastatzen
ahalegindu denak
aldapa luzea du
hilaren azkenak
hurrengoak haseran
kezka nabarmenak
irailean “piztuz”
irarik gehienak.

Dantza

Zuberoako dantzari tre-
beenak *Aitzina pika* ikus-
garria prestatzen ari dira

❑ *Ezpalak*

❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*

❑ *Makina bat kontu*

Ihesi

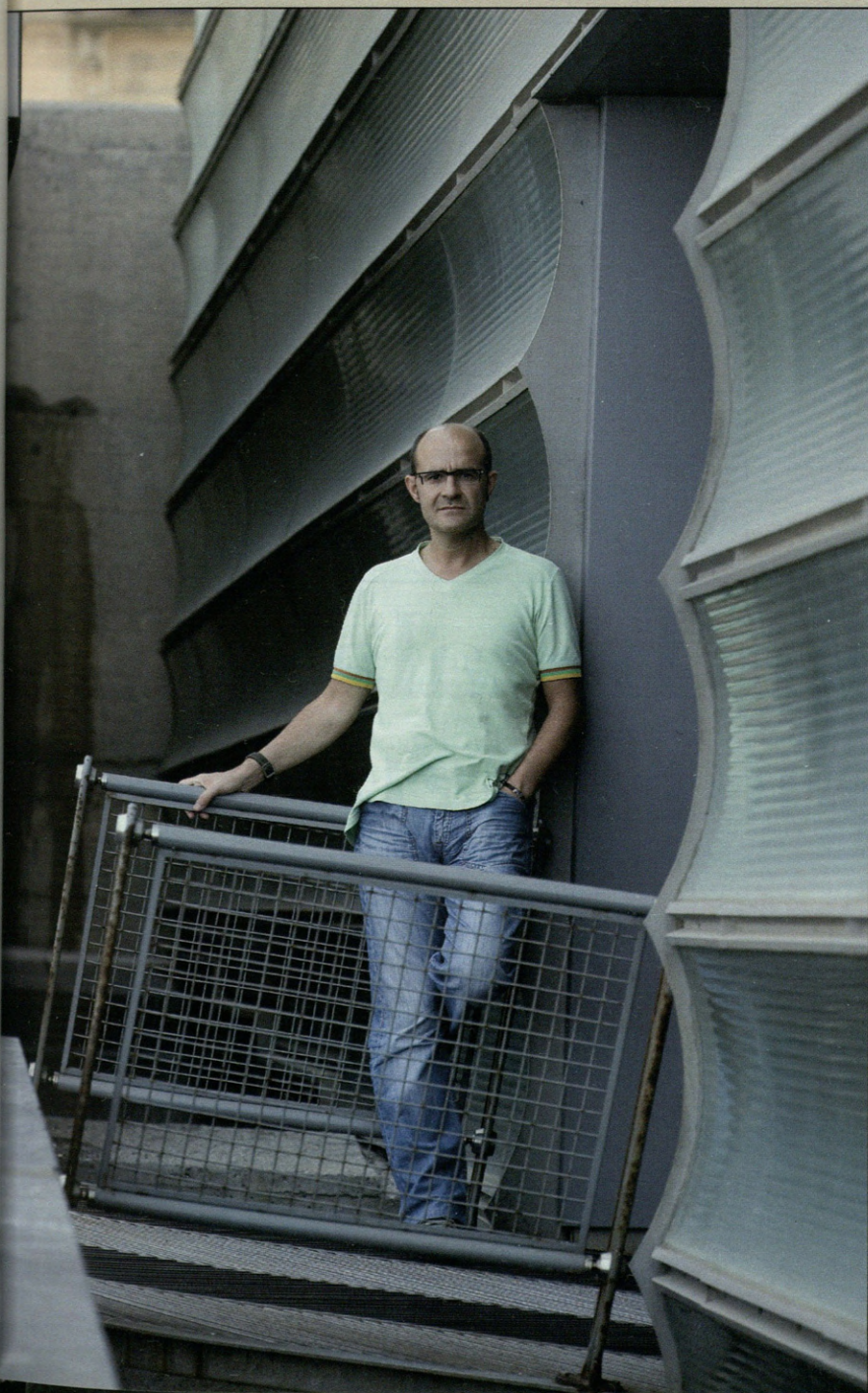
Zumaiako itsas
labarretik

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Juan Ramon Makuso

Erreterian jaio zen, 1961ean. Lezon bizi da. Donostian egin zituen filosofia ikasketak eta gai bera erakusten du Durangoko Fray Juan de Zumarraga (BHI) eskolan. 2004an argitaratu zuen lehen poema liburua: *Bizitzeak hil egiten du*. Bi urteren ostean, Elea argitaletxearen eskutik, *Hiri gorazarre* plazaratu du: "Keinu bat egin diot Lizardiri. Xabier Letek ezagunak egin zizkigun bertso horiek. Berez bertsoak neguaren ondorengo eguzkiari omenaldia egiten dio. Ni hitzarekin joko poetiko bat egiten saiatu naiz. Hiria dut ardatz, hiriari egiten diot gorazarre, gizaki bezala hirikoa naizelako, gizakiak aspaldi naturatik ihes egin baitzuen. Ez hori bakarrik, ia bizkarra emanda bizi gara".

Igor Estankona poeta eta kritikariak "mezulariaren eskua" ikusi du poeta honengan: "Makuso ez da odolusten, entzun dezagun nahi du". Guk poeta bidaide hartu eta hirian barrena abiatu gara. Hona poetari entzundakoak.

MIKEL ASURMENDI
ARGAZKILARIA: DANI BLANCO

«Hiritar bezala frakasatu dugu»

Bizitzeak hil egiten duela abisatu zenigun lehen liburuan. Bizitzea abiatzea dela onetsi ondoren, hiltzea irabazi ote zenuen ulertu genizun...

Beharbada irabazi bat da hiltzearena. Giza-kiak benetan ahaztu egiten du, egiten dugu, zerbait baldin bagara, heriotza garela. Heriotza ez da gugandik zerbait berezitua, gure eskuak beste aldea ere badu, badu ahurraren beste aldea, hau da, bere esku-azpia. Ezinezkoa litzateke eskua beste era batera ulertu. Bizitzarekin berdin gertatzen zaigu. Hasteak bere baitan heriotza ere badu.

Hiriaren barrena abiatu zara oraingoan. Zer moduz bigarren ibilaldi honetan?

Eroso esatea gehiegizkoa litzateke. Pozik bai. Idaztea, areago poesia egitea, ez da ariketa bat, barneko etorria da. Beharbada nire barneari irekitze bat gertatzen ari zaio, nik neuk ere ez dakidala norainoko irekitzea den... Nire larrutik labana bat sartzen ari da, meloi bat irekitzen dugun antzera.

Hona nire juzkua zure ibilbideaz: Bizitza ulertzeko filosofia ikasi eta erakutsi nahi zuen gizona poeta bilakatua da. Filosofoa poetagoa da.

Nire ibilbide filosofikoan Platonen irakurketak anitzak izan dira eta oraindik ere, oso gustukoa dut. Platonek idatzi poetiko ikargarri bat utzi zigan: *Haitzuloaren mito*a. Gizakiaren egoera oso ederki deskribatzen du bertan. Gure bizitza haitzuloan eramaten dugu, ustezko errealitate batean. Errealitate horretan murgiltzeko, poesiak indarra ematen dit, hitzaren indarra aurkitzen dut bertan. Nahiz eta oso garbi daukadan, askotan, hitzaren ezintasunarekin talka egiten dudala.

Filosofoa, poeta eta "animalia politikoa" ere bazara. Politika interesatzen zaizu, polisean gertatzen dena, alegia.

Aristotelesek aspaldi esan zigan, gizakia abere politikoa dela. Gizakia beste gizakiekin elkartu eta gizarte bat osatzen duela. Eta polisak, hiriak, ematen dio bere izaera gizakiari. Beste kontu bat da gaur egun politikaz esaten dena eta politikan dihardutenak. Hauek ez daude polisetan, ez daude agoran, plazan. Agoran baleude, elkar hitz egingo genuke, eta orduan, agian, eraikiko litzateke benetako elkarrizketa. Baina honek ba al du interesik? Eszeptizismo handiz begiratzen diot plazari.

Felipe Juaristiren hitzetan "hitzaren bila" abiatu zinen poeta zara. Oraingoan hitza, modu batez aurkitu eta agertu duzula ematen du.

Aurkitu ez dakit aurkitu dudana, alegia, oraindik ez dut aurrez aurre berarekin topo egin. Beharbada hitzaren lantegian murgilduta nabil, eta oraindik hitzaren ezintasun batean aurkitzen naiz, ibilbide poetikoa hori baita. Argi dago, Felipek hori esan zuenean hitzak neurtuta esan zituela, eta oso ongi irakurri eta barneratu zituela nire lehen poema liburaren nondik norakoak.

"Polisak, hiriak, ematen
dio bere izaera gizakiari. Beste
kontu bat da gaur egun politikaz
esaten dena eta politikan
dihardutenak. Hauek ez
daude polisetan, ez daude
agoran, plazan"

Hiria "harrizko aorta" gisa irudikatu duzu. Teknopolisa, hitza, giltza... errimatu dituzu. Etikak kezkatzen zaitu, baita estetikak ere.

Etika eta estetika lotura handiz ulertzen ditut, bere zentzu hertsian. Etika zerbait bada, barnekoa da. Etika barnekoa bada, ni subjektu, muga bat naiz, ni eta munduaren artean. Arteak barneko mundu bat eraikitzen du, eta estetikaren eginkizuna hori azaltzea litzateke. Estetika eta etika gogoetak diren heinean interesatzen zaizkit.

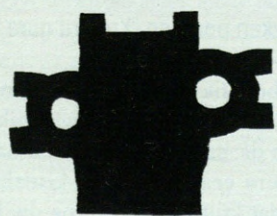
"Egunero gabilta joan-etorrikoan, ero-ero. Egunak du haria, baina ez dago jarraipenik hirian", diozu. Etsia ote poeta? Gizona edo emakumea etsita al daude polisean?

Gizakia eta bere gizatasuna daude etsita, eta noski ni horren barnean kokatzen naiz. Nire polisa, nire ideala, hor nonbait nituen. Eta orain lekukotasun hori ez dago nire baitan. Bazirudien zerbaiten eraikuntzan nenbilena, ustezko hiri bat. Agian ez nuen pentsatzen eraikuntza idealak ez daukatela lekurik inongo geografian, lurraldetasunak artifizioak direla. Duela egun batzuk geografia bat zeharkatu dut, Irungo nazioarteko zubi zaharra. Gertakari xumea baina oso handia niretzat. Ustezko bi estatuen eremuetatik ibili nintzen, eta errealitate bakar batek hunkitu ninduen: zero-lurrak, horrek eman zidan nire gizatasunaren dimentsioa. Eta berretsi nuen nire poema baten bertso lerroa: *zertarako eraiki aberriak?*

"Herrigabeak daude, baina hiria, hiritartasuna, nik daukat". Nor zaren badakizu edo nahi duzu jakin, behintzat.

Aurrekoarekin lotuta, hori azaldu nahi izan dut liburuan zehar. Hiritartasuna, lekuak, toposak, espazioak ematen du. Erdi Aroan

Argitalpen honen edizioan lankide:

k u t x a

eskubide bat zegoen: *quid est in territorio est de territorio*, hau da, lurralde batean dagoena, lurralde horretakoa da. Eta gaur egun eskubide hori faltan sumatzen dut.

Hona zenbait lerro: "Eraikuntzak gizakiarentzat dira errakuntzak" (...) "Herriak ez du topos bat, gizakia da hiriaren oztopo" (...) "Eurohiria Midasen hatzaparretan ez ote". Hiriak min ematen dizu.

Mina eta oinazea. Ez dut ikusten gure artean sentimendu hau: hiritar bezala frakasatu dugula. Oraindik ere, gure hiri eraiki gabe daukagu. Baina ez hori bakarrik, ez dugu onartzen egin ditugun ahaleginak antzuak izan direla. Ez dugu asmatu eta hau ez da bestearen errua bakarrik. Bestea ni gabe ez da existitzen, eta hau barneratzen ez dugun bitartean jai daukagu. Eta honekin ez naiz ari planteatzen guk asmatuko dugula. Ez, asmatze horretan huts egin dugula baino ez. Eta hau onartu behar dugu. Gainontzekoan konplexuz betetako hiritarrak izango gara.

"Ezusteakoa doazen poemak" jo dituzu hauek alabaina.

Hitzaren bilatze horretan, bertsoak edota poemak ura bezala doaz. Uraren mugimendua ezustekoa da. Urak beti korri eta ihesi egiten du esku artean. Hori gertatzen ari zait nire ibilbide poetikoarekin. Poesia eraikitzen dut, benetan sortze prozesu batean murgilduta nagoenean, barne-barnetik ateratzeko zer-bait dudanean. Nire poesiak ez du kortxo-kentzekorik behar.

Biluztu egin zara, baina ez duzu zure burua ikusgarri agertu nahi.

Biluztea gure gizartean lotsarekin parekatzen da. Adan eta Evaren biluztasunak lotsa erakutsi digu. Edozeinek, berdin zait zein den bere jarduera, sortze bat egiten badu, larruazalaren azpiko aldea erakusten ari da, azaltzen ari da. Ez agian bere osotasunean, baina azaltzen ari da, nolabaiteko erakustaldia egiten du. Ez dut sinesten entzuten dudanean "nik niretzat idazten dut". Idatzi agian bai, baina argitaratu orduan zertarako. Elkarriketa hau eskaintzen dut, eta nire burua era-

kusten ari naiz. Hori bai, honekin ez dut esan nahi exhibizionismoan erori behar dugunik. Artistez beterik daude kanposantuak.

Ez duzu hitzetan ezkutatu nahi.

Honekin ez gara ari gauza berriak asmatzen. Aspaldikoa da "hitza haragi bihurtu zen". Hitzak ezin du ezer ezkutatu. Isiltasuna, nahita eraikita, garrasia da. Hitzaren erreinuan murgiltzen da gizakia, hitza da gizakiaren erakusleioa. Hitza gabe ez ginateke gizaki izango. Eta gaur egun hau da zientzian dagoen eztabaida mamitsuenetariko bat. Linguistak, filosofoak, fisikariak, biologoak, eztabaida sutsuan ari dira. Animalien artean, gizakiak du hitza.

"Edergailu eta metafora gutxiarekin egindako poesia" jo dute zurea horregatik.

Itxuratik ez zaigu ezer heltzen.

Itxuraz inguratuta nago, eta ez dut nahi, ahal dudan neurrian, ni ere itxurakeriatan erori. Gauzak ahal dudan argien ikusten saiatzen naiz, eta era berean nik eraikitzen dudanak horrelakoa izan behar duela exijitzen diot neure buruari. Artifizio eta simulazio gehiegi ikusten dut nonahi, eta nire buruari traizio egingo nioke nik gauza bera egingo banu.

"Bizitzan gauza bat ikasi dut:
bestea hor dagoela, eta ni ikasteko
nagoela hemen. Hau horrela izanik,
ibilbide poetikoan bederen, esan
daiteke hitz horiei jarri niela arreta.
Eta jakintsua jarraitzen dut izaten
ikusten dudanean ez dakidala"

Aurreko liburuaren ondoren, hizen barrena bide egiten jarraitzeko gomendatu zizun zure irakurle batek. Nire bizitzan gauza bat ikasi dut: bestea hor dagoela, eta ni ikasteko nagoela hemen. Hau horrela izanik, ibilbide poetikoan bederen, esan daiteke hitz horiei jarri niela arreta. Eta jakintsua jarraitzen dut izaten ikusten dudanean ez dakidala. Nire lagunek barre egiten didate entzuten didatenean Juan Ramón Jimenez, Lizardi eta hainbat poeta handi eta gero, nik poesia idazten jarraitzen dudala.

Amaitzeko, azken poeman "Kultura gure hirian iruzurra dela" diozu.

Ez naiz ezer berririk esaten ari, hau konstatazio bat da. Ez bakarrik iruzurra, gizakiaren aurkako joera da: saihesten ez baldin badugu gizakia aurrera eramango du. Gizakiaren berezitasun bat kultura egitearena da. Beraz kulturaren desagertzearekin zalantzan jartzen dut gizakiaren kokalekua, eta orain bai, jadanik ez litzateke egingo hiririk. ■

AITZINDARIAK

Zuberoatar dantzen aldarria

Luze egiten zaigu Hegoaldetik Iparralderako bidea. Luzeegia gauza onerako. Txikia da Zuberoa, 14.000 biztanle baizik ez ditu, eta inguruko lurak garatzen ari direlarik, denboran pausatua dirudi. Oraino baina, beti bereizgarri egin duen xarmari eusten dio Zuberoak. Tradiziozko euskal kantore eta dantzen gordeleku da, eta horien bila egin dugu hiriburura. *Zuberoa Garatzen* proiektu esperantzagarri haren zantzuak antzeman ditugu orain ere, Zuberoa ez baita atzean gelditu nahi duen herria. Jean Bordaxar abeslari ezagunak gidaturik Aitzindariak dantza taldea ikusgarri bat paratzen ari da.

BURUZAGIA, ZERBAITEN GIDARIA. Horixe da aitzindaria. Izen hori eman diote Jean Bordaxar eta lagunak Zuberoako dantza talde nagusiari. Probintzia osoko dantzari trebeak bildu dituzte, indarrak batuta, ikusgarri bat herriz herri zabaltzeko. Larunbata izanagatik, Mauleko eskola batean egin dugu hitzordua dantzariekin. Ahoz ari dira kantari batzuk, inguruan dantzan dira beste batzuk. Hondoan soinu hori dela, urriaren 28an lehenbizikoz taularatuko duten *Aitzina pika* ikusgarriaren berri eman digu Bordaxarrek.

Aitzina pika

Patrick Queheille lehenakariordearekin batera gidatzen du Bordaxarrek gazte taldea. Muskildia eta Ligiko dantza taldeetakoak dira Jean-Marc Cachenaute eta Beñat Cazanave, hurrenez hurren. Aitzindarien irakasle dira biak. 70 bat dantzari gidatzen dituzte, probintzia osokoak. Antzina gizonezkoak baizik ez ziren dantzatzeko Zuberoan baina orain, neska sorta handiaren artean, 25 bat mutil baizik ez dira. Pastoraletan ikusi ohi diren dantzak taularatuko dituzte *Aitzina pika* ikuskizunarekin. Michel Etxekopar kantaria eta jantziak prestatzen

AINHOA LENDINEZ
Argazkiak: Josu Garate

Claude Iruretagoiena dantzari eta diseinatzaile ezaguna izango dituzte lagun.

“Beti izan gara talde aintz Zuberoan, baina lehen aldikotz, hamar edo hamabi taldek algarrekin egiten dugu ikusgarri bat”, esan digu Cazanavek. Dantzariak biltzeaz gaildi, bestelako asmoak ere badituzte; dantzan aritzeko egoitza bat muntatzea esaterako: “Atzean dugun ideia da egoitza baten muntatzea, justuki ikusgarri zurbaiten prestatzeko”, dio Cazanavek.

Hainbat dantza bilduko dituen ikuskizuna da *Aitzina pika*. Kadrileak, godalet dantza, gabota, eta noski, aitzina pika. Bertsolariak, abeslariak, eta dantzak elkarrekin lotzen dituen istorio bat izango dira ardatz. Bordaxarrek kontatu digu *Aitzina pika* oinarrian duen istorioa: “Zuberoari begira direlarik, turistek zer ikusten duten jaso nahi dugu. Eta halaber, Zuberoak turistak nola ikusten dituen”. Lehenengo zatiaren giltza izango da hori. Bigarren, berriz, 100 urte

atzera egin eta Zuberoan nola dantzatzaren ziren ikusiko dugu. "Mutilak baizik ez ziren orduan dantzatzaren, baina neskek sartu behar izan zuten mutilen paperean dantzak salbatzeko. Azkenik errealtatea nolakoa izango den ere erakutsi nahi genuke", gaineratu du Bordaxarrek. Sua kantore taldea eta Amaren Alabak taldea ere izango dira. "Zuberoaren egungo argazkia bilduko dugu", gehitu dute irakasleek. Orain arteko moldea hautsita, musika ez da ardatz izango eta dantza izango da nagusi *Aitzina pikan*.

Urriaren 28an
estreinatuko du
Zuberoako 70 dantzari
biltzen dituen
Aitzindariak taldearen
Aitzina pika dantza
ikuskitzuna.

Iparralde eta Hegoalde biak bat

Dantza taularatzeaz gaindi, Hegoaldeaz oroit dira Zuberoan, eta hori ere helburu dute. "Maskarada denboran handik jende asko etortzen da, eta ez dute beti maskaradaren zentzua ulertzen", esan digu Bordaxarrek. Izan ere, prestatzen ari diren ikusgarriaren helburu nagusietakoa horixe da, Hegoaldeari Iparraldeko berri ematea. Hegoaldearen eta Iparraldearen arteko komunikazioa piztu nahi dute. Horretarako, Amurrio, Getxo eta Arrasateko udalekin harremanetan daude, eta ikusgarria plaza horietan emango dute datorren ikasturtean.

Honela eman digute asmo horren berri: "Guk eginen dugu buelta bat Hegoaldean, hiru lekutan, baina hankok tokiko dantzarekin harreman bat nahi dugu sortu. Horretara, hunat egonaldi batez bilduko ditugu Arrasatekoak, Getxokoak eta Amurriokoak eta esplikatuko zaie zer den maskaradaren zentzua".

Zuberoa Garatzen eta kultura

Urteak igaro dira *Zuberoa Garatzen* proiektuaren lehen zantzu galdu haie-

tatik, eta Hegoaldean ez dugu sarri entzuten Iparraldekoen berri. Urrats txikiak egiten ditu garatzeko, eta bidean harri handiak topatzen. Baina Zuberoa bizirik da, eta kultura fruitu gozoak emateko lurra ereiten ari da.

"Hemen dantza taldeak dira kasik herri guztian. Problema da Zuberoan 13.000 biztanle direla eta herriak izigarri txikiak direla", esan digu Cazana-vek. Herri txiki horietatik etortzen dira dantzariak, eta horientzat ere esperientzia berria da, beren kabuz, beren herriko taldeetan ez dutelako ikusgarri handietan parte hartzeko modurik. Gainera, askok ez dute oso

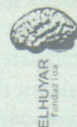
ongi ezagutzen Hegoalde eta ekimen honek horretarako bide ere emango die.

Udalbiltzak 2001ean sortu *Zuberoa Garatzen* proiektua, Zuberoako Herri Elkargoak abian jarritako *Xiberoa 2010* egitasmoan. 400.000 euro bildu zituen, *Zuberotarrekin bat auzolanean* kanpainan. 1.600 diru ekarpen izan ziren, Zuberoarekin harremana estutzeko, bertako egoera larria ezagutarazteko eta hainbat egitasmo laguntzeko. Lurraldearen arteko desorekak zuzentzeko, Zuberoako ekonomia sendatzeko diru iturriak eskuratzea zen helburuetako bat.

Horiek horrela zirela, konpromisoa gautatzeko bitartekoak onartu zituzten; bate-tik, Euskal Garapen eta Kohesio Fondo sortzea eta, bestetik, dirua biltzeko kanpaina egitea herritarren artean.

2002. urtean sortu zuen Udalbiltzak Fondo hori eta Zuberoako hainbat eragile-ekin ekintzak eta programak zehaztu ziren, laguntza horiek lortzeko. Bideak, ordea, ez zuen nahi beste fruitu eman. Espainiako Auzitegi Nazionalak, Garzon epailearen eskutik, egitasmoa zapuztu zuen 2003ko udan. Euskal Garapen eta Kohesio Fondoaren jardura eten eta bildutako dirua esku-ratu zuen. ■

aldizkariak euskaraz
guztion neurria

Argitalpenak

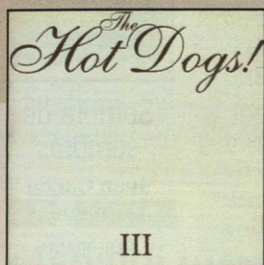
Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Rockaren eta hard rockaren arteko muga ikusezina

Urretxuko The Hot Dogs!-ek luzaroan ezeren truke borrokatu behar izan zuen. Azkenean, ezagutzera eman eta beraien eraginaren (Stooges, New York Dolls, AC-DC, Rolling Stones...) koktelera gisa bi disko bizi-bizi kaleratu zituzten, baina errepideak eta azkar bizi-

tzeak harremanak kaltetu eta taldea bertan behera utzi zuten. Orain dela bizpahiru urte, taula gainera bueltatu ziren pausoka, eta orain gorputzak eskatzen zien diskoa grabatu dute estudio on batean eta Kaki Arkarazorekin. Inoiz axola izan ez zaien rock and rollaren eta heavyaren arteko muga zeharkatu dute axolagabeki, eta *bitez* osatutako disko hard rockeroa kaleratu dute. Jon Iturbe abeslariak nostalgiaz, errealismoz eta fantasiaz jositako kantu ederrak idatzi ditu, eta Iñigo Agirreazaldegiren gitarrek protagonismo handiagoa hartu du. **I**

III
The Hot Dogs!

ROCK ON

Iraupena: 45' 40"
10,20 euro

JON ITURBE

«Gazteagotan eztanda egiteko eta sona handiagoaren beharra genuen»

Taldea utzi egin zenuten asko borrokatu eta status bat lortu ostean. Lekua berreskuratzea kostatu zaizue?

Ez gara zerotik hasi, baina ez dugu lehen beste ikusle. Hala ere, gehien kezkatzen gintuena zen erritmoa eta segurtasuna berreskuratzea, eta hori lortzen gabiltza. Hasieran zalantzak izan genituen.

Zer nolako harrera izan du diskoak? Oso burugogorrek al gara kantu zaharrak eskatzen?

Orain, diskoa kaleratuta, ez digute hainbeste eskatzen, baina hasieran aspergarria zen etengabe kantu zaharrak eskatzen entzutea.

Iraganean, Jon, bestelako kantuak egin nahi zenituen, gero bakarka grabatu zenituenak. Orain badirudi Iñigok eta biok bat egin duzuela.

Taldekieok gero eta gehiago gabiltza bat egiten. Lehen gazteagoak ginen, eztanda egiteko antsietatea eta sona handiagoaren beharra genuen. Iñigok eta biok eramaten dugu konposizioaren pisua eta gaur egun inoiz baino hurbilago gaude elkarrengandik.

Zer moduz moldatu zarete Kakirekin? Aukeraketak harritu ninduen.

Laudorio ugari bota nitzake. *Bordea* dela eta gure lanean ez zela inplikaturik esan zidaten, baina alde-rantzizkoa izan da. Kakik eskola handia dauka, segurtasun handia eman digu eta oso atsegina da. Ezin da gehiago eskatu.

Hainbat kantuk kutsu nostalgikoa dute: *The black cat*, *The measure of my soul*, *Sunny day*...

INAKI LIZARRALDE

Jon, Iñaki, Carlos, Iñigo eta Iker taldekideak, hurrenez hurren.

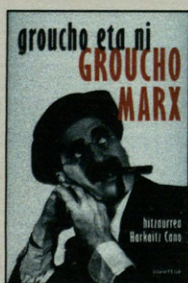
Ez nago ados. Lehenengoa eta hirugarrena hala ulertzen ditut: hau guztia gertatu zait, buelta eman diot eta askoz hobeto nago. *Measure* egunero agurtu, baina inoiz hitzik egin ez diozun lagun baten gaineko amodio kantua da.

Idazteak terapia gisa balio al dizu, barruko mamuak ateratzeko?

Bai, isiltzen dudana kanpora ateratzeko baliatzen dut. Jendeak ez dio arretarik jartzen, batzuk kortesiagatik irakurtzen dituzte. Bosgarrenean ulertzen diren diskoak bezala izan beharko luke. Intonazioak hitzei intentzioa batzen die.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Groucho eta ni Groucho Marx

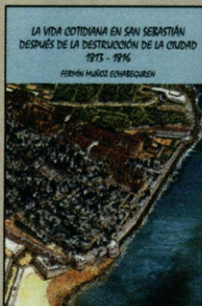
MEETOK

314 orrialde
18 euro

Umorista handi bat, bere buruaz

Miren Arratibel eta Aintzane Ate-lari zor zaie Meetok argitaletxeak kaleratu duen *Groucho eta ni* euskaraz irakurri ahal izatea. Harkaitz Canoren hitzaurrea duen umorez betetako liburu honen mamia, Julius Henry Marx (1890, New York - 1977, Hollywood), era guztietako eszenatokietan Groucho Marx bezala ezagutua izan zen gizonak bere buruari buruz pape-rean idatzita utzi nahi izan zituen zertzeladak dira. Jakina, marxtarren artean sortu zen bera, eta aitona-amonen, aita-amen eta beren anaien berri ere ematen du berean. Eta baita izan zituen emazteen eta seme-alabena ere.

Baina batik bat txiki-txikitandik inguratu zuen gizartea islatzen du, *vaudeville*etan ekin zionetik, antzerkian, zine-man eta telebistan ospetsu bilakatzeraino. |

La vida cotidiana en San Sebastián después de la destrucción

Fermín Muñoz

DR. CAMINO INSTITUTUA

568 or. / 16 euro

Donostiako egunerokotasuna hiria suntsitu ondoren, 1813-1816

Espainiako Independentzia Gerraren gainbeheran, Frantziako indarrek hartuta zeukaten hiria berreskuratzeko aitzakiaz, 1813. urteko abuztuaren 31n Ingalaterra eta Portugalgo tropek Donostian su eta gar sartu eta hiriaren guztizko hondamena eragin zuten zerez geroztik, bertan bizirik irautea izan zutenen egunerokotasuna da Fermín Muñoz Echabegurenek *La vida cotidiana en San Sebastián después de la destrucción de la ciudad. 1813-1816* izeneko liburuan agertzen duena. Hiria berriz nola osatu zen azaltzen du, zehatz-mehatz, Zubietako Aizpurua leinu etxean egin-dako bilera historikoan Donostiako pertsona talde batek idatzi zuen orritik abiatuta. Beraz, hiriaren berreraikuntza-ren xehetasun osoko kontakizuna da berea. |

Itzalen itzal gaztelaniara itzulia

Antton Olariagaren disenuekin Alberdania argitaletxearen Alga bildumak plazaratutako *Sombra de sombras* Juan Garzia Garmendiak 1993an argitaratu zuen *Itzalen itzal* izenburuko liburuaren gaztelaniazko bertsioa da. Manu López Gase-nik itzuli du Cervantesen hizkuntzara. Hari mehe batek lotzen dituen hamaika narrazio guztiz ezberdinez osaturiko liburu honek Italiara darama irakurlea. Baina egungo Italiako hamaika hirietara bezala, hiri horietan ikus daitezkeen monumenturik gogoangarrienak eraikiak izan ziren garaietara ere, hau da Erdi Aroko Italia errenazentistara. Pisa, San Gimignano, Firenze, Siena, Orvieto, Erroma, Perugia, Gubbio, Venezia, Verona eta Milano dira, hurrenez hurren, ikerlari tematsu bezain ezohiko batzuek bere jakinmina asetzeko hautatuko dituzten hiriak. |

Sombra de sombras

Juan Garzia
Garmendia

ALBERDANIA

126 orrialde
17,50 euro

Iazkoan finalera iritsitakoak

Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioak eta Altsasuko Udalak, Euskal Herriko Bertsozale Elkar-teak lagundurik antolatzen duten Eskolarteko Bertsolari Txapelketan iaz finalera iristea lortu zutenek 2005eko ekainaren 18an, Altsasun, eskaini zituzten bertsoak daude liburuxka honetan bildurik. Eta baita parte hartzaile guztiak une ezberdinetan agertzen diren argazkiak ere. Ordukoan, Donibane Garaziko Mattin Luku gertatu zen txapeldun 14 urte artekoentzako taldean, eta Mikel Olaizola elgoibartarra txapeldun orde. Hamalau urtetik hemezortzi urte bitartekoen taldean, berriz, Maddalen Arzallus hendaia jarri zuen txapela, eta Gorritiko Julio Soto izan zen txapeldun orde. Nolanahi ere, finalean parte hartu zuten guztiek jaso zuten bere saria, eta, horretaz gain, sari berezi bat ere izan zuten: astebeteko egonaldia Lisboan. |

Euskal Herriko XVII.

Eskolarteko
Bertsolari
Txapelketa
2005

Batzen artean

IKASTOLN ELKARTEA

96 orrialde

Lanaldi murrizketari buruzko eztabaida, 1995-2005

J. I. Imaz

UTRIUSQUE VASCONIAE

288 orrialde

8,50 euro

Lanaldia murrizteak daukan garrantzia

Soziologian doktore eta UPV/EHUko irakasle den Jose Inazio Imaz Bengoetxeak lan denboraren gaia aztertzen du, 1990eko hamarkadan Europako langile mugimenduak lanaldi murrizketaren aldeko borrokari astinaldi bat ematea erabaki zuenetik ia gaur arteraino. Izan ere, 35 orduko lan astea lortzea ez dirudi oso erraza. 2002tik aurrera aldagetak eta atzera pausoak gertatu dira borroka horretan. Baina egilearentzat gauzak garbi daude. Lan denborari buruzko eztabaida, aberastasun banaketari buruzkoa bezala, oraindik beharrezkoa eta posiblea da. Eta kapitalismo liberalarekiko eta

produktibismo industrialarekiko kritiko izan nahi dutenen helburu izan beharko luke. |

Bakearen alde lehiaketako irabazlea

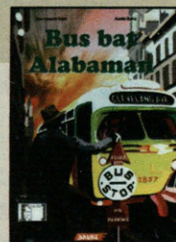
Jean-François Sauré eta Sandra Garciaren artean osatutako komiki honek Fernando Buesa Blanco Fundazioak antolatutako *Bakearen alde* lehiaketa irabazi zuen. Euskarara, Pedro Diez Ulzurrunek itzulia izan da. Zuri enklabotasunetik ateratzeko beltzek egin duten borrokaren berri ematen du. Thomas Jeffersonen neskameetako batek 40 urtez lan egin ondoren aurreztutakoarekin erosi zuen askatasuna, XX. mendean ondo sarturik ere beltzek jasaten zuten diskriminazioa, horri aurre egiteko egin zutena... |

Bus bat Alabaman

Batzuen artean

SAURE

32 or. / 13 euro

ANE ALBISU

«Aspaldi nuen euskal jantziei buruz liburu bat idazteko gogo»

Zeintzuk dira *Atonduren* nondik norakoak?

Orain aspaldi nuen euskal jantziei buruz liburu bat idazteko gogoia eta, egun, hogeita zazpi urtez Argia dantza taldearen eta Ikerfolken partaide gisa gai honen inguruan eginiko ikasketa, ikerketa eta lanen emaitzak kaleratzeko une egokia iritsi dela uste dut. Bestalde, ekimen honen helburua ohikoa baino jende kopuru handiagoarengana iristea ere bada, jantziaren esparruan dagoen informazio premiari aurre egiteko. Zehaztasunetara joz, festa, ospakizun eta zenbait jaietan jantzen dugun baserritar jantziak hartu du lan honetan aparteko garrantzia.

Zer aurkituko du bertan zure liburuaren irakurleak?

Euskal Herrian jantzi tradizionalaren esparruan gertatutako eraldatze prozesua. Euskal kulturaren alor honen egoera zer nolakoa den azaldu nahi izan dut, eta euskal jantziei buruzko argibideak emateaz gain, XX. mendeko fenomenoak agertzea izan da nire asmoa, abiapuntu gisa XXI. mendea hartuz. Bestalde, jantziak egiteko aholkuak ere ematen ditut. Lan handia hartu al duzu liburuarekin egiteko?

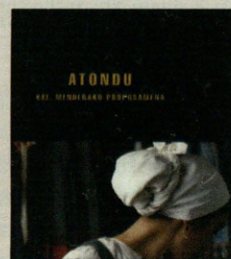
Bai. Orain dela 31 urte hasi nintzen zeregin honetan, auzoko dantza taldearen jantziak josiz, ereduak bilatuz, liburuetan irakurriz... Eta hasiera batean liburuak ahalik eta ikuspegi gehien bil zitzaizkidan nahi nuen: ikerketa sakona islatu, argazkien bidezko irakurketa eskaini, ahalik eta informazio praktikoa ere... Baina hori guztia argitalpen bakar batean azaltzea ia ezinezkoa da, eta, azkenean, hau baino ez dago, egindako lan handiaren iceberg baten tontorra bezalakoa den liburu. Ikusten ez den lan asko dago liburu honen atzean.

egileari galdezka

Gure aurrekoen jantziak berreskuratzea posible da

Gure aurrekoen jantziak berreskuratze prozesua zaila izan arren, posiblea dela erakusten digu Ana Albisuk osatutako *Atondur*. XXI. mendeko proposamena lanak. Baina, Juan Antonio Urbeltzek liburuaren hitzaurrean gogoratzen duen bezala, jantzi tradizionalak ezin dira duinduko dituen gutxieneko kalitatearekin gabe, "benetakotasunik" gabe, berreskuratu. Edozein motatako gehiegikeria edota ñabardura zein oihaletan kolore eta formen erabilera txarrak, ezinbestean moztuko bihurtu ditzakeelako. Horregatik, zorrotasun osoz egin du Ane Albisuk azken ehun urte ingurutan gure jantzi tradizionalen historia laburra, etorkizunerako proposamen berriak oinarri sendoa behar zuelako. Eta ez bakarrik hitzetan adierazia, baizik eta zuri-beltzeko zein koloretako argaz-

Atondur
XXI. mendeko
proposamena

Ane Albisu

ELKAR

152 or. / 29,50 euro

kietan ezagutzera emana ere. 1976an hasi zen Ane Albisu Iriarte donostiarra euskal jantziak ikertzen. Argia dantza taldean, Eusko Ikaskuntzako Folklore sailean eta azken 21 urteotan Ikerfolk folklore ikerketa erakundearen, folkloreaki eta modari loturiko hainbat ikerketa lan eginak ditu. Liburuak jasotzen dituen emaitzak berak hamabost urtez zuzendutako *Atondur* ekimenekoak dira. ■

Ezpalak

KATIXA GARATE

Linda White

Renoko Euskal Ikasketen Zentroko irakasleak erretiroa hartu du. 1996an eskuratu zuen doktoregoa *Emakumeen hitzak euskaraz: XX. mendeko euskal emakume idazleak* tesiarekin. Lan eskerga egin du euskal idazleen lanak itzultzen eta AEBetan zabaltzen.

Axular Arizmendi disko jartzaileak, DJ Axularrek alegia, *3.0 diskoa* plazaratu du Babel diskoetxearekin. Hamar laguneko banda osatu eta break beat eta break dance estiloak jorratu ditu, techno progresiboa alde batera utzita.

Jon Garañok zuzendutako *The Dragon House* dokumentala pantaila handian ikus daiteke jada, Bilboko Renoir Deusto zinemetan, Madrilén eta Bartzelonan hain zuzen. Dokumentalak Butan herrialdeko egoera kontatzen du, herrialdeko lehen disko jartzailearen bitartez.

Carmelo Bernaola konpositorearen (1929-2002) 131 lan katalogatu eta digitalizatuko ditu Bizkaiko Foru Aldundiak. Horretarako Eresbil musikaren euskal artxiboaren laguntza izango du. Familiak eman dizkio partiturak Aldundiari eta honek Foru Artxiboan jarriko ditu urtebete barru, edonoren eskura.

Rafael Martín Morente

aktoreak jaso du Euskal Aktoreen Batasunak urtero ematen duen Besarkada saria. Madrilén jaioa, 28 urterekin joan zen Gasteiza bizitzera, Madriléko antzerki mundua gustuko ez zuelako. Telebistan (*Maité, El comisario*), zineman (*Los Visionarios, Terapia*) eta antzerkian (*El tiempo herido, El Florido Pensil*) lan asko egindakoa da.

Argazkigintzaren hastapenen bilduma

3.250 PIEZAKO BILDUMA erosi dute erdibana Gipuzkoako Foru Aldundiak eta Kutzak 390.000 euroren truke. Argazkigintza sortu aurreko tresna eta irudiak nahiz sortu zenetik izan diren modelo ezberdinak: dagerrotipoak, autokromoak, kinorak, argazkiak... Material hau guztia Ipar Euskal Herrian jatorria duen familia bati erosi diote. Familiako belaunaldi desberdinek osatu dute bilduma AEBetan; horiexek dira eman dituzten datu bakarrak. Bost ataletan banatzen da bilduma: argazkigintzaren aurrea, argazkigintzaren lehen urratsak, argazki generoak, irudi mugikor aurrekariak eta argazkigintzaren aplikazioak. Aldundiak bilduma herritarrei erakusteko asmoa du, baina ez du zehaztu non erakutsiko duen.

Kale antzerkia nahiz aretokoak aukeran

ANTZERKIAK leku nabarmena izango du aste osoan Lekeition. XVII. Nazioarteko Kale Antzerki Jaialdiaren harira, osteguna bitarte antzerkia ardatz duten dokumentalak, film laburrak eta argazki erakusketak ikusi ahal izango dira. Ostiraletik igandera, bertako Bego Clown eta Eidabe, Kataluniako Deambulants eta Espainiako Cal y Canto arituko dira kalean, besteak beste. Azken egunean Hortzmugak eta Edorta Jimenezek sortutako *Antzar jokoa* lan berezia estreinatuko dute, Lekeitio jokorako taula bihurtuz. Uztailaren 6an Zarauzko Kalerki jaialdiak hartuko du kale antzerkiaren lekukoa. Hamahirugarren edizioan bederatzi taldek hartuko dute parte; Alproja, La Carbayo, Trapu Zaharra eta Solomanolo tartean. Halaber, Donostiako Antzerki Azokak uztailaren 11n irekiko ditu ateak. Uztailaren 15a arte, 79 dantza eta antzerki ikuskizun ageri dira pro-

Kepa Junkerak honakoa esan zion Berriari: «(Mezenasgoa) beharrezkoa dela uste dut. Jende asko dago laguntzeko irrikan eta hori aprobetxatu behar da. Uste dut ez dela egiten aurreiritzi asko ditugulako, baina musikaren industriaren egoera zein den ikusita, disko gutxi saltzen direla, alegia, kanpotik datorren edozein laguntza baliatu behar da. Azken batean hori guztia ere musika da. Musika egitea disko bat atera ahal izateko lan talde handia zuzentzea ere bada».

Pello Alzaburuk Beterriko Liburuan idatziak: «Argitaletxe batek bere arloko liburu txar bat argitaratzea larria da, baina are larriagoa da asko saldu daitekeen-

lakoan edo 'prestigioa' ekarriko diolakoan argitaratzea, nahiz eta haren esparru, estilo eta diskurtsoatik atekoa izan. Kasu gehienetan porrota ziurtatuta dago. Liburuari, idazleari eta, okerrago dena, liburu horren irakurle potentzialari iruzur galanta egingo diogu. gure erakundeetako biltegietan ehundaka adibide aurki ditzakegu...».

Aritz Sound System kazetari eta musika jartzaileak Aizurri adieraziak: «Diskoetxe handiak, banatzaile handiak (dira piratarik handienak). Horiék dira, zalantzarik gabe, diru gehien atera dutenak. Bitartekari asko daude, eta hori da arazoa. Kristoren pagotxa eduki dute orain arte, eta orain bukatzen ari da».

Jazzaren aroa abiatu da

Joan den astean abiatu zuen Getxoko Jazzaldiak jazz denboraldia. Asteburu honetan Gasteizko jazz jaialdiak emango dio segida. Hogeita hamar urte betetzen ditu aurreko hitzorduak eta egitarau oparoa antolatu du uztailearen 15a bitarte. Punta-puntako jazz musikariak izango dira; Wynton Marsalis tronpetak jolea, Sonny Rollins saxo jolea, Sergio Mendes eta Brad Mehldau pianista. 30. edizioa dela-eta, azterketa bat egin du Append enpresak Gasteizko jazz jaialdiaren gainean. Hona datu batzuk: hamar ikusletik sei 30 eta 49 urte arteko gizonak dira eta unibertsitatean ikasi dute; hamar ikusletik lau ez dira Gasteizkoak, eta hamarretik zazpi jazzaren oso zaletzat du bere burua.

gramazioan. Horietako 19 aretoetan eskainiko dituzte eta gainerakoak kalean: besteak beste, *Polacos* (Vania Productions), *Henry Bengoa Inventarium* (Kandido Uranga), *Sit* (Clownic), *Look* (Ertza)...

Izurako Uda Erakusketa zabalik

HUGUES MAURIN Arcachongo eskultore entzutetsuaren 22 lan paratu dituzte Haize Berri kultur etxeak antolatzen duen Uda Erakusketan. Horietako hamaika Izurako eliza, ostatu eta paretatan jarri dituzte eta beste hamaika Donibane Garaziko Apezpikuen Presondegian. Emaztea da aurtengo gaia eta hura hartu dute oinarri Izuran lanak erakutsi dituzten beste artistek: Loretzu Bergouignan, Bastien Prost, Pette Etxebarria, Iñaki Bikendi, Juan Luis Goenaga... Arte garaikideko lanak para-jeotan ikusteko aukera izango da abuztuaren 20ra arte.

Bisita gidatuak Tabako Fabrikan

Kultura Garaikidearen Nazioarteko Guneko (KGNG) zuzendaritzak abenduan aurkeztuko ditu gunearen ardatz eta edukiak. Argi du Guneari izen berria jarriko diola eta erakusketa, ekoizpena, ezta-baida, heziketa eta artxiboa izango direla zentroaren oinarriak. Eraikuntzaren birmoldatze lanak hasi aurretik, eraikina, Tabako Fabrika alegia, herritarrei erakutsi nahi diete. Hala, uztailearen 15etik iraila bitarte, bisita gidatuak eskainiko dituzte, eraikina barrutik ikusteko. Bestalde, nahi duen orok irudiak grabatu ahal izango ditu bertan.

Aritzatxu Rock Free

Musika eta zinema uztartuko ditu Bermeoko *Aritzatxu Rock Free* jaialdiak, uztailearen 7an eta 8an. Ostiralean, iluntzeko bederatzietatik aurrera, *The Weather Underground* dokumentala emango dute Nestor Basterretxea kultur aretoan. Filmak 60 eta 70eko hamarkadetakoa AEBetako gerraren aurkako mugimenduaz dihardu. Larunbatean kontzertu andana izango da arratsaldeko 18:00etatik aurrera: Lobo Eléctrico, NCC, Nebula (AEB)... Eta gauean reggae gaua Cultur Freeman eta Lion Roots Sound System taldeekin.

ONDARROA

Uztailaren 14tik 23ra arte Itsas Aurren

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Arrisku	▼	Nafarroako herria	▼	Egitasmo	▼	Baita	▼	Trebeak
	Gudari habailadun		* DEITURA		Lokatzak, lohiak		Arabakoak		
	▶		▼		▼		▼		▼
	Izaki biziduna	▶							
	Azaldu								
Etxe	▼	Disolbatzaile mota	▶	▼				Bokala	▶
Galarazi		* IZENA						Iodoa	
▶		▼				Errep., Txileko ibaia	▶	▼	
						Bi ken bat			
Arazoa	▶				Aita	▶	▼	Bokala	▶
Ukimendu					Barre			Gipuzkoa-ko ibaia	
▶					Dardarak	▶	▼	▼	
					Eako				
Osagaien multzo	▶			Erbioa	▶	▼	Aurrizkia	▶	
Antzarak ferratzera!				Tantaloa			Non atzizkia		Musika nota
▶			▼			▼	Suitzako ibaia	▶	▼
							Bokala		
Sodioa	▶		Pisu apalekoak	▶			▼		Bokala

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Eginbehar, egiteko. 2.- Bizkaieraz, enara. Eguzki. 3.- Jatorria adierazteko atzizkia. Pisu unitatea. 4.- Bokala. Gerrarako makina. Harrapa ezan! 5.- Estekatu. Barazki lekadun. 6.- Uribe Kosta. Edari alkoholduna. Kontsonantea. 7.- 24 orduko denbora tarte. Haur. 8.- Nafarroako herria, Zangozako merindadean. Gezi txiki. 9.- Marraskilo.

GOITIK BEHERA

1.- Nafarroako herria, Araitzen. Europar Batasuna. 2.- Euskal sindikatua. Haragia. 3.- Karta iragarle. Ez du entzuten, sor. 4.- Bizkaieraz, omen. Nagusi. Bokala. 5.- Etxeko abere. Zintzoak. 6.- Bokala. Putzu. Zaren hori. 7.- Zegoen. Irudi geometriko. 8.- Izana, edukia. Belgikako hiria. 9.- Naizen hau. Ipar Euskal Herrian, testamentu.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9 x 9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar dituzu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izanik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu errenkada eta zutabe berean, ezta dagokion 3 x 3-ko laukian ere.

2		9						
7				8	4		1	
	6							
			8		7	6	5	
4				5				9
	9	8	6		1			
							2	
	3		4	6				8
						4		5

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz
bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

1. Bizkaiko herria, Durangaldean.
2. Bizkaieraz, itsusi. 3. Arotzaren lanabes.
4. Baserriko hegazti. 5. Anfíbio.

Oihartzuna

Mendian gora doazela, zazpi urteko semeak
aitari:

- Aita, aita... Zer da oihartzuna?
- Oihartzuna? Zure amari erantzuten ausartzen den bakarra!

Pizzerian

Neska bat, bi mutilekin sartu da pizzeriara:

- Arratsalde on. Bi pizza mesedez.
- Familiarrak?
- Ez, lagunak, baina goseak amorratzen daude!

Soluzioak

B	E	T	E	K	I	Z	U	N
E	L	A	I	A				
T	A	R		T	O	N	A	
E				O	B	U	S	
T	O	T				I	L	A
U	K			R	O	N	A	
				E	G	U	N	
E	L	O		A	Z	K	O	N
B	A	R	A	K	U	I	L	U

9	8	7	1	2	3	4	6	5
1	3	2	4	6	5	7	9	8
6	4	5	9	7	8	3	2	1
5	9	8	6	4	1	2	7	3
4	7	6	3	5	2	1	8	9
3	2	1	8	9	7	6	5	4
8	6	4	7	1	9	5	3	2
7	5	3	2	8	4	9	1	6
2	1	9	5	3	6	8	4	7

	E	*	A	K	V	I	N	A	R	A	*	N	V	*
	A	R	*	A	V	A	R	A	T	U	K	P	I	K
	I	*	T	R	I	*	E	R	*	T	K	*	I	T
	A	K	A	R	A	*	I	K	R	I	R	Z	I	R
	A	*	A	B	A	*	A	R	E	F	A	*	A	F
	O	I	*	B	I	Z	I	Z	O	G	A	E	R	A
	I	*	A	N	A	T	O	E	A	Z	*	E	*	E
	A	E	A	R	D	A	N	L	*	L				
	I	A	R	I	L	A	B	A	H	A				
	E	*	P	*	L	*	G	*	*	*				

1. Lemaia, 2. Ezain,
3. Mailua, 4. Oilar,
5. Amuro.

bost
Bost bider

Bost bider
bost
1. Lemoa. 2. Ezain.
3. Mailu. 4. Oilar.
5. Anuro.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

ARGAZKIAK ETA TESTUA:
ITSASO IBARRA

Zumaia (Gipuzkoa)

Itsas labarretik

Urez eta belarrez inguraturik dago Zumaia. Urola nahiz Narrondo ibaiek eta Kantauri itsasoak freskatzen dituzte arkaitz eta ertzak. Talaimendiko larreek eta Artadiko zuhaitzek, aldiz, lurrak estaltzen dituzte. Guk, larre gainetik itsasoari begira hasiko dugu ibilaldia garai batean itsasotik bizi zirenen elkarleku zen mariñelen kofradian amaitzeko.

Zumaia Talaimenditik ikusita (ezkerrean) eta Talaimendiko ertzetik Itzuringo hondartza eta San Telmo ermita (eskuinean).

Arbustaingo arranplan ekin diogu bideari, justu ordua eta tenperatura azaltzen dituen ordulariaren azpitik. Garai batean arranpla zen herriko igerilekua eta asko dira bertan igerian ikasi dutenak. Udan ere marea goran dagoenean hainbat gazte ibiltzen da bertan petriletik uretara salto eginez, beraz, busti nahi ez baduzue adi ibili!

Albo batean Urola ibaia dugu eta bestean Amaia plaza, garai batean Zumaia portua zena. Julio Beobide ibiltokitik, ibaiaren itsasoratzeari jarraituz abiatu gara aurrera. Iparhaizea dabilela sumatu dugu kirol portuko belauntzien mastilen zarata entzutean. Eskuinera hainbat bide ditugu, batzuk kirol portua inguratzen dute eta besteek Santio hondartzara daramate. Udan asko dira bertan bainujantzian paseoan ibiltzen direnak eta horrexegatik jarri diote

bideari, herriko zaharrek, *pasarela Cibeles* izena.

Ezkerrera daukagun errepidea amaitzearekin bat, agertu zaizkigu Julio Beobide (ikus koadroa) eskultore zumaiaarraren Kresala etxea, eta berau zaintzen dauden kainoiak. Aurrera jarraituko dugu eta ate gorria zabalik badago behintzat, paol muturreraino joango gara. Itxita badago ez pasa, olatuek gogor jotzen dutenaren seinale baita. Itsaso zakarra dagoenean alderik alde hartzen dute olatuek paol bidea eta baita bera eraikitze erabilitako harriak bota ere. Atea zabalik daukagu eta goiko pisutik egin dugu muturrerainoko bidea kresal usainak eta olatuen hotsak lagundurik.

Itsaso eta mendi

Paol muturrean merezi du denbora hartu eta inguruari begira jartzeak.

Getariara doan N-634 errepiderantz begiratu dugu eta goian Askizu (Getariako auzoa), eta Orruako hondartza ditugu. Arkaitzez beteriko hondartza da hau eta ura behean dagoenean asko dira bertan karakolak, lapak edota olagarroak arrantzatzen dituztenak.

Tunelaren beste aldean lehen aipatutako Santio hondartza dago. Pinudien atzean berriz, Ignacio Zuloagaren museoa. Norabide honi jarraituz paolari bira eman eta hainbat mendi ikusi ditugu aurrez-aurre. Bertan dugun informazio panelaren laguntzaz, Arizmenditik hasi eta Matxitxako lurmuturreraino doazen mendiak bereizi ditugu. Itsasoa lasai dago gaur eta zero garbiak paisaia erogarri hau ikusten utzi digu. Bistaz gozatuz egin dugu atzera buelta, etorritako bide beretik, arrantzan dabiltzan txalupei begira.

Txapela buruan ta ibili munduan

www.txapelaburuan.com

943-428299 943004215

Beobide, kresalpean lanean

1891ko abenduaren 19an jaio eta 1969an hil zen Julio Beobide zumaiarra. Gazte-gaztetatik erakutsi zuen margoarekiko zaletasuna eta bere lehendabiziko lanak 18 urterekin sinatu zituen. Barakaldoko Salesiar ikastetxean hasi zituen ikasketak eta handik Gasteizko taila eskolan sartu zen. Bertan zela katedral berria egiten lagundu zuen. Gasteizen hainbat sari eskuratu zituen eta baita

San Fernando akademian ikasteko beka lortu ere. Hala ere, nahiz eta arte eskolak hartu Beobidek bere estiloa zuen eta bere kabuz ikasi zuen eskulturak egiten.

Zura eta harriarekin egiten zuen lan eta gaztain egurra oso gogoko zuen. Irudiak egiterakoan gai erlijiosoak izaten zituen hizpide. Izan ere, Beobide pertsona oso elizkoia zen. Mezetatik irten eta libururen bat eskuetan zuela umil-umil joaten zen bere lantokira egurra lantzerako. Bere lan ezagunenak Zumaiako Santio Elizan, Añorgako Parrokian, Montevideon edota Toledon dauken kristoak dira.

Elizako irudiez gain euskal eredu herrikoiak ere lantzen zituen eta hauen artean gogoko zuen emakumeen irudiak eta arrantzaleak irudikatzea. Zioenez, artista izan ez balitz marinel izango litzateke.

Zuloagarekin ere harreman ona zuen eta honek erakusketa bat antolatu nahi izan zuen Beobideren lanekin Madrilen, baina berak ez zuen nahi izan, ez baitzen propagandaren zale.

Egun bere lantokian, Kresalan, urtetan landutako zirriborroak eta artelanak daude ikusgai. Uztaila eta abuztuaren artean zehar bisitatu daiteke etxea eta baita bisita gidatuen bidez ere.

Arrangoletara

Heldu gara berriz ere ate gorrira eta orain Beobideren etxearen atzeko kaletik, Baltasar Etxabetik, egin dugu buelta. Berehala eskuinean bidexka bat agertu zaigu, bertatik joanez katu plazara azaldu gara eta olagarroak arrantzatzeko beste leku bat ezagutu dugu.

Berriz bueltatu gara Baltasar Etxabe kalera eta etxe artetik Arrangoleta plazara iritsi gara. Bertan dugu, erai-kin horixkan, Algorri interpretazio zentroa. Barnean, ondoren, gure begiez ikusiko ditugun itsas labarrak eta

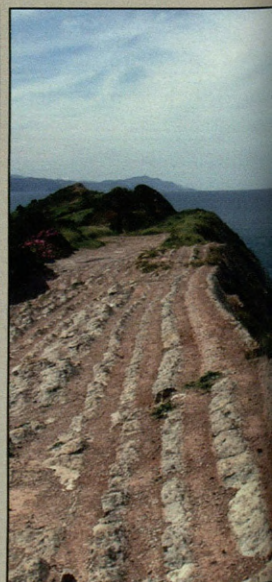
flyschen—itsaso gaineko geruza bertikalen— inguruko azalpenak ditugu. Zentro honen ezkerrera dagoen aldapatik ekin dugu mendi aldera, itsas labarrak eta itsaso zabala erakutsiko dizkigun tontorrera.

Talaimendi

Baratzeen artetik doan bidexka jarraituz gorantz goaz. CDak zintzilik

dituen baratzea eskuinera utziz jarraitu dugu eta berehala ezkerrera dagoen bidea hartu dugu. Orain arnasa sakon hartu eta aldapa gogorrenari ekin diogu. Belarra luze dago eta ia ez dugu bidea ikusi ere egiten baina gorantz jarraitu besterik ez dugu egin behar itsasoa ikusteko. Atzerantz begiratuz herri osoko bista agertu zaigu. Pareparean, mendian, Artadi auzoko San Migel ermita ere ikus dezakegu.

Heldu gara mendi ertzera eta bertatik lehen paol muturretik ikusi dugun bista berbera agertu zaigu, orain ordea lehen Talaimendi berak ezkutatzen zituen Itzurun hondartza eta Algorri bidea ditugu aurrean. Mendi ertzetik, itsasoa behean dugularik eskuinetara

Ezkerreko orrian Kresala etxea, lehen Julio Beobideren lantegi eta egun museoa dena. Behean Algorri eta Itzurungo labarrak. Lerroon gainean, San Pedro parrokia.

jo dugu eta hala Itzurun hondartza gainera heldu gara; maldarik gabeko gunean eskuinera jo eta hondartzako bidera agertu gara. Gu ez gara hondartzara joango eta Zelai hotelera doan aldapa hartuko dugu. Hotelaren atzeko aldetik eskailerak igo eta itsasoa eskuinera utziz aurrera jarraitu dugu San Telmo ermitara doan bidera azaldu arte. Itsas labarren gainean dago ermita eta behekaldean du Itzurun hondartza.

Algorri

Ermitaren ezkerreko marra txuri gorriak erakutsiko digute Algorri iristeko bidea zein den. Beherantz doa bidea baina gu harriak gorrien

gainetik, goitik goaz muturreraino. Bertatik Zumaia eta Deba arteko fenomeno geologikoa ikusiko dugu, historiaren liburu irekia. Alde batera edo bestera begiratzuz denboran mila urte egingo dugu aurrera edo atzera, dinosauroak desagertu ziren garaira helduz. Goitik xaflak eta flischak ikusi ondoren, beheantze doan bidexka bat hartu eta marea behean bada haitzetara jaitsi gaitezke.

Ardantzabide

Algorri atzean utzi eta mendi aldera daramatzaten bideak alde batera utziz, ezkerreko beheko bidetik joango gara Ardantza txiki baserrira heldu arte. Bertan zuhaitz arteko

bidetik, Ardantzabidetik alde zaharrentz joango gara. Bidean garbiak ikusi ditugu lanean eta parez pare San Pedro parrokia dugu. Bertara igotzeko etxe gorriaren ondoko eskaileretatik gora joan gara eta Harategi kalera heldu. Ezkerreko San Pedro, herriko zaindariaren eliza dugu. XIII. mendekoa da eta gotorleku itxura du; dorre ia karratua herri guztitik ikus daiteke. Parrokia ezkerreko utziz eskuinera jo dugu eta San Juan iturrira heldu gara.

Alde zaharra

Iturriaren ondoan Juan de Olazabal, Felipe V.aren idazkaria izandakoaren etxea daukagu. Goiko plazara joateko hiru kale ezberdinetatik egin dezakegu bidea baina gu kale nagusitik, erdiko kaletik goaz. Berehala goiko plazan azalduko gara eta bertan garai batean merkatu plaza zena dugu aurrez aurre, Zumaia argazki zaharrak erakutsiz paretean. Honen ondoan eskuinera San Jose komentua eta bere perian Udaletxea.

Erribera

Merkatu plazaren albotik, San Jose kalea hartu dugu eta Bonifazio Etxegarai aldapan beheko abiatu gara, Erribera kalera heltzeko. Hau da dudarik gabe, Zumaian mugimendu gehien eta bizitza gehien duen kalea. Bertan barneratu eta nahi izanez gero tabernaren batean hamaiketakoa egiteko aukera daukagu. Kalea jarraituz horma horia eta leiho berdeak dituen etxearen ondoan aurkitu dugu Marinelen San Telmo kofradia (ikus koadroa). Mastil luzea du leihoan baina bandera falta du; izan ere, aste santuaren ondoren ospatzen diren San Telmo jaietan bakarrik izaten da bandera zintzilik bertan.

Amaiaiko plaza

Erribera kalea pasa eta ezkerreko dugu Oxford eraikina, erpinean Aita Mariaren irudiarekin. Aurrean Amaiaiko plaza dugu; lehen portu zaharra zen eta belaontziak eta itsasontziak zeuden egun zuhaitzak eta dindanak dauden tokian. Garai hartako etxeak ikus daitezke plazan egiten ari diren etxe berrien artean. Tenperatura altua erakutsi digu termometroak, eta Arranplan egonik zer hobeto uretara sartzea baino? ■

Bolatxoekin arrainak erosiz

DUELA urtebete berri dute XIX. mendearen bukaeran edo XX. mende hasieran eraikitako San Telmo Mariñelen kofradia.

Bertan benta aretoa da deigarriena, salmentarako erabiltzen zuten bola sistema Mutrikun eta Zumaian besterik ez baitago.

Teilatuko kanpaiak hiru aldiz jo ondoren hasten ziren arrainak saltzen. Horretarako erosle bakoitzak bere jarlekuan zeukan botoiari eman eta bolak bere bidea egiten zuten.

Hau irteetan jakiten zuten erosleak arraina zenbatean erosi nahi zuten.

Bestalde soberan geratzen zen arrainaren eskabetea ere egiten zuten garai batean kofradian.

Egun bisita gidatuen bitartez bisita daitezke.

Makina bat kontu

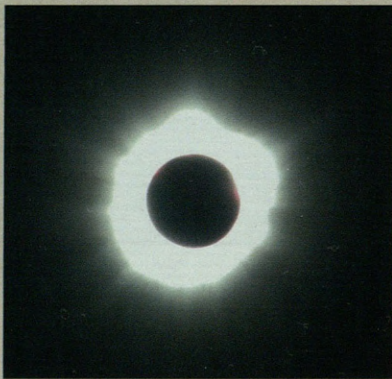
JOXERRA AIZPURUA

ESPAZIOA

Eguzkiko metereologia hobeto ezagutzeko bidea

GIZAKIAK ESPAZIORA bidaltzen dituen sateliteen arazorik garrantzitsuenen iturria eguzkia da. Hortaz, arazoa izango den zerbait aurrikusterik baldin badago, arazo asko aurrez kontrolatzetik egongo da. Osasungintzan gertatzen den antzera, hobe osasun aurrakuspenak egitea gaixotasuna sortu ondoren erremediaioa jartzea baino.

Kaliforniako San Diegon dagoen SAIC erakundeko Zoran Mokic eta lagunek eguzkian gertatuko denari aurre hartzeko ikerketa-bidea abian jarri dute. Batez ere, eguzkiko erupzioei aurre hartze-

Eguzki eklipsea.

ko sistemak arakatzen ari dira, erupzio horiek sortzen dituzten eremu magnetikoak eragin handia baitute Lurrean eta sateliteetan.

Eremu magnetikoak dira eguzkiko atmosfera zeharkatzean eguzkiko gainazalean ekaitz bortitzak sortzen dituztenak. Ondorioz erupzio erraldoiak gertatzen dira eta askotan masa zatiak ere espazioratu egiten dira.

Zoran Mokic eta lagunek orain arte garatutakoari esker 2006ko martxoaren 29an eguzkian gertatu zena bost eguneko aurrerapenez iragarri zuten. Egun horretan eguzkiaren eta Lurraren artean ilargia jarri zenez, eguzkiaren koroan gertatu zena oso ongi bistaratu zen eta ikusitakoa bost egun lehenago iragarritakoarekin bat zetorrela ikusi zen.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Hiritarren %70 pozik daude osasun-zerbitzuekin

"OSASUN-SISTEMA publiko eta unibertsala da hiritarrek gehien baloratzen duten zerbitzua" esan zuen Elena Salgado Espainiako osasun ministroak, urtero-urtero hiritarrek sistema sanitarioari egiten dioten azterketaren emaitzak kaleratzeko egindako aurkezpen ekitaldian. Ikerketa Soziologikoen Zentroak (CISek) prestatutako 2005 Barometroak erakusten duenez, hobekuntza izan da aurreko ekitaldiarekin alderatzen badugu: 2004. urtean 10 hiritarretik 6,7 bazi-zen osasun-sistemaren funtzionamenduarekin ados eta pozik zeudenak, 6,9 dira aurtien.

Sektoreka, lehen mailako arretan jartzen dute hiritar gehienek hobekuntza nagusia (%47,7k), %42k ospitaleratzearen inguruan eta gutxiago dira espezialitateetako kanpo-konsultak goraipatzen dituztenak (%39).

Baina dena ez da zoriontzeko modukoa. Itxaron-zerrendak dira inkestak gehien kritikatu dituztenak, bai anbulatorioan espezialistengana joan ahal izateko jarritako

daudenak, eta baita ebakuntza kirurgiko ez-urgenteetarako egin behar direnak ere. Gehienek diote badakitela administrazioek ahaletzen egiten dituztela itxaron-denborak murrizteko, baina emaitzarik ez da ikusten, eta denak berdin jarraitzen duela diote.

Hiritarren satisfakzioa edo gogobetetasuna lurralde autonomikoka aztertzen baldin badugu, desberdintasun handiak ikusiko ditugu batetik bestera. Horrela, kanariarrak dira, eta alde handiarekin gainera, sanitate publikoaren irudirik okerre-na dutenak: %5ak soilik uste du "nahiko ongi" funtzionatzen duela, eta %14,6k uste du sistema osoa goitik behera berregin beharko litzatekeela. Asturiarren %50,7k uste du jasotzen duen asistentzia "ona" dela, eta horien atzetik datoz Nafarroako hiritarrak (%41,5) eta EAEkoak (%35,7). EAEko hiritarrak nahiko kritiko agertu dira Osakidetzari baliabide gehiago eta zerbitzu hobekuntza eskatzeko orduan—batez ere itxaron-zerrenda kirurgikoak eta ospitalekoak murriztu ditzala eskatuz—.

Donostiako neskazarra

SEKULAKO lehortearen mehatxupearan loretu dira aurten hortentsiak. Hezetasuna, freskura maite... eta ireki ordurako bero sapa. Lehengo bi asteetako euriteak laster etorri zirenari eskerrak... Zaputza-ren bidean ximeltzen eri ziren loretzarrak bere onera bueltatu

eta guritu dira. Guri-guri gure: ipar partean ugarietako lorea dugu hortentsia. Behin udaberriko lore desdetxa ahazte bidean jarrita, udako lorealdi bakanagotan faza ederrean farfail ageri da nonahi: baserri, pabilioi, ola, etxe barru, lorategi... Bai ugaria gauza!

Urtea joan urtea etorri, paisaia hezetan hortentsiak txukun betetzen du bere udarako lana. Betelana du hortentsiak duena dena. Hortentsia loretzar bakoitza loretxo mordoska batez osatua dago. Margarita edo bitxilorearen antzera, multzoaren kanpoko aldeko loreek bere ugaltze funtzioa ahaztu eta forma aldatuz erdiko loreetara intsektuak bereganatuko dituen inguru erakargarri bat osatuko dute. Lorazaleen sektan pixkanaka gero eta eraldatutako lore erakargarri hauetako gehiago dituzten bariatateak ehundaka urtetan aukeratuz eta zabalduz, erabat antzuak diren loretzarrak dituztenak dira egun hortentsia klase estimatuenak. Aldaxkaz aldaxka ugalduz, loretik hazia sortzeko lana alferrikako, bere burua erakustera soilik emana, intsekturik erakarri beharrik gabe geure begiak harrapatzeko helburu bakarra du. Gizakiaren gonapera etorri dira hortentsia gehienak eta geurekin joango dira mundu honetatik.

Loreen hizkuntzan gutizia iragankorra, axolagabetasuna eta hoztasuna adierazten ditu hortentsiak. Izenez, ortutik dator hortentsi: ortuzaina eta ortuaren maitalea. Antzutasunaren mamitan biziz, halakoxe fama du: hortentsiak diren etxean emazteak sortutako hika-mikarik ez omen du faltako senarrak eta neskazarrik bada ez omen da sekula ezkonduko. Antzu eta erakusteko... Donostiako ikur jarriko al dugu?

Lortutako eredia AEBetako American Astronomical Society-n aurkeztu berri dute eta eguzki-ko jardueraren nolakotasuna ezagutzeko asko falta bada oraindik, emandako urratsa ontzat eman da eta ikerketa-lerroa ere bai. **I**

INGURUMENA

CO2ren emisio kuotak Frantzian

ORAIN BI ASTE FRANTZIAN berotegi-efektua sortzen duten gasen inguruko bigarren kuota-plana aurkeztu zen. Jakina da emisio-kuoten bidez

Europako Batasunak berotegi-efektua kontrolatu nahi duela eta ildo horretan 2005eko datuak argitaratu eman ditu. Urte horretan Europako kuota totala 1,9 mila milioi tonakoa zen eta estatu guztien artean 44 milioi tona gutxiago emititu dute.

Datu honen arabera badirudi, pixkanaka bada ere, hainbat estatuk emisio kontrolerako egiten ari den esfortzua emaitza ematen ari dela. 2005-2007 urte tarterako Fran-

tziak 156,51 milioi tonako emisioa onartu zuen, eta 2008-2010erako %2,5 gutxiago onartu nahi du, hau da, 152,61 milioi tona.

Europako zuzendaritzak agindu bezala Frantziak duen nahiak gizartearen onarpena jaso behar du Bruselaren onarpenaren aurretik. Hau dela eta, eztabaida hasi da Frantziako gizartean, batetik enpresa askorentzat proposamena egokia dela aitortuz, baina bestetik ingurumeneko elkarreentzat asmoak eskasak direla aldarrikatuz. Greenpeacek adibidez 130 milioi tonatan utziko luke emisio kantidadea.

Eztabaidaren emaitza lerro hauetan azalduko dugu. **I**

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Ingelesak izututa dauzkagu

INGLATERRA, 1350. Eduardo III.a Plantagenet-ek eskutitz bat bidali die Canterbury eta York-eko artzapezpikuei abuztuaren 10ean, euren elizatan mezak eta erreguteak egin ditzaten, "Jaunkoia baretu eta euskaldunen aurka garaipena lortzeko". Horrela jaso zuen behintzat Pascual Madoz (1806-1870) politikari eta intelektual nafarrak. Urte horietan euskaldunek itsas potentzia nagusienetakoa osatzen zuten, artilearekin eta ardoarekin komertziatzen zuten ontzi ingelesak mehatxatzeko adinakoa.

Madozen arabera, Ingalaterrako errege Eduardo beldur zen "euskaldunek Flandriako uretan armada izugarria bildu zutelako, eta itsaso britainiarra menderatzeaz gain, bere erresuma inbaditu eta bere agintean zegoen herria suntsitu nahi zutelako". Egun batzuk geroago, abuztuaren 29an itsas guda odoltsua izan zen Vinchellen euskal eta ingeles floten artean. Ingelesak gailendu ziren eta 26 ontzi kendu zizkieten euskaldunei. Baina ez zen nonbait nahikoa izan bien arteko gatazkari amaiera emateko. Errege ingelesak, urte bereko irailaren 8ko agindu baten bidez, orduan ingeles menpe zeuden Ipar Euskal Herriko biztanleei eskatu zien, Hegoaldekoen aurka borrokatzeko. Madozen kontakizuna, ordea, zalantzan jarri beharra dago, besteak beste, Kanariar Uharteak euskaldunek 1393an deskubritu zituztela esan baitzuen, historiagile gehienek gutxienez 80 urte lehenago dagoeneko irlak ezagunak zirela dioten bitartean.

Dena den, politiko liberal nafarrak euskaldunen eta ingeles arteko harreman korapilatsuak

Jean Froissant-ek *Chroniques* liburuan jasotako miniatura honek XIV. mendeko itsas guda irudikatzen du. Ingeles eta euskaldunen arteko gatazka garaian, dagoeneko artilleriaz hornitzen zituzten ontziak, baina oraindik arma zuria eta arranbelak ziren nagusi.

deskribatzen jarraitu zuen eta, urte luzetako gatazka eta su-eten aldien ondoren, azkenean, bakea 1482ko martxoaren 9an iritsi zela dio, Ingalaterra eta Gipuzkoaren arteko ituna medio. Itun honen arrastorik ez dago Gipuzkoako artxiboetan, baina Thomas Rymer (1641-1713) Ingalaterrako gorteko historialariak horren berri jaso zuen, Madozek dioena, oraingoan bai, berretsiz.

Frantziako eta Ingalaterrako erregeen eta Gipuzkoako prokuradoreen zigilua zeraman itun honen arabera, ontzi ingeles eta gipuzkoarrak erasoetaz babestuta zeuden eta aske ziren nahi zuten lekuan merkataritzan jarduteko. Euskaldunek Ingalaterra eta Britainiako uretan arrantzan aritzeko aukera zuten, beti ere ezarritako zergak ordainduta. Gaztelako Koroako ontzi, gaztelu eta herriren bat frantsesen eta ingeles esku geratuz gero eta bertan euskaldunen hondasunik topatuz gero, berehala itzuliko zitzairen jabea.

Madozek aipatzen dituen gertakizun hauek guztietan, su-eten itunean eta aurreko gatazkan, Gaztelako Koroa ez da ageri. Deigarria da datu hau, 1200etik aurrera Gipuzkoa gaztelarren itzalean zegoela kontuan hartuz gero. Intelektual nafarrak ordea, ez du zalantzarik ituneko artikulua bat aipatzean: "Edozein arrazoi medio, Gaztela eta Ingalaterraren artean errepresaliak baleude, gipuzkoarrek ez lituzkete burutuko, ez jasango, neutralitatea mantenduz, estatu independente bat osatuko balute bezala". ■

ARRASTOAK

ATAPUERCAko aztarnategia etxetik irten gabe bisita daiteke www.arsvirtual.com helbidean. Telefonika Fundazioak garatutako programa da arsvIRTUAL, eta Atapuerca Explorer-en bitartez, Burgosko mendizerra ezaguneko aurkikuntzen ikuspegi osatua eskaintzen du. Aztarnategien egungo egoera islatzen duten hiru dimentsiotako erre-
kreazio birtualak, mendikatearen plano interaktiboa eta gizakiaren eboluzioaren

programa kronologikoa eskaintzen ditu. Gran Dolina, Trinchera del Ferrocarril edo Sima del Elefante bezalako aztarnategien jarduerak zuzenean eta xehetasun osoz ikus daiteke eta zortzi irudi galeria ere ipini dituzte. Horien artean, badira orain arte argitaratu gabeko argazkiak. Gainera, datazio berriak egin dituzte *Homo Heidelbergensis* gainean eta arrasto hauen adinaren inguruko eztabaida emankorra zabaldu da. Berriki

Homo Heidelbergensis datazio berriak egin dira Atapuercan. Gainera, www.arsvirtual.com-en bisita daiteke aztarnategia.

egindako kalkuluen arabera, Atapuercan Erdi Pleistozenoko giza fosilen mundu osoko erregistroaren %80 aurkitu da.

«Hemen bortizkeriak saltzen du, ez erreallitatea ezagutzeak»

Donibane Lohizune (1964). Abertzaletasuna etxean jasotakoa da, alta bada, ikasketak Euskal Herritik kanpo –Bordelen eta Grenoblen– egiteak areagotu zion kontzientzia politikoa. Ingurumenari buruzko teknologia berrien teknikaria eta formatzailea da. Lana dela medio, Alemanian eta Ingalaterran ibiltzen da usu: “Atzerrian Euskal Herria aipatuz gero ETA eta Euskaltel ezagutzen dituzte, besterik ez”. ABko militantea eta Batera plataformako koordinatzailea da: “Bateran ez dago alderdien ordezkartzarik” azpimarratu digu alabaina.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Gaizka Iroz

Militante politiko honek duda izpirik ez du Batera baloratzean: “Plataformak elkarlana posible egin du, abertzaleen artean, baita abertzale eta abertzale ez direnen artean ere. Eta honek beste xede politikoetarako elkarlana posible dela erakutsi digu: datozen urteetako hauteskundeetan –presidentzialak nahiz herriko eta kantonamenduetako bozetan– abertzale guztiak elkartzeko aukera dagoela, esate baterako”.

Militante gisa aipatu dugu eta euskal militantziaz galdetu diogu Panpi Dirassarri: “Gizartea eta erreallitate soziopolitiko biziki aldatu dira azken urteotan. Iragan garai –ustez– zailagoetan militantzia sendoagoa zen. Egun euskalduntasunaren arrangura moduko bat dago, euskalduntasuna ez da tabu, baina militantzia uzkurtu da. Euskal kontzientzia zabaldu da eta militantzia tipitu nolabait”.

Batera burutzen ari den kanpainaz nahiz Hegoaldeko prozesua hizpide abiatu dugu elkarriketa. Ziklo baten bukaera eta garai politiko berri baten hasiera igurikatu nahian edo.

Batera ziklo baten akaberaren eta garai berri baten hasieraren arteko zubia izan liteke Iparraldean, naski.

Zubi gisa hartu daiteke, alta, Bateraren eta Euskal Herriko gatazka bideratzeko prozesuen arteko urruntasun handia dago oraino. Batera Iparraldeari lotua da soilik, kontzientziazte moduko bat izan da azken urteetan. Anartean ETAre su-etena heldu da, baina hemengo gizarteak ez du oraino bake prozesuak Iparraldera indarra ekar dezakeenik sentitzen, ez garai berri batera pasatzeko unean gaudenik.

Bateraren azken Biltzar Nagusia apirilean egin zenuten eta erreferenduma bideratu lezakeen 46.000 sinadura biltze kanpaina maiatzean abian jarri. Zenbat sinadura bildu duzue dagoneko?

Panpi Dirassar

10.000 sinadura inguru. 46.000 behar dugula jakinda, gutxi irudi dezake. Baina kopuru hori bi hilabetez biltzea ikaragarria da. Konparazione, Gers Departamenduan kanpaina bera egin zen eta zortzi hilabete behar izan zuten 10.000 biltzeko. Gainera orain arte modu arruntan aritu gara, berriki hasi gara sinadura-kartak zabaltzen eta Internetez aritzen. 46.000 lortzea zaila izanen da, baina hasteko, 10.000 horiek ia denak Ipar Euskal Herrikoak dira.

Biarnon nola hartu dute kanpaina?

Biarnon 200 sinadura inguru bildu dugu, oro har ez dute kanpaina ulertzen. Ekonomia arloan ari direnek mesfidantzak dute. Adibidez, euskal hitzak ekarpen handia dauka merkaturuan, inork ez du mozkin bat Pirinio Atlantiarrekoa dela erranen, horrek ez baitu saltzen. Aldiz, euskal mozkinak dela erraten baduzu, bai. Hori aski da euskaldunen eta biarnesen arteko hurbiltzea oztopatzeko. Batzuek ea biarnesak zergatik sartu ditugun kanpaina honetan aurpegi-ratzen digute, gure etorkizuna Biarnesen esku uzten dugula. Guk ekimenaren aldeko nahiz aurkako eztabaida sortu nahi dugu kontsultaren bidez, haien etorkizuna ere aldarazten ari garela diogu. Zer nahi gisaz, biarnesek ez badute aldarrikapena egin nahi, beren afera da.

“Kostaldean sinadura
eskatzean ‘*C’est pour
l’indépendance?*’ galdatzen
digute, ‘ez, guk
Departamenduari buruzko
eztabaida piztu nahi
dugu’ erraten diegu”

Benetan posible ikusten duzue 46.000 sinadura biltzea? Bilduko ez balira ez al litzateke porrota izango?

Geroak erranen du 46.000 sinadura bilduko ote dugun, guk posible dela erakutsi nahi dugu. Helburua ez da Euskal Herriko sinadura posibleen %10 lortzea hala ere, ez dugu horretarako kanpaina abiatu soilik, indar hori badela bagenekien. Departamenduari garrantzia agertzea ere helburu dugu. Departamendua eskatzean Biarnorentzat eskaera ere badela eta demokratikoki gauzatua dela erakutsi nahi dugu. Biarnorekin harremanik ez dugula nahi uste izatea uxatu nahi dugu, ez baita egia. Guretzat on dena Biarnorentzat ere on da, baina erabakia haiek hartu behar dute. Guk ez dugu Departamendua lortu nahi haien asmoa eza-gutu gabe. Hori ezagutzea ere garrantzizkoa da.

Zer oihartzun izaten ari da kanpaina? Sinatzaileen gehiengoarentzat Departamendua edo Independentzia galde egitea gauza bera da, kostaldean bereziki. Departamendua eskatzea Independentzia eskatzea dela uste dute, horrekin ari gara borrokan, hori da gaititu beharreko oztopoa. Kostaldean sinadura eskatzean “*C’est pour l’indépendance?*” galdatzen digute, “ez, guk Departamenduari buruzko eztabaida piztu nahi dugu”, erraten diegu. Errepublikako egitura dela azaldu ondoren, gehienek izenpetzen dute.

Informazio arazoa dago, beraz.

Hemen jende gutxi irakurtzen du prentsa eta are gutxiago tokiko prentsa. Politikarekin lotura bakarra frantses telebista dira, TF1 eta FR2 bereziki. Informazio eskasa da beraz. Hedabide nagusien mezua da: “Kasu, abertzaleak dira, gibelasmoak dituzte...”. Alabaina, mezu horrek lehen baino eragin txikiagoa du.

Hegoaldeko prozesu politikoa abiatzearekin batera heldu da zuen kanpaina...

...eta oso ongi heldu ere. Prozesuak ez du kanpainan zuzen eragiten, baina giro txarra uxatu du, giroa lasaitzen laguntzen du nolabait. Abertzaleok askeago mintzo gara. Hala ere, hedabide frantsesetan isiltasuna da nagusi. Herriko Etxeetan burutu genuen kanpaina egunaz ez zuten deus ere aipatu, bildutako 10.000 sinaduraz ere ez. Kanpaina Frantziako beste eskualde batean izango balitz, berriak aioski zabalduko lituzkete, demokraziaren erakusgarri... Alain Ducasse sukaldariaren egoitzaren aurkako bi lehergailu txiki zartarazi zituzte eta biharamunean Frantziako prentsa, telebista eta irrati guztiak hemen ziren. Batearren kanpaina nahiz normalizazio prozesuaz aldiz, deus gutxi erraten dute. ETArekin zerikusia omen duen inor atxilotua delarik leku zabala eskaintzen diote. Bortizkeriak saltzen du, gure errealitate osoa ezagutzeak ez.

Kanpainaren emaitzara itzuliz: Estatuak legea baliatu duzuela erran dezake, eta behar den kopurua ez baduzue lortzen, afera trenkatua dela erran ere bai.

FRANTZIAKO IRAULTZATIK BATERA ERATU ARTE:

Mespretxu eta bazterketa nagusi

Batera ekimena Euskal Herria Departamenduari xedetan sortu zen orain lau urte inguru. Euskal Departamenduari eskaera alabaina Frantziako Iraultzaren ondoren hasi zen (1789an), departamenduari egitura antolatu zuten biharamunean. Euskaldunentzako Departamendua ukatua izan zen eta Lapurtarren Biltzarren lehen kexua helarazi zuen Parisera. Azken hogeitaz urteetan Iparraldeko gizarte zabalaren eskaera bihurtu da. Euskal Departamenduari aldarrikapena sostengatzen duten taldeak *Urriaren 9ko* deiaren inguruan bildu ziren duela zazpi urte, baita manifestazio historikoan 9.000 pertsona bildu ere. Manifestazioa inflexio puntua izan zen, aldarrikapena plazaratu eta azkartu zuen. 2002an Jean Pierre Raffarin lehen ministroak deszentralizazioari buruzko legea sortu zuen eta Biarnoko Salisen eta Bordelen hainbat bilkura izan ziren. Euskal Herrian lege horrek deszentralizazioa eta ondorioz Departamendua ekarriko zuela uste izan zen. Bilkuran parte hartu zuten euskal ordezkariak ordea, hastapenetik gai horiek baztertuak zirela ohartu ziren, ez zirela eztabaidatzen ahal. Ordezkariek mespretxua jaso zutela adierazi zuten publikoki. 2003an sortu zen Batera, Laborantza, Unibertsitatea, Euskara eta Departamenduari gaiak aldarrikatuz. Ondoren bi manifestaldi jendetsu burutu ziren. 2004an bi erabaki hartu ziren Biltzar Nagusian: Laborantza Ganbera sortzea eta erreferenduma burutzeko izenpetze kanpaina antolatzea.

"10.000 sinadura inguru bildu dugu. 46.000 behar dugula jakinda, gutxi irudi dezake. Baina kopuru hori bi hilabetez biltzea ikaragarria da. Konparazione, Gers Departamenduan kanpaina bera egin zen eta zortzi hilabetez behar izan zuten 10.000 biltzeko".

aski dute Euskal Herriaren ofizialtasunarekin. Abertzaleentzat eta Berdeentzat —federalismoa dute xede— Departamendua abiapuntua da.

Estatuak estakuruak ezarri ditu beti: "Hautetsien gehiengo izatean Departamendua ukanen duzue" zioen. Egun hautetsien %64k Departamendua galde egiten du, baina ezetza dugu betiere. "Hegoaldean bortizkeria den bitartean ezin duzue Departamendua ukan". Orain ez dago bortizkeriarik. "Gehiengo batek nahi duela frogatu behar duzue" dio orain. Eta gu hori frogatzen saiatzen ari gara. Estatuak eskaera trabatzen segitu nahi du eta guk berriz, modu batez edo bestez, bere argudioak desmuntatzen.

Badago ere Departamenduak ezer gutxi ekar dezakeela dioena.

Batzuek Departamenduaren garaia bukatua dela diote, eskubide gutxi ekarriko duela. Egia da. Baina hasteko, ofizialtasun gisako bat ekar dezake. Ipar Euskal Herria ez da existitzen, karta-postal bat da. Frantzia denek ezagutzen dute baina juridikoki ez du izaterik. Departamendua izatearen lehen ondorioa ezagutza juridikoa lortzea da, egungo blokeo politikoa haustearekin batera Iparraldea ezagutua izan dadin.

Uda heldu da, garaiak kanpaina laguntzen al du edo alderantziz?

Udan beste modu batez garatuko dugu kanpaina: herriko festetako ikuskizun guztietan izenpetzeko mahaia izanen

dira. Frantzia bizi eta hemen bozkatzuten duten euskal herritarrek izenpetzeko aukera izanen dute.

Urrian berriz, bozen aurrekanpaina hasiko da eta kanpainaren epea amaituko.

Jakitun gara horretaz. Ekimenaren kontrakoek ohikoa erran dute: "Bozemaileak tronparazi nahiko dituzue Departamendu gaia aipatuz". Guk "herritarrek gaia ondo ezagutu behar dutela, boza eman orduan herritarrek egitura berri horretaz ondo informatuak izan behar dutela" erraten diegu. Departamenduaren aldeko sektore anitzek, haiek hautatu ordezkariak ez diotela beren eskakizunari erantzuten salatu dute.

Belaunaldi abertzale berriek ere mesfidantza diote Departamenduari.

Baterako kide batzuentzat Departamendua helmuga da, Frantziako antolakundearen barnean kokatzen dira,

"Departamenduaren aldeko eskaera trabatzen segitzen du

Estatuak eta guk, modu

batez edo bestez, bere

argudioak desmuntatzen

segitzen dugu"

Abertzaleen artean ere batzuek autonomia eta bestetzuok independentzia aldarrikatzen ditugu. Badira ere Frantziako egituran ondo egonda ere, Departamenduarenak baino eskubide gehiago nahi dutenak: "*Département Plus*" diote politetiaz, autonomia ez aipatzeagatik edo. Zentristak eta ekonomia munduan ari diren eragileak dira.

Azkenik, Hegoaldeko ekonomiak eragin al dezake hemengo sektore eta eragile ekonomikoetan, esate baterako?

Bai. Zenbait sektore Hegoaldeko autonomian gauza miresgarriak ikusten ari dira: "Zergak bertan biltzen dituzte han, erabakiak tokian ere hartzen dituzte..." diote. Hemen erabaki bat hartzeko Pauera joan behar dute, handik Bordelera eta ondoren Parisera, eta zenbaitetan Bruselara ere, handik Baionara itzultzeko. Ekonomia arloan ari direnak nekatzen hasi dira. Edozein ikusmolde politikoa ukanik ere, aitzina egin orde, gibelera ari direla ohartu dira. Alegia, Alain Rousset Akitanian eta Jean Jacques Lasserre Pirinio Atlantiarrean daude eta hemen buru politikorik ez dute. Horrek etsipen gisako bat ekarri die, eta zerbait asmatu behar dela diote. Guk "asmatu baino, lortu dezagun gure Departamendua" erraten diegu. Denek egitura hau zer den ulertzen dute, beraz, berau ukan dezagun lehenbizi. ■

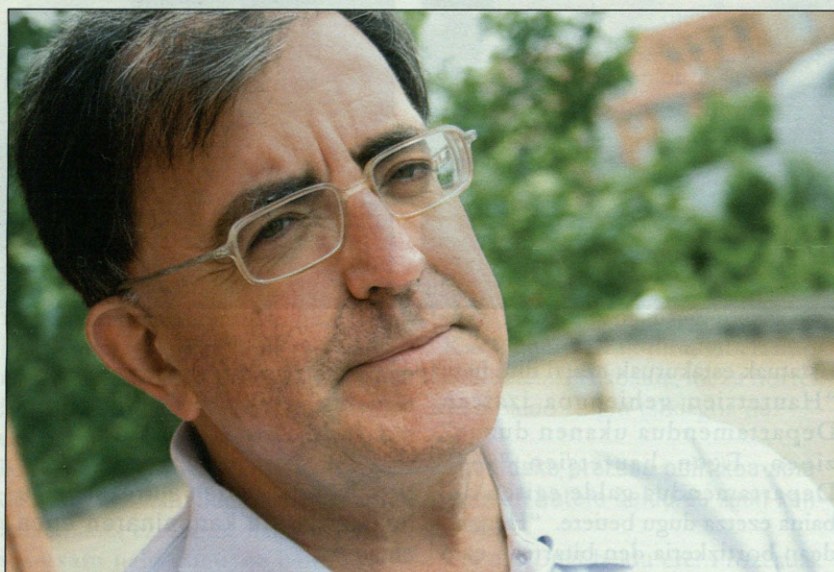
Henrike Knörr

XVII. mende hasierako euskara Islandian

Islandian izan berri da Henrike Knörr irakasle eta euskaltzaina. Hitzaldia egin du hamazazpigarren mendean Euskal Herriko arrantzaleek han utzitako aztarnari buruz. Zehazki, islandiera-euskara hiztegi elebidunak hartu ditu hizpide.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Zaldi Ero

Oker ez banago, 1937ko doktore tesi bat duzu hitzaldiaren abiapuntua... Halaxe da. Nicolaas Gerardus Hendricus Deen irakasleak Leiden-eko Unibertsitatean aurkeztu zuena. Latinez idatzi zuen eta latinez argitaratu zen urte hartan bertan. Ez zen oso lan luzea ere: 135 orrialde zituen. Adituek oso harrera ona egin zioten ikerketa lan hari baina, zoritarrez, garaiak ez zion lagundu. Kontuan hartu Espainiako Gerra Zibilaren garaia zela. Gero, berriz, Bigarren Mundu Gerra etorri zen. Horregatik diot garaiak ez ziola lagundu. Bestalde, latinez ez beste hizkuntza batean argitaratu izan balu, askoz ere oihartzun handiagoa izango zuen.

Euskara-islandiera hiztegiak zituen Deenek aztergai...

Berez, bi hiztegi ttipi aztertu zituen, XVII. mendearen amaiera aldera edo XVIII. mendearen hasiera aldeko eskuizkribu artean

azaldu zirenak Islandian bertan. Hitzen esanahia ez ezik, zenbait komentario eta itzulpen ere bazekartzaten hiztegi ttipiok. Itxura dagoenez, Christianus Cornelius Uhlenbeck-ek eman zion Deeni material horren berri. Uhlenbeckek ondo ezagutzen zituen euskal gaiak. Hala ere, ez bata ez besteak, beste irakasle batek aurkitu zituen hiztegiak, Jón Helgasonek, islandiar ikasketetan aditua eta, bestalde, Kopen-

hageko Unibertsitateko liburutegiko burua.

Horrela atera ziren argitara, hortaz, hiztegiak.

Helgasonek, Azkueren hiztegia hartu eta alemanezko itzulpena erantsi zien hiztegiak hitzei. Helgasoni iruditu zitzaion Uhlenbeck zela lanari jarraipena emateko pertsona egokiena, eta hari eman zizkion. Uhlenbeckek, berriz, Deeni kasu egin zion, lanerako. Horrela, Euskal Herrira heldu zen Deen eta Julio Urkixorekin batera landu zuen Islandian aurkitutako materiala.

Zein erataria landu zuen material hori Deenek?

Lehenengo, lau zutabetan argitaratu zuen: euskara, islandiera, alemana, gaztelania. Arestian esan dizut Helgasonena dela, adituen irudiko, alemanezko itzulpena. Gaztelaniazkoa, berriz, Urkixorena. Hori ez ezik, Deenen arabera hiztegiok Islandiako Vestfirðir-en

“519 hitz biltzen ditu lehenengo hiztegiak. Bigarrenak, berriz, 228, eta 11 gehiago ere bai, gehigarri moduko batean. Zerrendako hitz askori ez dago igartzetik, okerrengatik eta islandieraren ahoskeraren arabera idatzita daudelako. Aldiz, oso erraza da beste batzuei antzematea”

Euskaldunak Islandian

Lapurdikoak ziren Islandian ageri zaizkigun euskaldunak. Horretan ez du batere dudarik Henrike Knörr irakasleak: "Deen-ek Donibane Lohizune aipatzen du, zuzen aipatu ere, garai hartako Euskal Herriak zuen itsasporturik garrantzikoena baitzen. Eta Ziburu ere ageri da". Bestalde, jakina da Amerikara, Islandiara edo urrutiago zihoazen itsasontziak bai Donibane Lohizunetik eta bai Ziburutik abiatzen zirela. Marinelen izen batzuk ere sona handikoak ditugu, Knörrek adierazi digunez: "Adibidez, Martin Oihartzabal, 1579an liburua idatzi zuena: *Le voyages aventureux du capitaine Martin de Hoyarsabal, habitant de Çubiburu*. Beste izen bat, Pierres Etxeberri, Donibane Lohizuneko. Honek euskarara itzuli zuen Oihartzabalen liburua 1677an, eta itzuli ez ezik, berak bildutako informazioa erantsi zion. *Itsasoko nabigazionea* jarri zion izenburua. Ezagunago da Ziburuko Joanes Etxeberriren kasua, *Manual debozional*ekoaren egilea, 1627an argitaratua, marinelentzako oititz liburua".

bildu ziren, XVII. mendean. Islandiarrek eginak behar dutela zioen, erbeste-ko arrantzaleekin ulertzeko asmotan. Hitzak talde semantikoen arabera daude sailkatuta: familia, etxeko gauzak... Oker asko ageri dira hitzen idazkeran, hiztegi-geleek islandieraren ahoskeraren arabera idatzi zituztelako hitzak. Horregatik, zenbaitetan zail da hitzei antzematea.

"Hiztegiak" esaka ari gara behin eta berriz. Bat baino gehiago dira, izan ere. Bi liburutto, nahi baduzu. Batak hamasei orrialde ditu eta besteak hamar. Ólafsson frá Grunnávik da hiztegien jabea. 1705ean jaio eta 1779an hil zen hura eta hildakoan Kopenhageko liburutegira bidali zituzten, eta orain dela hogeitaz atzera Islandiara itzuli zituzten. Zoritarrez, bigarren hiztegiaren originala galduta dago. Haren kopia besterik ez daukagu. Gaitz erdi, Deenen tesia ez ezik, beste zenbait lan ere badira hiztegien gainean. Gidor Bilbao irakasleak, adibidez, lan ederra du egina.

Glossaria Gallica da Islandiako hiztegi horien izenburua, hala ere.

Lehenarena bai, *Glossaria Gallica* da. Seguru, marinelak Donibane Lohizunekoak zirelako eta, beraz, frantses tripulazioa osatzen zutelako. Bigarren hitz zerrendak, berriz, beste izen bat du: *Glossaria Biscaica*. Hemen, gaztelaniazko itzulpen batzuk ere azaltzen dira. Adibidez, *boca*, eta *hermano*.

GLOSSARIA DUO VASCO - ISLANDICA

SPECIMEN LITTERARUM INAUGURALE
QUOD EX AUCTORITATE RECTORIS MAG-
NIFICI J. VAN DER MOEVE, MED. DOCT. IN
FACULTATE MED. PROF. ORD. AMPLISSIMI
SENATUS ACADEMICI CONSENSU ET NOBILIS-
SIMARUM FACULTATIS LITTERARUM ET
PHILOSOPHICAE DECRETIS PRO GRADU
DOCTORATUS SUMMISQUE IN LITTERARUM
ET PHILOSOPHICAE DISCIPLINA HONORIBUS
AC PRIVILEGIIS IN ACADEMIA LUGDUNO-
BATAVA RITE ET LEGITIME CONSEQUESTURUS
FACULTATIS EXAMINI SUBMITTIT
NICOLAAS GERARDUS HENDRICUS DEEN,
MAGANUS.
DIE VI MENSIS JULII, A. MDCCLXXVII.
HORA IV

H. J. PARIS - AMSTERDAM - MCMXXVII

Noizkoak ditugu gure marinelen lehenengo lekukotasunak Islandian?

Trausti Einarsson irakasleak dioenez, 1604 aldean Vestfirðir-en ari ziren euskaldunak. Nonbait, bertakoen eta arrotzen arteko borroka

latz eta odoltsu bat gertatu zen inguru hartan, ez 1604an baina urte batzuk geroago, eta hildakoetan hogeita hamaika lagun euskaldunak eta frantziarrak ziren. Hiztegia egin zen garaian, berriz, bake giroa zen nagusi. Arazoa da euskaldunen presentzia Islandian ez dagoela dokumentaturik urte hori arte, 1604 arte, alegia. Aldiz, badakigu lehenago ere euskaldunak Amerikan eta Labradorren ibili zirela.

Zein da hiztegien garrantzia euskararen historian?

Iduri duena baino handiagoa. 519 hitz biltzen ditu lehenengo hiztegiak. Bigarrenak, berriz, 228, eta 11 gehiago ere bai, gehigarri moduko batean. Zerrendako hitz askori ez dago igar-tzerik, okerrengatik eta islandieraren ahoskeraren arabera idatzita daudelako. Aldiz, oso erraza da beste batzuei antzematea. Astearte adierazteko, adibidez, *asterdia* ageri da. Ez daukagu hitz horren beste lekukotasunik eta ezin jakin zuzena den ere. Baina bali-teke zuzen jaso izatea: astelehen eta asteazken artean, asterdia genuke. Izan liteke. Beste adibide batzuk ematearren, adibidez, *episcuba*, egungo apezpiku, edo *Januna*, Jauna, Jainkoa adierazteko hitza, alegia.

Oker ez banago, hitz solteak ez ezik, esaldiak edo esaldi moduak ere badi-ra...

Bai. Oso interesgarriak dira, pidgin hizkuntza dira eta. Adibidez, *Presenta for mi berrua usnia eta berria bura* dio esaldi horietako batek. Zera esan nahi du: Emadazu esne beroa eta burra berria. *Burra*, jakina, gurina da. Gisako esaldi batzuk ez ezik, badira bestelakoak ere: *estacit*, adibidez, hau da, ez dakit, edo *gekiseite*, gaur egu-nean jeiki zaite emango genukeena. Eta bigarren zerrendan ere horrela-ko hainbat ageri dira... ■

Oiartzungo Udala
www.oartzun.org

OIARTZUN, UDALERRI EUSKALDUNA

Osasungintza, Lantegiak, Epaitegiak, Merkatal eta Finantza Zerbitzuak ere euskaldunduz. Euskaraz bizi nahi dugulako hamaika lan elkarrekin egiteko dugu.

Babeslea: Oiartzungo Udala

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Hedabideak

EUSKARAZKO hedabideen ordezkari-iek sektorea aztertu eta aurrera begirako erronkak finkatzeko lehen bilera egin dute ekainean administrazioarekin. Prozesu horretan parte hartuko du HAKOBak, alegia Eusko Jaurlaritzako Lehendakariordetza, Kultura Sailak (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza) eta Hezkuntza Sailak, Euskadiko Autonomia Erkidegoko hiru Foru Aldundiek, hiru hiriburuetakoa udalek eta EULEK. Kultura Sailak argi adierazi ditu, bere ustez, sektorearentzako erronka nagusiak: irakurleak eta ikus-entzuleak etengabe irabaztea eta diru-laguntzekiko autonomia eskuratzeta. Honela zehaztu du gaia: "Urteotan diru-laguntzak eta euskarazko hedabideen eskaintza igo diren neurrian edo antzekoan igo izan balira euskarazko irakurleak eta ikus-entzuleak, aurrerapauso ikaragarriak emanak izango ginen. Baina ez da horrela gertatu, zoritxarrez. Inola ere ez ginateke itsutu behar diru-laguntzen kontuarekin, etorki-

zuneke erronkak diru-laguntzena baino sakonagoak eta korapilotsuagoak baitira". HAKOBak azpimarratu du hausnarketa hedabideekin batera egingo duela eta udazkenean bilduko direla berriz.

Ikastolak legeztatuta

NAFARROAKO GOBERNUAK eremu ez-euskalduneko ikastolak legeztatu ditu. Nafarroako Ikastolen Elkar-teak eta Nafarroako Gobernuak sinatutako protokoloaren bidez, ikastolek 8,8 milioi euroko diru laguntza jasoko dute datozen bost urteotan eta irailetik aurrera ikastola legal bilakatuko dira. Akordioak 2010era arte iraungo du.

Poloniarrek Lezaunen

14 POLONIAR iritsi berri dira Euskal Herrira euskara hobetzeko asmoz. Ulibarri euskaltegiak hartu du ikas-leon ardura eta jada Lezaunen (Nafarroa) dira barnetegian. Poznan hirikoak dira eta unibertsitatean Euskal Filologia ikasteko aukera

dute. Unibertsitateko eskolez gain, han bizi den gernikar batek astean zehar ere euskara eskolak ematen dizkie. Batzuk 3. eta 4. urratsekoak dira eta beste batzuk goi urratsekoak. 14 ikasleetatik lau dira berriak, gainerakoak lehen ere hemen izan dira. Ikasle horietakoren bat 15 eguneko barnetegian parte hartu eta gero ere hemen geratuko da euskara hobetzen segitzeko asmoz.

Szewczyk-ren epaia bertan behera

PAUEKO HELEGITE AUZITEGIAK indargabetu egin du otsailean Baionako auzitegian Szewczyk epaileak emandako epaia. Bikote baten bereizketa epaitzen ari zen eta bikotearen lau urteko haurra ikastolatik ateratzeko eta eskola publikoan sartzeko agindua eman zuen, "ikastolek haurren akulturalizazioa eta deskulturalizazioa" eragiten dutela adieraziz. Auzitegiak umearen aitak jarritako errekurtsioa onartu eta haurra ikastolara itzultzeko agindua eman du.

Inposatutako lan-erreforma

Uztailaren 1ean ezarri da ofizialki lan-erreforma berria. Lan-erreforma hori Espainiako Gobernuaren, patronalaren eta CCOO eta UGT sindikatuen artean hitzartu dute. Negoziazioetan ez dute parte hartu Gasteizko Gobernuak, Nafarroakoak, Euskal Herriko patronalek eta sindikatu abertzaleek, baina erreforma Hego Euskal Herrian ere inposatu da. Ipar Euskal Herrian inposatzen diren moduan Parisen erabakitako lan-erreformak. Erreforma berri honekin -seigarrena da!- prekarietatea ezabatu nahi da eta kontratu mugabeak sustatu nahi dira. Oraindik goiz da erreforma berri honekin enpleguaren estabilitatea lortuko den jakiteko. Orain arte ez da hori lortu bata bestearen atzetik antzeko helburuekin ezarritako erreformekin. Hori bai, badakigu

hemendik aurrera enpresariarentzat langileak kaleratzea merkeagoa izango dela: indemnizazioa lan egindako urte bakoitzeko 33 egunekoa izango da, ohiko 45 egunen orde. Estatuak, gainera, 850 eurotik 3.200 eurotarainoko laguntzak emango dizkie lan-kontratu mugagabe bakoitzeko, eta kotizazioetan beherapenak izango dituzte. "Paktu" horretatik irabazle, berriz ere, enpresariak aterako dira. Enpresariak beraien helburu nagusiak bete dituzte, nola ez sinatu horrelako hitzarmen bat? Sinatu duten sindikatuak, berriz, zein interes defendatzen dituzte? Sindikatuen burokrasia mantentzeko subentzio handiak eta anitzak bermatzea? Nahikoa da!

Juan Mari Arregi

BAHEA

Pako Aristik Berrian:

"22 urte daramatzat liburuak euskaraz idazten, milaka artikulua idatzi ditut honezkero, saiatu naiz euskara nik ahal nuen hobekien lantzen, birsortzen, euskaraz adierazten neure (eta munduaren) konplexutasun oro, baina ez da aski nonbait; euskararen alde zaudela sinatu behar duzu euskararen egunean ez dakit nongo mahaitan, euskararen aldeko festa erraldoietara joan, zeure herriko euskara taldearen argazkian agertu... Arriskutsua da benetan euskararentzat gaur bizi dugun garai hau, lan pertsonalari ekimen sozialek lekua hartu diotena".

Estitxu Fernandezek Aizu aldizkarian esanak: "Euskaraz ez dakitenek ez lukete lekurik izan beharko ETB1en, baina hor eztabaida luzea dago".

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

EZ DA ZALANTZARIK

Jose Luis Rodriguez Zapaterok joan den astean egindako adierazpena izugarri garrantzitsua da. Zergatik baina? Lehenik, ETAren ofizialki hitz egingo duela esan diolako Espainiako gizarteari —duela bi urte imagina ezina—; bigarrenik, EAEko euskal herritarrek

—ez dabil Iparralde eta Nafarroako euskal herritarrei buruz— erabaki dezaketena onartuko duela aitortu duelako; eta hirugarrenik, eta garrantzitsuenak, Batasunak izugarri ondo baloratu duelako agerpena. Lehenengo arrazoi biak funtsezkoak badira ere, hirugarrena da giltzarri prozesu ikuspegi batetik, arrazoi bategatik, funtsean honek adierazten duelako alde zuretik adostutako gidoia betetzen ari dela.

Prozesu orokorraren edukia sakon, txukun eta argi baloratzeko informazio zehatzik ez dagoenean, prozesua

beraren abiada da garrantzitsuenak. Eta ikuspegi 'teknikoan' diharduten bi aldeek hala badioskute, hala izango da. Espainiako Gobernuak lehendakariak berriz erakutsi du maisu dela forma eta irudi kontuetan, eta beraz, azala mamia bezain garrantzitsua dela halako prozesu bat bere bukaera onik irits dadin.

TESTUAREN EDUKIARI buruzko eztabaidarik ere izan da, argi da ezin daitenkeela parekatu Downing Streeteko adierazpenarekin, ezta gutxiago ere. Baina oso terminologia zain

duarekin eginga dago, anbiguotasun erakitzaileraren ikuspegitik eta hori da baloratu behar dena. Edo akaso Rodriguez Zapaterok eta PSOEek esan al dute noizbait beraiek ez dutela euskal herritarren borondatea errespetatu? Edo lurraldetasunaren ikuspegitik nola ulertu behar da *vasco* PSOEko eta

Espainiako gobernuburu baten ahotan? Edo zergatik ikusi behar dira orain —edukiaren ikuspegi soiletik— espainiar legalitate, Konstituzioa eta beste zenbait kontzeptu beste begi batzuekin? Adierazpenaren edukia dena da, baina une honetan ez da azpimarragarriena eta, beraz, eztabaida politikorako tresna gisa erabilitea antzua. Esanguratsuenak da, urrats honek Patxi Lopez eta Arnaldo Otegi publikoki eta ofizialki biltzeko atea zabaltzen diela. Eta honetan ere, gaur gaurkoz, argazkia da garrantzitsuenak eta ez edukia.

De Juanaren fiskalak ez du baretzeko agindurik

ETAko preso ospetsuenak izango dira bake prozesua ondo joanez gero honen onurak jasoko dituzten azkenak, hemendik bi, hiru edota lau urtera. Baina harresia altxatzen jarraitzen dute batzuek: Iñaki de Juana Chaosi 96 urteko espetxe eskaera egin berri dio fiskalak *Gara*-n idatzitako bi iritzi artikulugatik. Eta konparazioa saihestezina da: zer da larriagoa, 30.000 euroko bermea edota jada libre beharko lukeen presoari 96 urteko espetxe eskaera egitea?

Arzalluzen interpretazioa

Gorka Agirrerentzat ezin da irensterraza izan 30.000 euroko bermea jarri eta astero sinatzera aurkeztu beharra. Ezta EAJrentzat ere. Egia esanda, inorentzat ezin da samurra izan halakorik. Zerga-aren azken operazio osoa moduan, hau ere korapiloa gehiago korapilatzeke egiten dela ez da zalantzarik. Hau irensterraza ez den moduan, EBBrentzat ezin da barruratzeko samurra izan operazio hau Egibarren sektorearen aurkakoa dela entzutea, noren eta bera ere auzi berean Espainiako Auzitegi Nazionalen lekuko gisa deklaratzera deitua izan den Xabier Arzalluzen ahotik.

BAHEA

Espainiako justiziaren independentziaz asko dakigu Euskal Herrian, baina Espainian ere garbi samar dituzte kontuok. Ondoko adierazpena Espainiako Botere Judizialaren Kontseilu Nagusiko (CGPJ) Fernando Salinas lehendakariordeak hilaren 3an *Deia*-n egindako elkarrizketatik jasotakoa da: "Badu zeresanik, baina ez da erabakigarria. Gertatzen dena da, egungo egoeran ulergaitzak diren zenbait zuhurtasuneko neurri hartzen ari direla. Prozesuak aurrera jarraitzen badu, dena den, garrantzitsuenak da bai Gobernuak bai Legebiltzarrak legeak errealitate sozial horretara egokitu behar dituztela eta horrela justiziak askoz errazago arituko da".

Munduko kopa atsedenaldi Brasilgo krisian

Zorionean iritsi zaie Munduko Futbol Kopa Brasilgo agintariei. Maiatzeko liskarrak baretu eta Lulagandik hasita espetxeetako labezomorrotaraino, denak hiptonizatu dituzte Ronaldok eta Ronaldinhok. Gero, Alemaniako argiak itzaliko dira eta Brasilek su hartuko du berriro.

RONALDO EZ AL DAGO GIZENEGI?

Cafu zaharra ez al zuen entrenatzai-leak etxean utzi behar? Argentinako urde horiek menderatuko ote ditugu? "Hilabetez horiek dira gairik garrantzizkoenak herrialde honetan. Baina dena bukatu eta Brasilgo jokalaria, kopa irabazita edo hondoa jota, etxeratzen direnean Brasilgo jendeak arazo itsusiagoak aurkituko ditu oster aurrez aurre: justiziaren eta presondegien egoera, eta bazterketa sozialean eta desberdintasunean oinarritutako sistema baten errealtate gordina".

Horrela idatzi duena Sue Branford da. BBC eta *The Guardian*erako egiten du lana Hego Amerikatik, eta pare bat liburu idatziak ditu: *Cutting the Wire: the Story of the Brazilian Landless Workers' Movement* (Sareak urratzen: Brasilgo Lurrik Gabeko Langileen Mugimenduaren historia) eta *Chemical Warfare in Colombia: The Costs of Fumigation* (Gerra kimikoa Kolonbian: Fumigazioaren prezioa). Ekain honetan *Brazil's historic test* lerroburua darman artikulua plazaratu du Open Democracy aldizkari elektronikoan.

Branfordek dioenez, Alemanian Brasilgo jokalaria horizkoek beren balentriak nola lortzen dituzten erreparaka daude sorterriko espetxeetan ere, eta presoan artean Primeiro Comando da Capital (PCC) erakunde-ko buruzagiak plasmazko telebisten

kreno handietan ariko dira partidak ikusten. "Baina laburra izango da atsedenaldi hau, eta luze baino lehen berriro piztuko dira joan den maiatzeko 11-19an gertatu ziren bezalako istiluak". Orduko gertakizunei "an urban civil war" deitu die Branfordek, gerra zibil hirikoa.

Maiatzean PCCk txundituta utzi zituen brasildarrak Sao Pauloko estatuan, herrialdearen bihotz industria-koan, matxinada bortitzak antolatu zituenen. Agintariak alde aurretik jakin zuten presondegieta sekulako oldartzea zegoela prest maiatzaren 13rako. Erakundean zeuzkaten salarrien bidez izan zuten horren berri agintariak. Baina PCCk ere baditu bere zakurrak polizien artean, eta presoan buruzagiek jakin zutenean PCCko 500 kide espetxez aldatzera zihoazela, data baino hiru egun lehena go lehortarazi zuten errieta.

Munduak harrituta ikusi zituen Brasilgo 100 presondegitan gertatutako triskantzen eta polizia-etxeen kontra egindako erasoen irudiak. Europar azkar bezain erraz ahaztu zen jendea, baina egun haietan panikoa nagusitu zen Sao Pauloko herritarren artean, bigarren erasoaldi are gogorragoa gertatuko zela zabaldu zenean. Kristo guztiak handik ihes egin nahi zuenez, trafikoa kolapsatuta egon zen. Azkenean ez zen apokalipsirik gertatu: PCCk erasoak geldiarazi egin

zituen, askoren ustez agintariekin akordio batera iritsitakoan.

Poliziaren errepresaliek ondoko egunetan jarraitu zuten, ordea. Polizien webgune batean hau irakurri omen zuen Branfordek: "Erori den Mike (polizia militar) bakoitzeko, bi gaizkile akabatu behar ditugu". Egun horietan 122 susmagarri hil zituzten Sao Paulo hirian. Horietatik gutxiarik 28 ziur errugabeak zirela hiriko Arartekoak berak aitortu zuen. Lekuko batzuek adierazi zuten poliziek tabernetako terrazak tirokatu zituztela, bere horretan.

Milioi erdi preso abandonatu

Maiatzeko kalapitarekin ohartu dira Brasilgo klase ertainetako biztanleak badela PCC izeneko erakunde bat espetxeetan 140.000 kide eta kanpoan beste 500.000 dauzkana. Hileroako kuotak kobratzen dizkie bere bazkideei eta berriemaileak badituzte abokatuen artean bezala taxizaleetan. Agintariak PCCko kideei egozten dizkiete Brasilen gertatzen diren lapurreta eta hilketa garrantzizkoen %20. Urteotan gainera kolpe ikusgarriak eman dituzte.

Nola ulertu erakunde kriminal batek horrelako indarra edukitzea? Sue Branforden esplikazioak hiru gako dauzka. Hasteko, PCCk espetxeetan errekrutatzen ditu nagusiki bere kideak. Espetxeak muku

Lerroon ondoko irudian ageri da polizia bat hiru gaztetxo atxilotu eta kontrolatzen Sao Pauloko auzo batean. Brasil da mundu osoan pobreen eta dirudunen arteko tarterik sakonena daukan herrialdeetako bat. Espetxeak preso gainezka dauzka eta poliziak gaiztagin arruntak arrestatzeko gerrillaren kontrako taktika eta materialak erabiltzen ditu. Hauen artean famatuak dira polizien berebil bereziak, "caveirao" deituak: karrozerian margotuta burezura eta bi aitzo -piraten gisa- daramaten tanketa beltz bereziak. Taktika horien kontrako kanpaina dago abian azken urteotan, Amnesty International eta beste zenbait gizarte mugimendu eta erakunde -Global Justice, Bortizkeriaren Kontrako Mugimendu eta Elkarleen Sarea, Giza Eskubideen aldeko Petropolis-eko Erakundea...- antolatuta. Gauzak, ordea, ez daude konpontzeko bidean. Bortizkerien albiste gehiago zabalduko da Brasildik futbol mundialak bukatutakoan.

daude preso, birentzako ziegetan 12 pilatuta, kaos betean, droga nonahi, epaitu gabe urteak daramatzaten asko eta kondenak bete arren han segitzen duten ugari. PCC da presondegiatako bortizkeria hein batean murriztuarazi duena, bisita eskubideak bermatzea lortu duena, familiarteko askori bidaiak erraztu dizkiena. Jakina, bere kideak defendatzeko ausardia bera darabil PCCK traizioa edo lapurreta egin dion edonor gupidarik gabe kalitzeko.

Bigarrenik, agintariak gauzak arras oker egiten dituzte alor honetan. Diktaduraren jarraipena den poliziak salaketa asko izan ditu, giza eskubideei begirunerik batere ez dielako. "Polizia militarra -idatzi du Branfordek- gerrilla ezkertiarri erasotzeko sortu zuten, eta gaur orduko taktika

berak erabiltzen dituzte gaiztaginen kontra auzune txiroetan". Sao Paulo-ko estatuko segurtasun idazkaria behin eta berriro esana omen da jendaurrean: "Lapurrik onena, lapur hila eta ilargipean lurperatua". Krimen antolatua kontrako borrokaren buru den Ruy Ferraz Fontes-ek eslogan hau dauka: "Direitos humanos para os humanos direitos" (Giza eskubideak, gizaki zuzenentzako). Poliziak ohituta daude susmagarriak hotz-hotzean garbitzen.

PCC indartu arazten duen hirugarren arrazoia egiturazkoa da. Brasil izango da munduan dagoen gizarterik injustuenetako bat. Herrialdeko aberastasunaren %46 herritarren %10 aberatsunen esku dago, eta %50 behartsuenek ondasun guztien %13 baino ez dute irabazten. Askok diote

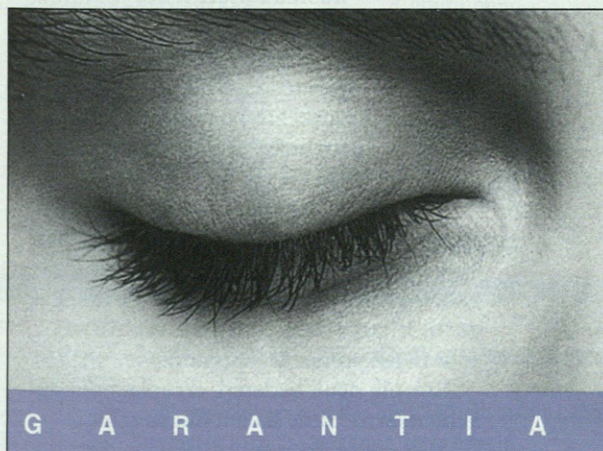
Brasilen apartheid sozial eta arrazazkoa dagoela, eta hau justiziaren kudeaketan ere islatzen da. Aberats zuririk apenas dagoen espetxe arruntetan, eta brasildarrek dioten moduan, presondegiatan daudenak "pobres, pretos e putas" dira: txiroak, beltzak eta prostitutak.

Txiroentzako ez da justiziarik. Ekain honen hasieran Rio de Janeiro-ko txabolategi bateko eskola batean tiroketa izan zen gaiztagin gang baten eta poliziaren artean, eta 17 haur zauritu zituzten balaz; ez du inork ikertu han gertatu zena, eta gurasoek badakite ez dela ikertuko ere.

Lula da Silvak, 2003an agintera iritsi zenetik, zenbait hobekuntza ekarri zituen behartsuenentzako, eta beharbada horrek baimenduko dio hurrengo hauteskundeetan berriro lehendakari ateratzea. Baina Brasilek eskatzen dituen aldaketak izugarriak dira, eta Lulak martxan jarri duen politika ekonomikoak ez du hainbestetarako emango. Espetxeei dagokienez, gaur 340.000 herritar daude gatibu, eta 2008rako 500.000 egongo direla kalkulaten da. Kopuru horiekin, presondegiatako pilaketa are latzagoa izango da.

Sue Branfordek artikulua Ronaldinho, Ronaldo eta Kakaren aipamenez bukatu du. "Zorioneko jokalaririk horiek aurkitu dute aberasteko bidea, baina berena ametsa da futbolaren ihauteri alaiari: atzean utzi dituzten brasildar askok bizimodua ateratzeko, babesteko edo ihes egiteko ez dauka PCC bezalako gang batean sartzea beste aukerarik". ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

**Konfiantza
delako
garrantzitsuen**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

G A R R A N T I A

Txillardegi

Erabakitze-ko eskubideaz

H

ori da egun hauetan jai eta aste entzuten duguna. Egia esan, erdaraz entzuten dugu maizago: "El derecho a decidir". Nork erabakiko, ordea? Zer erabakitze-ko eskubidea? Ez zaigu esaten. Hizkuntza kriptikoa nagusi.

Zergatik ote?

Euskal Herriko mundu politikoan agintzen dutenek —Madrilekoek, jator hitz egin-da— ilunpe horretan jarraitu eta hitz garbi eta zehatza aipatu ezinezko tabu bihurtu dutelako. Eufemismoak bultzatu, eta hizke-ra gardena debekatzen digute. Mahaiaren gainean dagoen arazoa, hala ere, garbia da. Eta soluzioa ere bai:

"Herri guztiek dute beren buruaz jabetze-ko eskubidea. Eskubide hau dela bide, inolako mugarik gabe hautatzen dute beren antolakuntza politikoak, eta librok berma-tzen beren garapen ekonomikoa, soziala eta kulturala", NBEn Batzarre Orokorrean, aho batez, 1966ko abenduaren 16an onartu ziren bi Itun Internazionalak lehenengo artikulua.

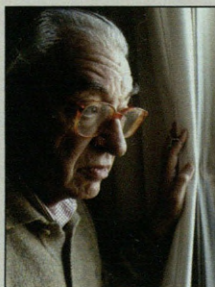
Bi PIDH horien gauzaketa-aren amaieran edozein helburu da zilegi. Estatu beretan eta inolako aldaketarik gabe segitzea, Autonomia hau edo hura legeztatzea; edota askatasun osoan, Estatu askatu bat sortzea.

Zergatik ez da hau argi eta garbi aldarrikatzen? Eta Euskal Herriari, herri bat delako, autodeterminatzeko eskubidea datzekiela.

Ohar garrantzitsu bat honetaz gero. Herriek dutela autodeterminazio eskubidea, ez eskualdeek, ez auzoek, ez probintzia pus-kek. Ez zernahik.

Geografia txoko batek, adibidez, edo gizarte atal batek, nahi duten galdera egiteko eskubide demokratikoa dute dago- kien problematikan. Zalantzarik ez. Baina geografia txoko horrek edo gizarte atal hark ez dauka autodeterminatzeko eskubi- derik.

Bide beretik, ohiko hauteskundeetan erabakitako politikabidean ematen diren

RUBEN PLAZA

urratsak ez dira autodeterminazioa. Gure arteko batzuek batzutan esan izan dutena- ren kontra: "Los vascos llevamos ya años auto- determinándonos todos los días..."

Autodeterminazioa erreferendum berezi batez obratzen da. Eta autodeterminatzen den subjektua herria da.

Eta herri baten faktore objektibo nagu- sia hizkuntza da; eta faktore subjektibo nagusia mendeetan barrena kondaira amankomuna egin izana. Alderdi naziona- len bidez eta borroka armatu abertzalearen iraupenean ikusgarri. Are gehiago, Estatu Nazional propioa mendeetan barrena ari izan denean —gure kasuan Nafarroa lekuko zalantzagabea delarik—.

Guztiz beharrezkoa, era berean, ideien mailan oraingoan, herri eta populazioa ongi bereiztea. Adibide bakar bat ematekotan, Kanakiako kasua (*Nouvelle Calédonie*). Ongi aztertu ziren orduan kanakiarren eskubide politikoak eta han berriki finkatutako fran- tses etorkinenak. Eztabaida juridiko haiek berrikertzea interesgarri izan daiteke orain.

Gure artean sortzen ari den nahaste- borrarstea argituz joateko, hitz batez, oso beharrezkotzat joko nuke nik orain, berriro ere, *Herria 2000 Elizak* 1985eko martxoan eta 1990eko martxoan antolatu zituen bi Kongresu gogoan- garri haien erreplikapena anto- latzea. Orduan bezala gaur egun Iruñean, Gasteizen, Bil- bon, Donostian eta Baionan bilerak eginez.

Orduan, Guy Héraud ira- kasleak deitoratu zuenez, Europako Estaturen presioaz, ez zegoen autodeterminazio prozesu adibiderik European aurkezterik. Etsenplu guztiak urrutikoak ziren, kolonietako- ak, eta abar.

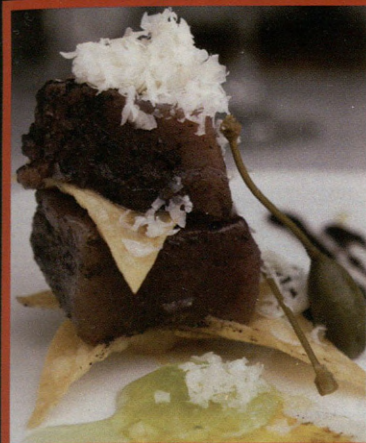
Egun Montenegroko adibi- dea badugu; batere goxoa izan ez diren Ser- biak berak eta Solanak bedeinkatua. Bale- goke honetaz zer esanik eta zer ikasirik. Eta gero, hirugarren bilduma mamitsuan, entzundakoaz zer argitaraturik.

Eta, nik neuk bederen, erronka bota dut hemen lerro xume hauen bitartez. ■

Gure artean sortzen ari den nahaste-borrarstea
argituz joateko, hitz batez, oso beharrezkotzat
joko nuke nik orain, berriro ere,
Herria 2000 Elizak 1985eko martxoan eta
1990eko martxoan antolatu zituen bi
Kongresu gogoangarri haien erreplikapena
antolatzea

ASTE HONETAKO

zozketa

Matteo jatetxea

Afaria
2 lagunentzat

Iturria bidea, 2
Oñartzun GIPUZKOA
www.restaurantematteo.com

1

Euskal Burdinaren Museoa

3 harpidedunentzat
bina sarrera

Bikuña-enea 16 - Bikuña Jauregia
Legazpi GIPUZKOA

www.lenbur.com

2

Txapela buruan

ta ibili munduan

Txapela buruan eta ibili munduan

10 kamiseta serigrafiatu

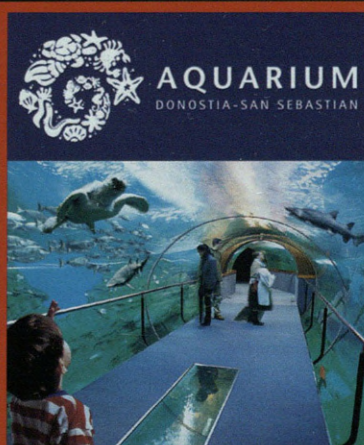
Gamon Zumardia, 7
Orereta GIPUZKOA

www.txapelaburuan.com

www.txapelaburuan.com
943-428299 943004215

3

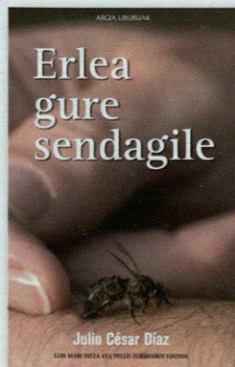

Donostiako Aquariuma

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Carlos Blasco de Imaz Plaza, 1
Donostia GIPUZKOA
www.aquariumss.com

4

Erlea gure sendagile

4 liburu opari

www.argia.com/denda

5

PARTE HARTZEKO ARAUDIA:

- Astero kaleratutako eskaintzatan parte hartzeko, ostegunetik asteazkenera bitarteko tartea izango duzue.
- Harpidedunek gustuko duzuen eskaintza guztietan parte hartzeko aukera izango duzue astero, baina aste bereko eskaintza bakoitzean, behin bakarrik.
- Sariaren irabazleak, hilabeteko epea izango du egokitu zaion sariatz gozatzeko.
- Sariaren irabazleen zerrenda, sariaren argitaratze datatik 2 astetara emango da aldizkarian. www.argia.com/gunea kanalean berriz astebetara.
- Sariaren esleipena behin betikoa izango da eta ez da aldaketarik onartuko.

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

TXIKI POLIT JATETXEA

- Xabier Zuzuarregi Salaberria (Errenteria)

GROUCHO ETA NI

- Malentxu Arraspide Arrate (Lizartza)
- Aitor Sangroniz Akarregi (Santurtzi)
- Eneko Etxebarria Uriarte (Agurain)
- Miren Josune Zamalloa San Miguel (Galdakao)
- Inaxio Garro Arrospide (Arrasate)

CHILLIDA-LEKU MUSEOA

- Joseba Ezpeleta Irizar (Arrasate)
- Jose Mari Balerdi Munduate (Alegia)

MUNDUKO IPUINAK ETA GARTXOT

- Jesus M. Kerejeta Aldalur (Urretxu)
- Tere Eguzkitza Gorostiza (Durango)

INGURU ABENTURA

- Justo Ezenarro Mugaguren (Bilbo)

PARTE HARTZEKO

Udako ordutegia dela eta, ekainaren 1etik uztailaren 31 arte
"Harpidedunen arretarako" telefono zenbakiaren ordutegia honakoa duzue:
GOIZEKO 9:00etatik ARRATSALDEKO 15:00ak arte.

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

Argitalpenak **Banaketa** Internet Zerbitzu
Inprimaketa Multimedia **Diseinua** Irudi Tratamendu
Filmazioa Publizitatea Maketazioa **Edizio Digitala**

antza

komunikazioa & grafikagintza

tel. 943 37 07 30

faxa 943 37 22 20

info@antza.com

www.antza.com